

Nr 199.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till förordning om ändring i förordningen den 18 juni 1937 (nr 436) angående försäljning av rusdrycker; given Stockholms slott den 2 mars 1945.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att antaga härvid fogat förslag till förordning om ändring i förordningen den 18 juni 1937 (nr 436) angående försäljning av rusdrycker.

GUSTAF.

Ernst Wigforss.

Förslag

till

förordning om ändring i förordningen den 18 juni 1937 (nr 436) angående försäljning av rusdrycker.

Härigenom förordnas *dels* att 1 kap. 5 § 1 och 2 mom., 3 kap. 7 § 2 mom., 15, 16, 18, 20 och 21 §§, 6 kap. 2, 9, 10, 15 och 16 §§ samt 7 kap. 9 och 17 §§ förordningen den 18 juni 1937 angående försäljning av rusdrycker¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, *dels ock* att i 6 kap. skola införas fem nya paragrafer, betecknade 17—21 §§, av nedan angivna lydelse.

1 KAP.

5 §.

1 mom. Ledamot av styrelse för partihandels-, system- eller restaurangbolag, som i 2 och 3 kap. sägs, eller för dotterbolag till restaurangbolaget må ej den vara som är omyndig eller i konkurstillstånd, ej heller annan än den som gjort sig känd för ordentlighet samt prövas i övrigt vara lämplig för uppdraget.

2 mom. Ämbets- eller tjänsteman, som till följd av sin befattning kan komma att delta i beslut om tillverkning eller försäljning av rusdrycker eller att däröver utöva tillsyn, må ej utan Konungens medgivande vara ledamot av styrelse för sådant bolag som i 1 mom. sägs. Ledamot av sådan styrelse må ej den vara som äger till avsalu tillverka rusdrycker eller malt-drycker eller är ledamot av styrelse för annat företag med rätt till dylik tillverkning än partihandelsbolaget.

3 KAP.

7 §.

2 mom. Ansökan om tillstånd till årsutskänkning i viss kommun skall av systembolaget göras hos länsstyrelsen före utgången av året innan utskänkningen är avsedd att taga sin början. Inkommer bolaget ej med ansökan, må sådan göras av fullmäktige senast den 31 mars det år utskänkningen är avsedd att taga sin början. Utan hinder av vad nu är sagt må till prövning upp-tagas ansökan av bolag eller kommun, som avser tillstånd allenast för åter-stående del av oktroyperiod.

¹ Senaste lydelse av 6 kap. 15 §, se 1939: 111.

15 §.

Tillstånd till utskänkning, som meddelats systembolag, må utnyttjas först sedan tillståndet överlåtits på annan. Beträffande sådan överlåtelse skall upprättas skriftligt avtal.

I fråga om restaurang eller avdelning av restaurang, som med hänsyn till sin allmänna beskaffenhet, varupris eller kundkrets är att beteckna såsom folkrestaurang, må tillstånd till utskänkning som omfattar spritdrycker icke överlåtas på annan än ett för ändamålet bildat aktiebolag, vilket av Konungen godkänts för bedrivande av restaurangrörelse av sådant slag (*restaurangbolag*). Ej heller eljest må systembolag överlåta tillstånd till utskänkning på annan än restaurangbolaget, där det till främjande av nykterhet eller ordning finnes påkallat, att utskänkningstillståndet immedelbart överlämnas av detta bolag.

Vid överlåtelse av tillstånd till utskänkning, som meddelats systembolag, skola i övrigt iakttagas de särskilda föreskrifter kontrollstyrelsen meddelat till ledning för sådan överlåtelse.

16 §.

1 mom. Har avtal träffats om överlåtelse av tillstånd till utskänkning, skall systembolaget söka fastställelse av avtalet hos länsstyrelsen som har att med avseende å skälen och villkoren för överlåtelsen samt, där fråga är om överlåtelse å annan än restaurangbolaget, lämpligheten och behörigheten hos den, å vilken överlåtelsen ifrågasättes, bifalla eller avslå systembolagets framställning. Meddelas fastställelse skall avskrift av beslutet tillställas kontrollstyrelsen.

2 mom. Med överlåtelse av tillstånd till utskänkning följer skyldighet för tillståndets innehavare att hos systembolaget inköpa alla för rörelsen erforderliga rusdrycker. Vid överlåtelse skall systembolaget, med iakttagande av de föreskrifter kontrollstyrelsen därutinnan kan utfärda, stadga sådana villkor för dylikt inköp, att innehavarens ekonomiska fördel, så långt ske kan, ej göres beroende på myckenheten av utskänkta spritdrycker och starkare viner.

18 §.

Bedrives icke årsutskänkning inom viss kommun, oaktat tillstånd därtill meddelats efter ansökan av kommunens fullmäktige, må länsstyrelsen, på framställning av fullmäktige och efter nykterhetsnämndens samt restaurangbolagets hörande, föreskriva restaurangbolaget samt vederbörande systembolag, att sådan utskänkning skall anordnas i kommunen.

20 §.

1 mom. Har den — — — första borgenärssammanträdet.

Göres ej anmälan inom föreskriven tid eller godkännes icke föreståndaren, anses avtalet om överlåtelsen hava upphört den dag anmälningstiden utgick eller beslut angående föreståndaren meddelades.

Meddelande angående — — — och landsfiskalen.

2 mom. Vad i 1 mom. sägs skall ock gälla, där tillstånd till trafikutskänkning meddelats annan än systembolag och tillståndsinnehavaren avlidit eller råkat i konkurs; dock att vad i 1 mom. andra stycket är stadgat om upphörande av överlåtelseavtalet i stället skall avse utskänkningstillståndet samt att meddelande om länsstyrelsens beslut skall tillställas endast kontrollstyrelsen.

21 §.

Under arbetsinställelse, vid tingssammanträde, inskrivningsförrättning, vapenövningsmöte eller annan truppsammandragning, under marknad, torgdag eller auktion så ock vid annan till större folksamling ledande förrättning, ävensom då eljest detaljhandel kan föranleda oordningar, må länsstyrelsen ävensom polismyndigheten i orten så ock kommunalnämnd för visst tillfälle förbjuda försäljningen eller föreskriva erforderliga inskränkningar med avseende å densamma.

6 KAP.

2 §.

Systembolag må icke driva restaurangrörelse eller därmed jämförlig verksamhet.

9 §.

Systembolag må icke fatta beslut i frågor rörande lön till befattningshavare i ledande ställning inom bolaget, rörande grunder för avlöning till annan personal eller för pensionering av personal samt rörande understöd till anställd person som till följd av ålder eller annan orsak är oförmögen till tjänstgöring. Det tillkommer i stället kontrollstyrelsen att i den ordning Konungen bestämmer avgöra dessa frågor.

10 §.

Systembolag må ej utan samtycke av kontrollstyrelsen

- 1) inköpa eller avhända sig fastighet;
- 2) inom bolaget tillhörig fastighet vidtaga annan mera omfattande förändring än sådan som påkallas av fastighetens underhåll eller rörelsens behöriga utövande;
- 3) ingå viktigare hyresavtal eller inom förhyrd lägenhet utföra större ändrings- eller reparationsarbeten;
- 4) ingå affärsavtal med enskilda styrelseledamöter eller aktieägare i bolaget;
- 5) förvärva eller avhända sig aktier eller andelar i bolag eller ekonomisk förening;
- 6) vidtaga eller biträda åtgärd som eljest är ägnad att förminska bolagets inflytande å företaget, där bestämmande inflytande på ledningen är tillförsäkrat bolaget genom aktieinnehav eller på annat sätt; eller
- 7) placera kapital annorledes än å bankräkning.

15 §.

Konungen meddelar närmare föreskrifter angående tillämpningen av bestämmelserna i 1—14 §§.

16 §.

Sådant godkännande av restaurangbolag, som avses i 3 kap. 15 § andra stycket, lämnas för viss tid, högst fyra år. Ansökan om godkännande skall, åtföljd av bolagsordningen, före ingången av året näst före det, då utskänkningsen är avsedd att taga sin början, skriftligen göras hos Konungen.

Såsom restaurangbolag må godkännas endast sådant bolag, som genom bestämmelse i bolagsordningen eller på annat betryggande sätt berett staten övervägande inflytande å bolagets ledning och som förbundit sig att driva sin restaurangrörelse genom dotterbolag; och skall restaurangbolaget därutöver vid verksamhetens bedrivande vara underkastat den särskilda kontroll från statens sida, som Konungen prövar nödig.

17 §.

Aktieägare i restaurangbolaget kan vara endast svenska staten eller svensk medborgare, som därtill erhållit Konungens tillstånd. I de dotterbolag till restaurangbolaget, genom vilka restaurangrörelsen drives, må aktier ägas endast av, förutom moderbolaget, svensk medborgare, som därtill erhållit tillstånd av länsstyrelsen i det län där dotterbolagets styrelse har sitt säte.

Tillstånd att äga aktie må ej meddelas, med mindre den som söker sådant tillstånd avlämnat förbindelse till Konungen eller länsstyrelsen att på anmodan överlåta sin aktie till behörig person mot erhållande av aktiens nominella belopp jämte vinstutdelning för tidigare år, i den mån sådan inestår hos bolaget, ävensom ränta efter fem procent å aktiebeloppet från löpande årets början till dess betalning sker.

De i denna paragraf föreskrivna inskränkningarna i rätten att äga aktier i restaurangbolaget eller dess dotterbolag skola finnas angivna å aktiebrevens.

18 §.

Ej må restaurangbolaget eller dotterbolag till restaurangbolaget i någon form bereda aktieägare ekonomisk fördel utöver utdelning å aktie eller låta ersättningen till styrelseledamot eller avlöningen till någon i bolagets tjänst anställd person utgå i förhållande till storleken av omsättningen eller vinsten å bolagets rörelse. Ej heller må sådant bolag vidtaga åtgärd som, till men för bolaget, gynnar kommun eller annan.

19 §.

Av den vinst som å restaurangbolagets rörelse årligen uppstår må bolaget enligt Konungens medgivande använda viss del till avskrivningar, överföring till pensionsstiftelse och avsättning till fonder samt till inlösen av preferensaktier eller till avsättning för sådant ändamål. Återstoden skall, sedan utdelning till aktieägarna ägt rum, efter varje kalenderårs slut inom påföljande juni månads utgång insättas å statsverkets checkräkning i riksbanken för kontrollstyrelsens räkning.

20 §.

Missbrukar restaurangbolaget sin rätt till utskänkning eller varder bolaget försatt i konkurs, må godkännandet av Konungen återkallas. Rätten till utskänkning upphör i dylikt fall å tid som av Konungen bestämmes. Konungen äger ock i sådant fall föreskriva viss annan tid än i 16 § sägs för avgivande av ansökan om godkännande såsom restaurangbolag.

21 §.

Närmare bestämmelser i de i 16 § andra stycket och 19 § angivna hänseenden ävensom de ytterligare föreskrifter i avseende å restaurangbolagets verksamhet och drift, som finnas erforderliga, skola intagas i avtal som upprättas i samband med bolagets godkännande.

7 KAF.

9 §.

Dömes någon till ansvar enligt 6 eller 8 § för förbrytelse vid utskänkning, till vilken tillstånd innehaves av annan än restaurangbolaget, och har han förut undergått bestraffning för förbrytelse i samma utskänkningsrörelse mot någon av nämnda paragrafer, må tillståndsinnehavaren förklaras sin rätt till försäljning förlustig.

17 §.

Det åligger — — — är stadgat.

Polismyndigheten i orten så ock kommunalnämnd skola tillse, att å ställe där detaljhandel idkas ordning iakttages samt de i denna förordning meddelade föreskrifter noga efterföljas.

För köping eller annat område å landet, för vilket ordningsstadgan för rikets städer är i tillämpliga delar gällande, må länsstyrelsen förordna lämplig polisman att fullgöra vad enligt denna förordning åligger polismyndighet.

Denna förordning skall, såvitt ej nedan annorlunda stadgas, lända till efterrättelse från och med den 1 januari 1946. Med avseende å ikraftträdandet skola följande bestämmelser gälla.

1. Bolag som avser att från och med den 1 januari 1946 bedriva verksamhet såsom restaurangbolag skall hos Konungen göra ansökan om godkännande före den 1 augusti 1945. Å sådant bolag skola de nya bestämmelserna i 6 kap. äga tillämpning redan före förstnämnda dag.

2. De äldre bestämmelserna i 6 kap. 15 § 1 mom. skola icke utgöra hinder för systembolag att, i den ordning Konungen bestämmer, överlåta bolagen tillhöriga aktier i restaurangbolag, som tillkommit enligt de äldre bestämmelserna.

3. Kontrollstyrelsen har att meddela de ytterligare föreskrifter som erfordras i samband med denna förordnings ikraftträdande.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 2 mars 1945.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, BERGQUIST, DOMÖ, EWERLÖF, RUBBESTAD, OHLIN, ERLANDER, DANIELSON, ANDRÉN.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss, anmäler fråga rörande *omorganisation av de allmänna restaurangbolagens verksamhet, m. m.* samt anför därvid följande.

Inledning.

De allmänna restaurangbolagens verksamhet är i författningsväg reglerad genom förordningen den 18 juni 1937 (nr 436) angående försäljning av rusdrycker, vilken förordning trädde i kraft den 1 oktober 1938. Enligt vad i förordningen stadgas äger systembolag bilda restaurangbolag för drivande av restaurangrörelse och därmed sammanhängande verksamhet. Dessa restaurangbolag ha till uppgift bland annat att utöva den folkrestaurangrörelse, som icke må omhänderhavas av enskild restauratör. På grund av förordningens bestämmelser om kontrollstyrelsens åligganden med avseende å system- och restaurangbolagens förvaltning har kontrollstyrelsen under de år förordningen varit i kraft erhållit ett dominerande inflytande över dessa bolag.

Frågan rörande en omorganisation av restaurangbolagen, vilken fråga länge varit aktuell, underställdes 1944 års riksdag genom propositionen den 10 mars 1944 (nr 241) med förslag till förordning om ändring i förordningen den 18 juni 1937 (nr 436) angående försäljning av rusdrycker, m. m. Det i nämnda proposition framlagda omorganisationsförslaget innebar i huvudsak följande. I syfte att undanröja de olägenheter, som voro förenade med kontrollstyrelsens dubbelställning såsom direktivgivande och kontrollerande organ i förhållande till de nuvarande fem restaurangbolagen, föreslogs att dessa bolags verksamhet ävensom kontrollstyrelsens uppsiktsmyndighet däröver skulle överflyttas på ett enda aktiebolag med starkt statligt inflytande och med hela riket såsom verksamhetsområde. Vidare föreslogs, att inom detta riksbolag skulle för rörelsens lokala utövande anställas distriktschefer med relativt långt gående befogenheter, varjämte kommunala delegerade skulle kunna utses med uppgift att tillhandagå bolagets ledning med råd och upplysningar angående rörelsens bedrivande.

I anledning av denna proposition väcktes inom riksdagen ett flertal motioner rörande restaurangbolagens omorganisation. Sålunda hemställdes bland annat i motionen nr 513 i andra kammaren (av herr Sundström i Skövde m. fl.) — i vilken motion förordades tillskapandet av en holdingbolagsorganisation för ifrågavarande verksamhet — att omorganisationsfrågan måtte underkastas förnyad utredning. Bevillningsutskottet anslöt sig i sitt betänkande (nr 36) till det i propositionen framlagda omorganisationsförslaget, men mot betänkandet anmäldes reservationer av bl. a. herr Sundström i Skövde, som hemställde att nyssnämnda motion måtte bifallas. Vid frågans behandling i kamrarna biföll andra kammaren utskottets hemställan, medan första kammaren biföll sistnämnda reservation (kamrarnas protokoll 18: 121 o. ff. resp. 18: 96 o. ff.), och hade i följd härav omorganisationsfrågan fallit vid 1944 års riksdag (skrivelse nr 286).

Sedan på min hemställan Kungl. Maj:t den 30 september 1944 bemyndigat chefen för finansdepartementet att tillkalla högst fem sakkunniga för fortsatt utredning rörande omorganisation av de allmänna restaurangbolagens verksamhet, tillkallade jag med stöd av nämnda bemyndigande ledamoten av riksdagens första kammare, redaktören J. E. Andersson, ledamöterna av riksdagens andra kammare, grosshandlaren G. E. Birke och lantbrukaren N. Hammarlund, ledamoten av riksdagens första kammare, lektorn H. L. E. Sjödahl samt professorn F. G. P. Wetter att såsom sakkunniga inom departementet biträda med utredningen, därvid åt Wetter uppdrogs att i egenskap av ordförande leda de sakkunnigas arbete. Efter fullgjort uppdrag ha de sakkunniga med skrivelse den 31 januari 1945 till mig överlämnat en av dem utarbetad *promemoria med förslag till omorganisation av de allmänna restaurangbolagens verksamhet*. Denna promemoria torde få såsom *Bihang* fogas vid statsrådsprotokollet för denna dag.

Översikt över innehållet i 1945 års promemoria.

Till en början ha de sakkunniga i promemorian lämnat vissa upplysningar angående restaurangbolagens utveckling och den nuvarande omfattningen av bolagens verksamhet (s. 9—15) ävensom redogjort för tidigare reformförslag, som berört de nuvarande restaurangbolagen (s. 15—18).

De sakkunniga ha härefter upptagit till behandling frågan om de olägenheter, som vore förenade med nuvarande organisation av restaurangbolagen. De sakkunniga ha härvid erinrat om att i olika sammanhang understrukits, att kontrollstyrelsens dubbelställning såsom på en gång direktivgivande och kontrollerande organ icke vore en lämplig anordning, varför olägenheterna härutinnan borde elimineras. Enligt de sakkunnigas mening syntes det härvidlag vara av särskilt intresse, att under behandlingen vid 1944 års riksdag av den förut omnämnda propositionen nr 241 enighet i stort sett rådde inom riksdagen därom att de olägenheter, varmed den nuvarande organisationen vore förknippad, borde undanröjas.

Sedan de sakkunniga vidare erinrat om att chefen för finansdepartementet i direktiven för de sakkunniga framhållit angelägenheten av att olägenheter-na eliminerades, ha de sakkunniga förklarat, att de icke hade någon anledning att närmare ingå på dessa olägenheter och att de sakkunniga — som även för egen del vore av den uppfattningen, att en omorganisation på förevarande område horde genomföras — därför ansåge sig kunna begränsa sina undersökningar till frågan, vilka åtgärder som borde vidtagas för att, med undanröjande av olägenheterna i följd av kontrollstyrelsens dubbelställning, ernå en lämpligare organisation av restaurangbolagen.

Beträffande de olika möjligheterna att avhjälpa olägenheterna hos den nuvarande organisationen av restaurangbolagen ha de sakkunniga uttalat, att ett undanröjande av olägenheterna i följd av kontrollstyrelsens dubbelställning icke kunde ske på lämpligt sätt, därest kontrollstyrelsen eller annat statligt organ bibehölles såsom övervakare av de nuvarande restaurangbolagen. I stället ha de sakkunniga förordat, att de nuvarande restaurangbolagens verksamhet ävensom kontrollstyrelsens uppsiktsmyndighet över densamma skulle omhänderhavas av en organisation i aktiebolagets form. Enligt de sakkunnigas mening vore det möjligt att vid övergången till en dylik organisationsform följa tre olika linjer. Den ena utvägen bestode i tillskapandet av flera helt fristående aktiebolag, i vilka staten tillförsäkrades ett avgörande inflytande. Enligt den andra utvägen skulle de nuvarande bolagens verksamhet och kontrollstyrelsens uppsiktsmyndighet över densamma överflyttas å ett riksbolag, vilket — med en central ledning med starkt statligt inflytande — skulle utöva sin verksamhet i olika distrikt, därvid i varje distrikt skulle finnas en förhållandevis självständig distriktschef som vid sin sida skulle äga tillgång till en lokal representation. Slutligen vore den utvägen möjlig att ett centralbolag med därtill hörande dotterbolag inrättades. Det centrala bolaget skulle ha till åliggande att fullgöra de uppgifter, som nu utövades av kontrollstyrelsen, ävensom i övrigt samordna och leda dotterbolagen. Sistnämnda bolags antal kunde fastställas till 3, 4 eller 5.

I promemorian ha härefter närmare diskuterats för- och nackdelarna med de tre olika utvägarna (s. 22—27).

I fråga om de ekonomiska återverkningarna av en omorganisation av de nuvarande restaurangbolagen till ett gemensamt aktiebolag ha de sakkunniga uttalat, att ett överförande av de nuvarande restaurangbolagens verksamhet till ett gemensamt bolag, vare sig detta utbyggdes med dotterbolag eller icke, syntes möjliggöra besparingar dels genom centralisering av vissa varuinköp och dels i avseende å kostnaderna för den centrala förvaltningen. I förstnämnda hänseende hade kontrollstyrelsen, på uppdrag av de sakkunniga, från restaurangbolagen införskaffat vissa uppgifter rörande storleken av nämnda bolags varuinköp under år 1943 samt därefter med biträde av verkställande direktören i VARA verkställt bedömning av lämpligheten för olika varugrupper av en centralt anordnad upphandling och möjligheten att vid sådan upphandling ernå prisreduceringar å olika

varuslag. På grundval av vissa närmare angivna antaganden hade den prisreducering, som härigenom skulle kunna emotses, beräknats till något över 1 milj. kronor för år.

Vad härefter angår de sakkunnigas förslag till omorganisation av de nuvarande restaurangbolagens verksamhet ha de sakkunniga anfört, att av de tre förut omnämnda alternativen syntes förslaget om inrättandet av flera fristående aktiebolag vara det minst lämpliga. Beträffande övriga två alternativ vägde enligt de sakkunnigas mening fördelarna och nackdelarna så jämnt, att inom de sakkunniga förelegat synnerlig tvekan inför valet mellan dem. Vid sina överväganden hade de sakkunniga emellertid stannat vid att för sin del förordade alternativet med centralbolag med dotterbolag (s. 28—29).

I promemorian ha härefter närmare behandlats centralbolagets och dotterbolagens struktur och allmänna uppgifter samt sättet för verksamhetens bedrivande (s. 30—36).

Vad först angår *centralbolaget* ha de sakkunniga anfört, att det nya bolaget — Sveriges centrala restaurangaktiebolag — borde ha till uppgift att driva restaurang- och hotellrörelse ävensom att idka annan därmed sammanhängande verksamhet. Detta bolag skulle ensamt omhändervä sådana tillstånd till utskänkning, som för närvarande utnyttjades av de fem restaurangbolagen. Centralbolagets aktiekapital borde bestämmas till lägst fem och högst femton miljoner kronor och den övervägande delen av aktiekapitalet borde ägas av det allmänna. Styrelsen för centralbolaget skulle bestå av åtta ledamöter med fyra suppleanter, av vilka halva antalet skulle utses av Kungl. Maj:t. Beträffande sättet för verksamhetens bedrivande skulle centralbolaget driva sin rörelse genom dotterbolag; och för centralbolaget skulle särskilt föreskrivas, att bolaget vid handläggning av frågor som berörde lokala förhållanden skulle uppehålla kontakt med de lokala intressena.

I fråga om *dotterbolagen* ha de sakkunniga förordat, att deras antal, åtminstone under den första tiden av centralbolagets verksamhet, fastställdes till fem. I enlighet härmed borde de nuvarande restaurangbolagen övertagas av centralbolaget såsom dotterbolag till detta. Beträffande antalet styrelseledamöter i dotterbolagen skulle enligt de sakkunnigas mening en tillräckligt effektiv lokal anknytning kunna vinnas, därest detta antal bestämdes till fem och suppleanter utsåges till samma antal. Dotterbolagen skulle ha till uppgift att handhåva den mera lokalt betonade skötseln av de inom resp. område befintliga restaurangföretagen. Vad anginge frågan, i vilken utsträckning centralbolaget skulle vara befogat att ingripa i dotterbolagens verksamhet, borde enligt de sakkunniga framhållas, att alla större ärenden och frågor av mera principiell natur, även om de berörde huvudsakligen lokala förhållanden, måste förbehållas centralbolaget och att vid uppkommande kompetenskonflikter avgörandet skulle tillkomma detta bolag.

Slutligen ha vid promemorian fogats förslag till ändringar i 1937 års rusdrycksförsäljningsförordning samt till bolagsordning för centralbolaget m. m. (s. 37—56).

Yttranden över 1945 års promemoria.

Över de sakkunnigas förslag ha yttranden efter remiss avgivits av statskontoret, kontrollstyrelsen (med överlämnande av yttranden från de fem restaurangbolagen ävensom från systembolagens förtroendenämnds verkställande utskott), statens sakrevision, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Östergötlands, Malmöhus, Göteborgs och Bohus samt Örebro län, svenska stadsförbundet, svenska landskommunernas förbund och nykterhetsnämndernas riksförbund. Länsstyrelsen i Östergötlands län har vid sitt yttrande fogat särskilda yttranden av polismästarna i Linköping och Norrköping samt av systemaktiebolagen i nämnda städer.

Vad angår innehållet i remissyttrandena må till en början nämnas, att *överståthållarämbetet* uttalat, att om skäl funnes att låta frågan om systembolagens omorganisation vila i avvaktan på den igångsatta allsidiga utredningen angående den svenska nykterhetslagstiftningens framtida innehåll och utformning, så föreläge ännu starkare skäl att icke fatta beslut i avseende å restaurangbolagen förrän nämnda utredning slutförts.

Vad angår olägenheterna med avseende å den nuvarande organisationen av restaurangbolagen har *statens sakrevision* anført, att den dubbelställning kontrollstyrelsen intog därutinnan, att kontrollstyrelsen på en gång vore direktivgivande och kontrollerande i förhållande till de nuvarande restaurangbolagen, vore förenad med sådana olägenheter, att en ändring av den nuvarande ordningen borde komma till stånd, varigenom ledningen av ifrågavarande restaurangföretag frigjordes från beroendet av kontrollstyrelsen. Liknande uttalanden ha gjorts av *länsstyrelsen i Örebro län* och *svenska stadsförbundet*.

Kontrollstyrelsen har framhållit, att innebörden av kontrollstyrelsens dubbelställning såsom på en gång direktivgivande och kontrollerande statsorgan kunde, kort uttryckt, angivas så, att beslutanderätten i viktiga ekonomiska frågor inom restaurangbolagens verksamhet tillkomme den statliga tillsynsmyndigheten, medan däremot det ekonomiska ansvaret odelat åvilade det särskilda bolaget. Det principiellt otillfredsställande i en sådan anordning hade framhävts i den debatt, som alltsedan hösten 1941 förts i ämnet, och det kunde därför synas egendomligt, att detta argument för en omorganisation av restaurangbolagen alltjämt stundom betecknades närmast som en fiktion. En sak för sig vore, att de praktiska olägenheterna av den ekonomiska ansvarsfördelningen icke i högre grad framträtt under den ekonomiska högkonjunktur, som rått i vårt land efter genomförandet av 1937 års rusdrycksförsäljningsförordning och restaurangbolagens därav betingade omorganisation. Under en lågkonjunktur kunde förhållandet befaras bliva ett annat.

Vidare har *länsstyrelsen i Malmöhus län* anført:

Det förhållandet i och för sig att det kontrollerande organet över restaurangbolagen även lämnar direktiv rörande dessa bolags verksamhet anser länsstyrelsen icke innebära någon olägenhet. Tvärtom synes förenandet av kon-

troll och direktivgivningen på en hand vara till fördel, då därigenom beredes möjlighet till den fasta ledning av ifrågavarande rörelse, som måste anses önskvärd. Däremot kan det givetvis icke anses tillfredsställande, att uppgiften att leda restaurangbolagens rörelse åligger en myndighet av centralt verks natur. Som i den tidigare diskussionen rörande denna fråga framhållits är denna uppgift av sådan art att den lämpligen i stället bör tilldelas ett affärsdrivande verk eller ock någon juridisk person, som äges av staten och varöver staten har ett avgörande inflytande. Länsstyrelsen tillstyrker därför de sakkunnigas förslag om att kontrollstyrelsens befogenheter beträffande restaurangbolagens skötsel skola upphöra.

Nykterhetsnämndernas riksförbund har ansett, att statsmakternas intresse för en omorganisation av restaurangrörelsen vore motiverad icke minst av en önskan att åstadkomma bättre resultat i nykterhetskänseende.

I vissa andra yttranden har däremot ifrågasatts, huruvida några olägenheter med avseende å den nuvarande organisationen vore för handen. Sålunda har *överståthållarämbetet* framhållit att olägenheterna, såvitt utredningen utvisade, icke framträtt med större styrka än att de borde fördragas, såvida icke en organisationsform kunde framskapas som, bortsett från att den eliminerade berörda olägenheter, måste anses den nuvarande avgjort överlägsen.

Länsstyrelsen i Östergötlands län har anfört, att länsstyrelsen icke hade någon erfarenhet av att några brister vidlåde nu gällande organisation av de allmänna restaurangbolagens verksamhet och att sakkunnigförslaget icke innehölle några upplysningar i sagda avseende utöver påståendet att kontrollstyrelsens nuvarande ställning till restaurangbolagen såsom både direktivgivande och kontrollerande myndighet icke kunde anses lämplig.

Systembolagens förtroendenämnds verkställande utskott har ansett, att det icke på ett övertygande sätt klarlagts, att kontrollstyrelsens dubbelställning vore förbunden med olägenheter av sådan räckvidd, att det vore påkallat att kontrollstyrelsens befattning med organen för utskänknings bringades att upphöra.

Av de fem restaurangbolagen har *ÖSARA* uttalat, att bolaget för sin del ingalunda vore övertygat om att den påstådda olägenheten av kontrollstyrelsens dubbelställning förelåge. *SKAR* har förklarat sig anse, att restaurangbolagen under den tid verksamheten bedrivits med nuvarande organisation visat sig kunna väl fylla de uppgifter av såväl ekonomisk som social natur, vilka varit bolagen anförtrodda. Någon olägenhet av kontrollstyrelsens ställning till bolagen hade icke försports och *SKAR* insåge därför icke nödvändigheten av en omorganisation. Vidare har *VARA* — som helt avstyrkt de sakkunnigas omorganisationsförslag — anfört att då frågan om kontrollstyrelsens dubbelställning varit huvudmotiveringen för omorganisationsförslaget, syntes det som om denna fråga bort göras till föremål för en synnerligen omsorgsfull och ingående undersökning från de sakkunnigas sida. *VARA* anslöte sig helt till den uppfattning, som kommit till synes i motionen I: 322 vid 1944 års riksdag, eller att någon kontrollstyrelsens dubbelställning i verkligheten icke förefunnes. Om denna förmenta dubbelställning överhuvud skulle utgöra motiv för den nu föreslagna omvälvningen av hela restaurang-

bolagsorganisationen, kunde man med skäl fråga sig, varför man bibehölle dubbelställningen i fråga om systembolagen med dess betydelsefulla och vitt-omfattande ekonomiska förvaltning.

I anledning av sistnämnda uttalande har *kontrollstyrelsen* i sitt remissytt-rande framhållit, att mellan å ena sidan restaurangbolagens, å andra sidan systembolagens verksamhet bestode en grundväsentlig olikhet, som gåve kontrollstyrelsens dubbelställning en långt allvarligare innebörd för de först-nämnda företagens vidkommande. Systembolagen ägde på sitt område mo-nopolställning, varmed följde, att de vore helt oberoende av de ekonomiska konjunkturerna; de förlorade därmed karaktären av affärsföretag i vanlig mening. Restaurangbolagen hade monopolställning endast i fråga om rus-drycksutskänknings på folkrestaurangerna. I fråga om utskänkningen på högklassrestaurangerna liksom i fråga om hela den övriga — och således alldeles övervägande — delen av rörelsen såväl på folkrestaurangerna som på högklassrestaurangerna hade de att utöva sin verksamhet under konkur-rens med övriga företagare på området. Betydelsen härav i nu förevarande hänseende behövde icke närmare utvecklas.

De sakkunnigas uttalanden rörande de ekonomiska återverk-ningarna av en omorganisation av restaurangbolagen till ett gemensamt aktiebolag har föranlett *SARA* att framhålla, att gemensamma inköp m. m. visserligen kunde beräknas komma att medföra besparingar men att det vore vanskligt att utan mycket grundliga undersökningar angiva storleksord-ningen av dessa besparingar. *ÖSARA* har i denna del anfört, att bolaget icke vore övertygat om att den i promemorian angivna summan 1 miljon kronor per år skulle sparas utöver de besparingar som redan vore utvunna genom förefintliga centrala upphandlingar.

Beträffande härefter sättet för omorganisationens genom-förande äro remissinstanserna i stort sett ense om att den rörelse, som nu utövas av restaurangbolagen under kontrollstyrelsens uppsikt, framdeles bör omhänderhavas av en aktiebolagsorganisation. Däremot råda delade me-ningar i frågan, huru en dylik organisation närmare bör utformas.

Den av de sakkunniga diskuterade utvägen att tillskapa flera helt fristå-ende aktiebolag har förordats av statens sakrevision samt länsstyrelserna i Östergötlands och Örebro län.

Sålunda har *statens sakrevision* — som åberopat sin i februari 1944 avgiv-na promemoria angående restaurangbolagens omorganisation (se prop. nr 241/1944 s. 53) — anfört att de nackdelar, vilka vore förenade med det av sakrevisionen tidigare förordade alternativet med flera helt fristående ak-tiebolag av den anledning att ett centralt organ med självständig beslutande-rätt icke förefunnes, väsentligen kunde reduceras genom de samarbetsdele-gationer, vilka förutsatts för åstadkommande av samarbete mellan de olika restaurangbolagen. Vidare borde framhållas att de olägenheter, som av de sakkunniga angivits vara förknippade med att vissa av de nuvarande restau-rangbolagen ägde en mindre stark ekonomisk ställning, skulle kunna eli-

mineras genom att staten vid organiserandet av de särskilda restaurangbolagen utjämnade nu förefintliga ojämnheter i berörda hänseende, något som även skulle underlättas genom en mera rationell avgränsning av de olika bolagens verksamhetsområden. Sakrevisionen hade, med hänsyn härtill och då de lokala intressena väl skulle kunna tillgodoses genom berörda alternativ, icke av den av de sakkunniga förebragta motiveringen blivit övertygad om ifrågavarande alternativs underlägsenhet i förhållande till de båda andra av de sakkunniga omprövade alternativen.

Länsstyrelsen i Östergötlands län har anfört följande:

Anses en förändring oundgängligen böra ske, synes den av statens sakrevision föreslagna med helt fristående aktiebolag enligt länsstyrelsens mening böra äga företräde framför den anordning de sakkunniga förorda. Kontrollstyrelsens dubbelställning komme därigenom att upphöra, och förändringen skulle icke i någon djupare grad beröra den nuvarande organisationen. Den centraliserade behandling av vissa frågor, som särskilt framhållits till förmån för en anordning med centralbolag, skulle i lämplig omfattning kunna ske genom samarbete mellan de olika bolagens styrelser. De skilda bolagen finge dock bibehålla den rörelsefrihet, som otvivelaktigt är av stor vikt för ett företag av ifrågavarande slag, och de betänkligheter de sakkunniga anfört mot en lösning av frågan i denna riktning synas knappast så bärande, att de våga tyngre än fördelarna.

Länsstyrelsen i Örebro län har i sitt yttrande inledningsvis anfört, att de sakkunnigas promemoria vore präglad av en tendens, som under senare år tagit sig upprepade uttryck i framkomna förslag avseende omorganisation av statlig eller av staten kontrollerad verksamhet, en tendens att till Stockholm i centrala verk eller särskilt inrättade nämnder eller tillsynsmyndigheter i större eller mindre grad centralisera den statliga eller statligt kontrollerade verksamheten och därvid beröva de lokala organen förut tillmätt självständighet. Dylik åtgärd motiverades oftast med väntad besparing av centraliseringen eller med önskvärdheten av likformig handläggning i olika delar av landet av ärenden av samma slag. Enligt länsstyrelsens förmenande övervärderade man i regel möjligheten till och gagnet av besparingar och toge icke tillräcklig hänsyn till den risk för divisionsansvar, som uppkomme därigenom att den lokala myndigheten beskures i sin beslutanderätt till förmån för ett centralt organ med kringresande inspektörer. Vådan av en för långt gående likriktning torde jämväl underskattas.

Sedan länsstyrelsen härefter framhållit, att förslaget om ett riksbolag icke borde vinna beaktande, samt att förslaget om ett centralbolag med dotterbolag komme att leda till kompetenskonflikter, osäkerhet i driften och oklarhet i ansvaret för ledningen och dessutom kunde föranleda en likriktning, som med hänsyn till inom landets olika delar rådande vanor och levnadsförhållanden skapade olust hos befolkningen, har länsstyrelsen anfört ytterligare följande:

Enligt länsstyrelsens mening lär den bästa utvägen vara att söka i det förslag, som framlagts av statens sakrevision, eller att nu befintliga restaurangbolag bliva helt fristående, men med sådana bestämmelser i bolagsord-

ningen att staten tillförsäkras ett avgörande inflytande i verksamhetens ledning. De sociala eller andra liknande önskemål, som staten anser böra beaktas i avseende å restaurangbolagens verksamhet kunna inryckas i bolagsordningen, varjämte två av Kungl. Maj:t utsedda personer lämpligen böra ingå som ledamöter i samtliga bolagsstyrelser. Härigenom torde vara sörjt för goda möjligheter för åstadkommande av gemensamma inköp och annat erforderligt samarbete ävensom önskvärd likformighet i verksamheten, varjämte ortsintresset kan få behörigt inflytande i de olika bolagens ledning. Självständighet i affärsdriften, som är en oundgänglig nödvändighet för gott resultat såväl i vinstavseende som i betjäandet av allmänheten, föreligger allenast i detta av de under diskussion ställda förslagen.

I enlighet härmed har länsstyrelsen, under bestämt avstyrkande av sakkunnigförslaget, hemställt att ett nytt betänkande måtte utarbetas på grundval av sakrevisionens förslag.

I detta sammanhang må omnämnas, att *svenska stadsförbundet*, som avstyrkt sakkunnigförslaget, förklarat, att förbundet motsatte sig en centralisering av restaurangbolagens verksamhet. Enligt förbundets mening borde det betraktas såsom en given fördel, att man genom att låta verksamheten bedrivas självständigt av de nuvarande bolagen skulle säkerställa, att lokala synpunkter finge komma till sin rätt. I huvudsak samma ståndpunkt har intagits av *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län*.

Beträffande härefter det av de sakkunniga behandlade alternativet att tillskapa ett för hela riket gemensamt aktiebolag utan någon dotterbolagsorganisation har denna utväg förordats av *statskontoret*, som anført, att statskontoret för sin del icke kunde finna, att centraliseringen behövde bliva mera framträdande, om den lokala verksamheten handhades av distriktschefer med relativt självständig ställning i stället för av de föreslagna dotterbolagen, som i alla större ärenden och frågor av mera principiell natur skulle vara underkastade centralbolagets avgörande. Än mindre borde enligt statskontorets mening de lokala intressena av en mera omfattande styrelserepresentation tillmätas avgörande betydelse vid valet av organisationsform. Statskontoret vidhölle därför alltjämt sin tidigare intagna ståndpunkt, att riksbolagsalternativet innebure den icke blott ekonomiskt mest fördelaktiga utan även den mest rationella lösningen av organisationsfrågan.

Vidare må omnämnas, att *statens sakrevision* i sitt remissyttrande anført att, då en organisation med ett riksbolag med distriktschefer och distriktsråd medförde bland annat lägre förvaltningskostnader, sakrevisionen funne den nu verkställda utredningen icke giva revisionen anledning att frångå den av flertalet av revisionens ledamöter tidigare uttalade uppfattningen att, där est avgörande skäl skulle anses tala för att ifrågavarande restaurangverksamhet borde omhänderhavas av allenast ett bolag, den mest effektiva organisationen skulle vara, att under ett riksbolag ställdes distriktschefer med rådgivande organ för tillgodoseende av de lokala synpunkterna.

De sakkunnigas förslag om tillskapandet av en organisation, bestående av centralbolag med dotterbolag, har tillstyrkts av kontrollstyrelsen och nykter-

hetsnämndernas riksförbund. I huvudsak samma ståndpunkt har intagits av systembolagens förtroendenämnds verkställande utskott samt av vissa restaurangbolag, dock att i dessa remissyttranden anmärkts att centralbolaget i sakkunnigförslaget tillerkänts alltför stora befogenheter i förhållande till dotterbolagen. Vidare har länsstyrelsen i Malmöhus län förordat en sådan organisation av centralbolaget med dotterbolag, att SARA — med bibehållande av sina nuvarande uppgifter — ombildades till centralbolag och de övriga fyra restaurangbolagen underordnades SARA såsom detta bolags dotterföretag.

Till utveckling av sin ståndpunkt i förevarande fråga har *kontrollstyrelsen* anfört:

En koncentration av ledningen för restaurangbolagens verksamhet måste enligt kontrollstyrelsens uppfattning möjliggöra förbilligade varuinköp. Med den omslutning, bolagens verksamhet numera nått, synas här betydande ekonomiska vinster kunna göras. De sakkunniga ha på grundval av vissa under kontrollstyrelsens medverkan utförda beräkningar funnit antaganden, som leda till en prisreducering i förevarande hänseende om ca en miljon kronor om året, icke osannolika. Enligt kontrollstyrelsens mening äro dessa antaganden försiktigt gjorda. Att en gemensam huvudorganisation för bolagen är ägnad att effektivare tillvarataga dessa vinstmöjligheter än varje form av särskilt bildat upphandlingsorgan, gemensamt för bolagen, synes kontrollstyrelsen ställt utom tvivel. Detta belyses också på sitt sätt av det förhållandet, att restaurangbolagen först nära sex år efter 1938 års omorganisation funnit anledning närmare utreda möjligheten och lämpligheten av gemensamma fiskinköp, ehuru denna fråga, enligt vad kontrollstyrelsen har sig bekant, vid ett flertal tillfällen varit på tal.

Det är enligt kontrollstyrelsens mening rimligt, att i en verksamhet som den ifrågakommande en hela landet omspannande utjämning av ekonomiska risker och chanser äger rum. Såsom förhållandena för närvarande äro gestaltade, ha bolagen väsentligt olika förutsättningar exempelvis att nedlägga kapital på förbättringar och nybyggnader liksom att sörja för tryggheten av de anställdas ålderdom. Denna olikhet återgår på olikheten i de av respektive bolag utövade rörelsernas lönsamhet. Då emellertid en verksamhet i statlig regi och med allmännyttigt syfte rimligtvis måste fylla samma anspråk såväl i avseende å allmänhetens betjänande som beträffande personalens anställningsförhållanden, vare sig verksamheten bedrivs i exempelvis Stockholm eller — lika exempelvis — i Skåne, synes den nuvarande olikheten i bolagens arbetsbetingelser — vilken vid en lågkonjunktur kan antagas bliva ytterligare accentuerad — i möjligaste mån böra utjännas.

Den ekonomiska konkurrensen mellan ett flertal fristående företag och dessas strävan att redovisa största möjliga vinst — i och för sig sporrande faktorer i verksamheten — kunna i en rörelse, vari som ett väsentligt led ingår utskänkning av rusdrycker, leda till att kravet på ett i socialt hänseende fördömligt handhavande av utskänkningen icke vinner det beaktande, som från samhällets synpunkt vore önskvärt. Även härutinnan har enligt kontrollstyrelsens mening en överordnad huvudorganisation för restaurangbolagen en viktig uppgift att fylla. Det låter väl säga sig, att denna uppgift åvilar kontrollstyrelsen och att, i den mån densamma eftersatts, ansvaret härför faller på ämbetsverket. Det synes emellertid principiellt riktigare, att det ekonomiska och det sociala ansvaret för rörelsens bedrivande vilar på ett och samma håll.

I samband härmed har kontrollstyrelsen vidare anfört, att styrelsen ville något beröra en annan invändning mot sakkunnigeförslaget, vilken visat benägenhet att återkomma i debatten, nämligen farhågan för att den föreslagna koncentrationen av restaurangbolagens verksamhet skulle komma att medföra en schablonisering av restaurangväsendet, i den mån detta handhades av det föreslagna restaurangbolaget. Om denna farhåga vore grundad, borde den från 1938 genomförda utvidgningen av de nuvarande restaurangbolagens verksamhet till att omfatta praktiskt taget samtliga av de lokala systembolagen tidigare utövade hotell- och restaurangrörelser haft i princip samma effekt, låt vara till graden svagare. Enligt kontrollstyrelsens mening hade erfarenheten icke bestyrkt detta. Det kunde sålunda icke med fog göras gällande, att den genomgripande ombyggnaden av exempelvis stadshotellen i Växjö och Karlskrona utförts med mindre anknytning till ortens traditioner och speciella motivkrets eller med mindre beaktande av de lokala intressena, därigenom att arbetets ledning legat hos det avlägsna VARA-bolaget, än vad fallet kunnat bliva vid en ombyggnad i det lokala systembolagets regi. Förhållandet vore enligt kontrollstyrelsens mening tvärtom det, att med den större företagsenhetens större resurser och större överblick följde också större möjlighet att tillgodose behovet av variation och lokal individualisering. Ett annat exempel härpå erbjöde enligt kontrollstyrelsens mening ombyggnaden av Henriksbergs restaurang i Göteborg till ett av landets originellaste och till de lokala traditionerna starkast anknutna etablissemang i branschen. Resultatet hade möjliggjorts genom förefintligheten av ett stort, kapitalstarkt och för lösandet av dylika uppgifter speciellt utrustat företag. I intet av dessa avseenden komme det föreslagna centralbolaget att stå tillbaka för något av de nuvarande bolagen. Kontrollstyrelsen kunde därför icke finna de i nu berörda hänseende uttalade farhågorna grundade.

Nyκτηrhetsnämndernas riksförbund har anfört, att de skäl som de sakkunniga åberopat för den föreslagna organisationsformen centralbolag och dotterbolag syntes kunna godtagas.

Av de allmänna restaurangbolagen har *SKAR* anfört följande:

Enligt de sakkunnigas promemoria har centralbolaget tilldelats en sådan ställning att dotterbolagen, som böra utrustas med en representativ och handlingskraftig inom verksamhetsområdet hemmahörande styrelse, berövas erforderliga förutsättningar till en i möjligaste mån självständig och för verksamhetsområdet fruktbringande verksamhet. I själva verket komme denna centralbolagets ställning att bliva nära nog identisk med den som tilldelats det riksbolag, som avsågs i 1944 års proposition, och dotterbolagens styrelser endast rådgivande organ i stället för som det bör vara självständigt beslutande styrelser. Detta synes betänkligt. Det är sålunda angeläget, att frågor, som beröra restaurangbolagens förhållande till systembolagen samt till vederbörande lokala myndigheter, omhändervhas av dotterbolagen, som ha att svara för driften inom sitt område, och icke av centralbolaget. Den auktoritet, som härigenom skulle tillföras dotterbolagen, torde för bolagen vara en icke föraktlig tillgång för vinnande av kontakt, förståelse och förtroende hos allmänheten, vilket utan gensägelse är en viktig förutsättning för en framgångsrik verksamhet.

SKAR vill sålunda med tillstyrkan av att en organisation med centralbolag

och dotterbolag tillskapas, därest den hittillsvarande organisationen av de allmänna restaurangbolagen icke anses tillgodose det allmännas intresse, starkt framhålla önskvärdheten av att en sådan omarbetning av de sakkunnigas förslag göres, att åt dotterbolagen bevaras rätten till en självständig verksamhet och förvaltning samt att frågor, som beröra restaurangbolagens förhållande till systembolagen och de lokala myndigheterna, helt skola handhavas av dotterbolagen, till vilka utskänkningsrättigheterna således böra vara överlåtna.

Vidare har VARA framfört följande erinringar mot sakkunnigförslaget:

I 3 kap. 15 § rusdrycksförsäljningsförordningen har intagits den bestämmelsen att tillstånd till utskänkning å folkrestaurang icke må överlåtas å annan än ett särskilt aktiebolag, som av Konungen godkänts för bedrivande av restaurangrörelse av sådant slag (restaurangbolag). Vid en jämförelse med 6 kap. 16 § framgår att härmed åsyftas centralbolaget och icke dess dotterbolag. Vidare har i det föreslagna avtalet i 3—6 §§ införts bestämmelser, enligt vilka centralbolaget i allt väsentligt självt blir ett driftsbolag för hela riket. Sålunda komma bl. a. alla frågor som avse restaurangbolagens förhållande till systembolagen att uteslutande handhavas av centralbolaget; vidare skall det åligga centralbolaget att vid handläggning av frågor, som beröra lokala förhållanden, söka kontakt med vederbörande lokala myndigheter.

Då de sakkunniga i valet emellan riksbolag, å ena, och centralbolag med dotterbolag, å andra sidan, stannat vid att förorda det senare alternativet, synes det märkligt, att de sakkunniga genom de här återgivna och bestämmelser av liknande art tillagt centralbolaget just sådana befogenheter, som det under hela denna frågas utredning allmänt ansetts icke böra åvila ett centralt organ. Den avgörande invändningen emot bildande av ett riksbolag har just varit att icke själva driften finge centraliseras i ett enda riksorgan utan att denna tvärtom utövades genom självständiga distriktsbolag. Den i förslaget gjorda utformningen av organisationen innebär i själva verket införande av ett riksbolag i annan form, där de nuvarande restaurangbolagen endast bliva underordnade organ för den lokala förvaltningen. Hela idén med särskilda restaurangbolag under ansvarig ledning har just vilat på nödvändigheten av att tillgodogöra sig dessa bolags förutsättningar att ettbart inom sitt område bedriva verksamheten i kontakt med de lokala myndigheterna. — I varje fall synes det som om behovet att avlägsna de förmenta olägenheterna av kontrollstyrelsens dubbelställning ingalunda behövt leda till en så genomgripande omgestaltning av hela restaurangbolagsverksamheten.

BARA har i sitt yttrande framhållit, att någon giltig motivering icke förbragts för förslaget att centralbolaget skulle bliva utövare av samtliga utskänkningstillstånd och att bolaget skulle handlägga alla sociala frågor och frågor angående stängningstider och kvantitetsbegränsningar. Ej heller fördelningen av personal behövde handhavas såsom en central angelägenhet. Beträffande centrala inköp av större förnödenhets- och förbrukningsartiklar borde observeras, att bolagen redan nu beträffande många varor hade inköpskontakt med urkällan, d. v. s. de köpte en stor del av sina förnödenheter direkt från producenten, varvid rabattmöjligheterna väl tillvaratagits. En viss ytterligare besparing skulle måhända vid utökade samköp kunna åstadkommas, men denna borde icke tillmätas alltför stor betydelse. Centraliseringens möjligheter begränsades av de hänsyn som borde och måste tagas till lokala

intressen och opinioner. Då de lokala försänkningarna tillmätts så stor betydelse, att de ansetts motivera bibehållandet av de nuvarande bolagen såsom dotterbolag, förefölle det naturligt, att denna lokala förbindelse i första hand borde överlämnas åt lokalbolagen, som därtill vore bättre skickade än ett till Stockholm förlagt centralbolag. Vid övervägande av dessa spörsmål kunde icke nog understrykas de faror för byråkratisering av verksamheten som lätt nog kunde bliva en följd av för långt driven centralisering. Det ifrågasatta centralbolaget borde ha sin naturliga uppgift i en övervakning av verksamheten, varjämte bolaget givetvis borde ges en direktivgivande mission. Genom den organisation, som föreslagits av de sakkunniga, framför allt sammansättningen av de olika styrelserna i central- och dotterbolagen, hade centralbolaget tillförsäkrats allt det inflytande det behövde för utövande av denna kontroll och direktivgivning. Det syntes icke vara erforderligt att därutöver i reglementen begränsa dotterbolagens befogenheter i sådan grad, att de förvandlades till rena pappersorganisationer. Med hänsyn till dessa stora betänkligheter kunde BARA icke annat än förutse menliga verkningar av förslagets realiserande. BARA ville därför förorda att vid en eventuell omorganisation av restaurangbolagsverksamheten de nu anförda synpunkterna vunne beaktande.

I anledning av restaurangbolagens förenämnda uttalanden har *kontrollstyrelsen* anfört följande:

Mot de sakkunnigas förslag har i vissa av de av restaurangbolagen avgivna yttrandena anmärkts, att detsamma innebure ett alltför starkt intrång på denna lokala självstyrelse. Kontrollstyrelsen kan icke dela denna uppfattning, utan finner den av de sakkunniga träffade avvägningen i detta hänseende väl grundad. Vill man inhösta de vinster av bolagens omorganisation, som här berörts, är det icke möjligt att stanna vid ett huvudorgan utan verklig maktbefogenhet i förhållande till de lokala bolagen. Man kan icke både genomföra en koncentration och lämna de nuvarande företagen i helt orubbade bo, utan man har att träffa ett val. Mot det sätt, varpå de sakkunniga härvid utstakat kompetensgränserna, kunna enligt kontrollstyrelsens mening inga hållbara erinringar framställas.

Länsstyrelsen i Malmöhus län har anfört följande:

Vad angår frågan om i vilken form ifrågavarande utskänkingsrörelse framdeles skall bedrivas anser länsstyrelsen önskvärt för tillgodoseende av de lokala intressena och till förhindrande av en alltför långt driven likriktning, att rörelsen uppdelas på ett antal restaurangbolag med lokal anknytning. Säkert är det av stort värde för vinnande av en rationell och ekonomisk drift samt enhetlighet i administrationen att dessa bolag ställas under ledning av ett centralt företag. De sakkunniga ha till vinnande av detta syfte förordat inrättande av ett centralt restaurangbolag för hela riket, vilket endast skulle ha att fullgöra förvaltningsuppgifter i förhållande till de dotterbolag, som skulle utöva den egentliga restaurangrörelsen. Idén med ett centralt företag och ett antal under detsamma stående dotterbolag synes länsstyrelsen utgöra en lämplig lösning av föreliggande organisationsspörsmål. Gentemot det förslag, som de sakkunniga framlagt rörande det centrala bolagets befogenheter och förhållande i övrigt till dotterbolagen, har länsstyrelsen heller intet att erinra. Emellertid vill länsstyrelsen ifrågasätta, om det icke inne-

bär en svaghet i organisationen att centralbolaget endast sysslar med förvaltningsuppgifter och icke har någon befattning med den egentliga restaurangrörelsen. På det sättet komma befattningshavarna i centralbolaget, även om de ha nära kontakt med dotterbolagen, att sakna den omedelbara erfarenhet av restaurangverksamheten, som det direkta sysslandet därmed skänker. Länsstyrelsen anser därför vissa skäl tala för att den centrala ledningen anförtros ett företag, som samtidigt självt utövar restaurangrörelse. Med utgångspunkt från den nu gällande organisationen torde Stockholms allmänna restaurangaktiebolag vara det, som i sådant fall skulle vara bäst lämpat att övertaga funktionerna att både leda och kontrollera restaurangrörelsen. Här för synes tala i första hand den omständigheten att bolagets styrelse har sitt säte i huvudstaden och i andra hand att bolaget är det största och sannolikt också det mest rationellt utvecklade bland restaurangbolagen.

I detta sammanhang torde böra nämnas, att *statens sakrevision* — som enligt vad förut anförts för sin del ansett övriga båda alternativ till ny aktiebolagsorganisation lämpligare än det av de sakkunniga framlagda förslaget med centralbolag och dotterbolag — uttalat att sistnämnda förslag syntes innebära så väsentlig förbättring i nu rådande förhållanden, att sakrevisionen hölle före, att även en lösning enligt detta alternativ vore att föredraga framför ett bibehållande av nu gällande ordning.

Slutligen må omnämnas, att *överståthållarämbetet* anført, att ämbetet icke kunde förorda något av de alternativ till ny aktiebolagsorganisation, som diskuterats av de sakkunniga, men att av de tre utvägar, mellan vilka de sakkunniga valt, framstode förslaget om inrättande av ett centralbolag med dotterbolag såsom den lämpligaste. Överståthållarämbetet har i samband härmed framhållit den olägenheten med de sakkunnigas förslag, att systembolagen genom att skiljas från inflytandet över restaurangbolagens verksamhet berövades den på erfarenhet grundade kännedom om de ekonomiska betingelserna för skilda arter av restaurangrörelse, som hittills ansetts behövlig och värdefull för systembolagen med hänsyn till den befattning med avseende å överlåtelse av tillstånd till utskänkning, som ankommit på systembolagen och alltjämt skulle ankomma på desamma.

Även vissa detaljfrågor, som äga samband med de sakkunnigas omorganisationsförslag, ha behandlats i remissyttrandena.

Sålunda har *kontrollstyrelsen* ifrågasatt en utvidgning av bestämmelserna i 1 kap. 5 § rusdrycksförsäljningsförordningen. I detta hänseende har kontrollstyrelsen anført, att i nämnda paragraf vore meddelade föreskrifter om de kvalifikationer, som skulle gälla för ledamotskap av styrelse för bland annat system- och restaurangbolag samt — enligt förslaget — restaurangbolagets dotterbolag. Enligt 2 mom. finge ledamot av sådan styrelse ej den vara, som ägde till avsalu tillverka rusdrycker eller maldrycker eller vore ledamot av styrelse för annat företag med rätt till dylik tillverkning än partihandelsbolaget. Anledningen till dessa bestämmelser vore enligt rusdryckslagstiftningsrevisionen (SOU 1934: 39 s. 329) att söka i motsatsen mellan tillverkarnas och försäljarnas intressen. En dylik motsättning vore emellertid i vissa hänseenden för handen jämväl mellan systembolagen och innehavarna av över-

låtna utskänkningstillstånd liksom mellan restaurangbolagen och dylika utskänkningsinnehavare. Förmodligen hade ett stadgande, enligt vilket enskild restauratör eller ledamot av styrelse för företag med huvudsakligt syfte att bedriva överlåten utskänkning eller trafikutskänkning vore diskvalificerad som styrelseledamot i system- eller restaurangbolag, ansetts överflödigt, då det torde ha förutsatts, att en dylik kombination icke skulle komma i fråga. Emellertid hade det förekommit, att till ledamot av systembolags styrelse utsetts ledamot av styrelse för företag med tillstånd att utskänka rusdrycker. Då ett fortsättande på den sålunda inslagna vägen syntes kunna leda till betydande olägenheter, även med hänsyn till att en dylik ledamot av systembolags styrelse vore i tillfälle att erhålla en icke önskvärd inblick i konkurrerande företags affärsförhållanden, ifrågasatte kontrollstyrelsen, huruvida icke kompletterande bestämmelser i detta hänseende borde utfärdas.

Nykterhetsnämndernas riksförbund har framhållit, att då syftet med en omorganisation av restaurangrörelsen vore att åstadkomma gynnsammare nykterhetseffekt, syntes det naturligt att de nykterhetsvårdande organen bleve representerade i såväl centralbolaget som dotterbolagen. Såväl socialstyrelsen genom sin nykterhetsvårdsbyrå som länsnykterhetsnämnderna ägde ju kännedom om förhållanden, som kunde vara av betydande värde för restaurangrörelsens rätta bedrivande. Riksförbundet ansågo sig därför böra föreslå att sådana direktiv utfärdades i fråga om sammansättningen av styrelserna för såväl centralbolaget som dotterbolagen, att nykterhetsvården där bleve representerad. De hinder som angåves i 1 kap. 5 § 2 mom. rusdrycksförsäljningsförordningen för den här anvisade anordningen borde enligt riksförbundets mening undanröjas.

I fråga om den föreslagna nya lydelsen av 3 kap. 18 § rusdrycksförsäljningsförordningen har *VARA* framhållit, att denna bestämmelse innebure att länsstyrelse emot ett restaurangbolags önskan — enligt förslagets ordalydelse till och med utan dess hörande — kunde ålägga ett restaurangbolag att å viss ort driva restaurangrörelse. En tillämpning av denna bestämmelse kunde få synnerligen allvarliga ekonomiska konsekvenser för restaurangbolagen. Det borde i varje fall ifrågasättas, om icke ett föreläggande av så allvarlig art borde meddelas allenast av Kungl. Maj:t i överensstämmelse med vad som gällde beträffande fråga om inrättandet av s. k. turistutskänkning.

I anledning härav har *k kontrollstyrelsen* anfört, att då dylikt ärende alltid kunde besvärsvägen dragas under Kungl. Maj:ts prövning, ändring i förslaget på denna punkt icke syntes erforderlig. Däremot syntes kunna ifrågasättas, huruvida det icke borde åligga länsstyrelse att före meddelandet av sådan föreskrift, varom här vore fråga, bereda såväl restaurangbolaget som det tillståndsinnehavande systembolaget tillfälle att avgiva yttrande i ärendet.

Beträffande frågan om stamaktieägarnas inflytande öven centralbolagets förvaltning har *statens sakrevision* ansett det betydelsefullt, att stamaktieägarnas inflytande på valet av de styrelseledamöter, vilka icke skulle utses av Kungl. Maj:t, säkerställdes i högre grad än som skulle bliva fallet

enligt sakkunnigförslaget. Sakrevisionen ville härutinnan ifrågasätta, huruvida icke en ordning mera överensstämmande med den, som tillämpades i aktiebolaget svenska tobaksmonopolet, skulle vara att föredraga.

I vissa remissyttranden har uttalats, att representanter för systembolagsrörelsen borde ingå i styrelserna för den nya bolagsorganisationen. Sålunda har *systembolagens förtroendenämnds verkställande utskott* framhållit, att utminuterings- och utskänkningen vore sidoordnade grenar av detaljhandeln med rusdrycker. Det vore därför nödvändigt, att ett intimt samarbete rådde mellan det allmännas organ för dessa två försäljningsgrenar. Såsom en garanti för sådant samarbete borde systembolagen vara företrädna såväl i centralbolagets som i dotterbolagens styrelser.

I förevarande fråga har *kontrollstyrelsen* uttalat, att med hänsyn till såväl den historiska utvecklingen som de talrika beröringspunkterna mellan system- och restaurangbolagen syntes det från systembolagshåll framställda förslaget värt beaktande, särskilt i vad anginge centralbolagets styrelse. Någon svårighet att tillgodose det härutinnan framförda önskemålet inom den av de sakkunniga föreslagna ramen syntes icke möta.

Vad angår frågan om antalet ledamöter i styrelserna för dotterbolagen och den ordning, i vilken styrelseledamöterna skola utses, har SARA (majoriteten inom styrelsen) anfört, att SARA ej kunde frigöra sig från intrycket att det sätt, på vilket förslaget utformat den lokala representationen i styrelserna för dotterbolagen, innebure en försämring. Medan enligt det nu gällande systemet aktieägarna utsåge samtliga ledamöter av restaurangbolagens styrelser — 7 ledamöter i tre och 5 i två bolag — skulle enligt de sakkunnigas förslag dels antalet styrelseledamöter icke i något bolag överstiga fem och dels av dessa endast en utses av stamaktieägarna och de övriga (däribland ordföranden) av centralbolaget, vars verkställande direktör skulle obligatoriskt tillhöra de av centralbolaget valda. Dessa bestämmelser, som syntes ha tillkommit i sparsamhetssyfte, reducerade högst väsentligt antalet styrelseledamöter och därmed möjligheten att genom dem tillgodose ortintressenas representation. Även om det antoges, att stamaktieägarnas och centralbolagets val — med undantag för verkställande direktören — undantagslöst fölle på lokala representanter, minskades antalet sådana styrelseledamöter från det nuvarande antalet av 31 till 20. Att centralbolagets styrelse enligt de sakkunnigas rekommendation borde upptaga ledamöter från olika delar av landet gäve självfallet endast en svag kompensation för denna olägenhet. Den lokala förvaltningen borde förankras hos det lokala, ej hos det centrala organet. SARA funne sig därför böra förorda sådan ändring av hithörande bestämmelser, att antalet ledamöter av dotterbolagens styrelser (såväl ordinarie som suppleanter) kunde ökas från fem till högst sju och att stamaktieägarna finge utse två av dem, varjämte det skulle åligga centralbolaget (preferensaktieägarna) att vid valet av sina representanter i styrelsen tillgodose intresset av att olika områden inom dotterbolagets verksamhet bleve representerade. Enligt uttalande i förslaget borde dotterbolagens

verkställande direktörer endast i undantagsfall ifrågakomma såsom ledamöter eller suppleanter i bolagens styrelser. Motiveringen för denna ståndpunkt angåves ej närmare. En dylik diskvalifikation tillämpades emellertid ej enligt den nuvarande ordningen och vore i själva verket mindre lämplig. Då det vore av betydelse för verkställande direktörens ställning, att han tillhörde styrelsen, i varje fall som suppleant, borde de sakkunnigas uttalande i denna punkt ej utgöra hinder för ett sådant val.

En *reservant* inom styrelsen för SARA har ansett att de sakkunnigas förslag i fråga om antalet styrelseledamöter borde tillstyrkas oförändrat.

ÖSARA har hemställt att i bolagsordningarna för dotterbolagen skulle inrymmas den bestämmelsen, att samtliga ledamöter och suppleanter (med undantag av centralbolagets verkställande direktör) skulle vara bosatta inom dotterbolagets verksamhetsområde.

Kontrollstyrelsen har framhållit följande:

Särskilt bekymmer har i något av de avgivna yttrandena yppats över begränsningen av antalet styrelseledamöter i dotterbolagen till 20 (sedan verkställande direktören i centralbolaget frånräknats) mot 31 i de nuvarande bolagen. Förutsättningen för dessa farhågor synes ha varit ett icke närmare motiverat fastslående av att »den lokala förvaltningen skall förankras hos det lokala, ej hos det centrala organet». Då det emellertid torde kunna förutsättas, att centralbolagets styrelse, i enlighet med vad de sakkunniga rekommenderat, icke kommer att bestå av uteslutande huvudstadsrepresentanter, och då en skåning eller en norrlänning väl icke genom en placering i nämnda styrelse förlorar kontakten med och intresset för hembygden, är det svårt att inse resonemangets bärighet. Jämförelsen, därest den nu skall anställas, synes i stället böra göras mellan nuvarande 31 och sakkunnigeförslaget 28 styrelseledamöter. Reduceringen förefaller därvid icke oroande. Kontrollstyrelsen förordar således, nu liksom tidigare, att antalet styrelseledamöter i dotterbolagen i överensstämmelse med de sakkunnigas förslag bestämmas till fem.

Vad angår kontrollen över restaurangbolagens verksamhet har *statens sakrevision* anført, att sakrevisionen borde kunna utöva granskning ur ekonomiska synpunkter av ett blivande centralbolag eller riksbolag. Det finnes så mycket större anledning härtill som en saklig granskning av de allmänna restaurangbolagens verksamhet från ekonomiska utgångspunkter lämpligen kunde samordnas med den av sakrevisionen bedrivna granskningen av åtskilliga ställiga institutioner, som hade att upphandla och utspisa förnödenheter m. m. Enligt sakrevisionens uppfattning borde sålunda ifrågavarande restaurangbolag inordnas bland de verksamhetsområden, som vore underkastade granskning av revisionen.

Slutligen har *systembolagens förtroendenämnds verkställande utskott* — i anslutning till de sakkunnigas uttalande att det nya bolaget skulle driva sin rörelse så, att fördelarna av en god skötsel komme konsumenterna själva till godo — ansett det påkallat med den kompletteringen av uttalandet, att hänsyn till det ekonomiska utfallet icke finge inverka på bolagets ställningstagande till nykterhetsfrämjande åtgärder.

Departementschefen.

Såsom jag anförde i direktiven för den senast verkställda sakkunnigutredningen torde enighet i stort sett råda om att åtgärder böra vidtagas för att eliminera de olägenheter, som följa av att kontrollstyrelsen är på en gång direktivgivande och kontrollerande i förhållande till de allmänna restaurangbolagen. Att frågan om en omorganisation föll vid 1944 års riksdag berodde sålunda icke på att riksdagen ansåg en omorganisation onödig utan på att delade meningar gjorde sig gällande angående den organisation, som skulle träda i stället för den nuvarande.

Jämväl vid den nu verkställda sakkunnigutredningen har understrukits, att kontrollstyrelsens dubbelställning motiverar en omorganisation på förevarande område, och under remissbehandlingen ha icke framkommit några synpunkter som övertygat mig om att den nuvarande organisationen det oaktat bör bibehållas. Med hänsyn härtill finner jag det angeläget, att frågan om restaurangbolagens organisation och dessa bolags ställning i förhållande till kontrollstyrelsen utan dröjsmål ånyo upptages till prövning.

Vid diskussionen om den lämpligaste organisationsformen för den verksamhet, som hittills under kontrollstyrelsens överinseende utövats av de fem restaurangbolagen, har praktiskt taget rått enighet därutinnan, att en från kontrollstyrelsen helt fristående aktiebolagsorganisation bör tillskapas. Genom en omorganisation efter denna linje skulle kontrollstyrelsens direktivgivande och kontrollerande uppgifter i förhållande till restaurangbolagen upphöra. I stället för att, såsom för närvarande är fallet, chefen för kontrollstyrelsen har möjlighet att såväl dirigera restaurangbolagen som utöva en vidsträckt kontroll över dessa bolag, skulle en i aktiebolagsform driven verksamhet, som vore fristående i förhållande till kontrollstyrelsen, handhavas självständigt av en representativ styrelse, under det att kontrollen över verksamheten — på sätt regelmässigt sker inom en aktiebolagsorganisation — skulle utövas av särskilt utsedda revisorer. Det är vidare uppenbart att, därest ifrågavarande verksamhet organiseras i aktiebolagets form, staten har möjlighet att genom av Kungl. Maj:t utsedda styrelseledamöter och i egenskap av ägare till huvuddelen av aktierna tillförsäkra det allmänna ett avgörande inflytande över verksamheten. Ej heller synes något hinder föreligga att organisera en i aktiebolagets form bedriven verksamhet på sådant sätt, att vederbörlig hänsyn tages till de lokala förhållandena samtidigt som verksamheten blir ekonomiskt lönande.

I enlighet härmed — och i överensstämmelse med den uppfattning åt vilken jag givit uttryck i den vid 1944 års riksdag framlagda propositionen i ämnet — ansluter jag mig till de sakkunnigas nu framlagda förslag, att den av de fem restaurangbolagen under kontrollstyrelsens överinseende bedrivna verksamheten överflyttas å en från kontrollstyrelsen helt fristående aktiebolagsorganisation.

I propositionen till 1944 års riksdag behandlades till en början frågan huruvida omorganisationen borde avse tillskapandet av flera helt fristående aktiebolag eller ett för hela riket gemensamt sådant bolag; och av dessa två alter-

nativ ansåg jag företräde böra givas åt det senare. Riktigheten av denna ståndpunkt har enligt min mening bekräftats av den därefter verkställda nya sakkunnigutredningen. Enligt denna utredning har sålunda alternativet med flera självständiga aktiebolag ansetts vara det minst lämpliga, främst med hänsyn till att en dylik organisation skulle komma att sakna ett centralt — med självständig beslutanderätt utrustat — organ som vore i stånd att tillvarataga det allmännas intressen inom restauraogrörelsen och handhava ledningen av rörelsen på det ur ekonomiska och sociala synpunkter lämpligaste sättet. Jag torde därför icke ha anledning att ytterligare uppehålla mig vid sistnämnda alternativ.

I 1944 års proposition gjordes vidare en jämförelse mellan alternativen att tillskapa ett riksbolag med distriktschefer och en därtill knuten lokal representation eller att inrätta ett moderbolag jämte dotterbolag. Vid denna jämförelse kom jag till det resultatet att — därest den av mig då förordade organisationen med särskilda kommunala representanter såsom rådgivande organ genomfördes — tillräckliga skäl icke förelåge för en organisation med moderbolag och dotterbolag; och i enlighet härmed förordade jag alternativet med riksbolag med därtill knutna distriktschefer och särskilda delegerade såsom representanter för de lokala intressena. Vid behandlingen inom riksdagen av omorganisationsförslaget uttalades emellertid från olika håll farhågor för att den sålunda föreslagna organisationsformen icke skulle bereda de lokala intressena möjlighet att göra sig gällande i den utsträckning som vore önskvärd.

Vid den fortsatta sakkunnigutredningen har frågan om för- och nackdelarna hos sistnämnda två alternativ ytterligare diskuterats. Enligt vad de sakkunniga anfört vädde fördelarna och nackdelarna så jämnt, att inom de sakkunniga förelegat synnerlig tvekan inför valet mellan dessa alternativ. Emellertid ha de sakkunniga vid sina överbäganden stannat vid att förorda alternativet med centralbolag och dotterbolag. Såsom motivering härför ha de sakkunniga åberopat bland annat, att genom en uppdelning av den lokala verksamheten på ett antal dotterbolag undvekes en alltför långt gående centralisering av verksamheten och skapades underlag för en — såsom det allmänt ansåges — värdefull lokal förankring i ungefär samma omfattning som för närvarande.

Under remissbehandlingen av sistnämnda förslag ha de olika remissinstanserna i huvudsak vidhållit sina tidigare uttalanden i frågan; dock må framhållas att statens sakrevision i sitt nya yttrande understrukit, att även förslaget med centralbolag och dotterbolag syntes innebära en väsentlig förbättring i nu rådande förhållanden och att en lösning enligt detta alternativ vore att föredraga framför ett bibehållande av nu gällande ordning.

Då det gäller att taga ståndpunkt till frågan om vilkendera av de nu diskuterade organisationsformerna — riksbolag med distriktschefer och därtill knuten lokal representation eller centralbolag med dotterbolag — som bör förordas, torde med hänsyn till vad i ärendet tidigare förekommit särskild vikt böra fästas vid att den nya organisationen erhåller en effektiv lokal anknytning. En sådan anknytning kan utan tvivel vinnas genom alternativet

med centralbolag och dotterbolag. Med hänsyn härtill och då skillnaden i övrigt mellan förevarande två alternativ är förhållandevis ringa såväl organisatoriskt sett som ur kostnadssynpunkt, anser jag mig nu böra ansluta mig till det omorganisationsförslag som framlagts i den senaste sakkunnigutredningen. Jag tillstyrker alltså, att den av de nuvarande fem restaurangbolagen under kontrollstyrelsens överinseende bedrivna verksamheten överflyttas på en från kontrollstyrelsen helt fristående aktiebolagsorganisation bestående av centralbolag med dotterbolag.

Beträffande den närmare utformningen av organisationen anser jag mig kunna i allt väsentligt ansluta mig till vad som härutinnan föreslagits av de sakkunniga. Även motiveringen för ifrågavarande förslag (promemorian s. 30—36) kan jag på de flesta punkter biträda. I det följande torde jag emellertid få upptaga till behandling vissa spörsmål, som föranlett särskilda uttalanden från remissinstansernas sida eller som eljest äro av speciellt intresse.

Vad först angår centralbolaget har under remissbehandlingen ifrågasatts, huruvida icke ett av de nu bestående restaurangbolagen — SARA — borde, med bibehållande av sina hittillsvarande uppgifter, dessutom organiseras såsom centralbolag, till vilket de övriga fyra restaurangbolagen skulle anslutas såsom dotterbolag. Emellertid torde vid bedömandet av detta förslag, som på sin tid framfördes även inom besparingsberedningen, böra uppmärksammas att ett centralbolags åligganden äro av helt annan art än de uppgifter som för närvarande handhavas av SARA, varför förslaget torde resultera i en organisatorisk uppdelning av bolaget. Berörda förslag torde med hänsyn härtill icke innebära några egentliga fördelar framför det nu föreliggande sakkunnigförslaget om tillskapandet av ett särskilt centralbolag.

I fråga om de uppgifter, vilka skulle fullgöras av centralbolaget, ha de sakkunniga anfört, att de utskänkningstillstånd, som för närvarande utnyttjades av de fem restaurangbolagen, för framtiden borde innehavas av centralbolaget. Vidare ha de sakkunniga (promemorian s. 24 och 33) — samtidigt som de betonat att det icke vore möjligt att i förväg draga upp strikta skiljelinjer mellan den centrala ledningen och de lokala förvaltningarna — framhållit att alla större ärenden och frågor av mera principiell natur, även om de berörde huvudsakligen lokala förhållanden, borde förbehållas centralbolaget, och att vid uppkommande kompetenskonflikter avgörandet borde tillkomma detta bolag. Mot de sakkunnigas nu återgivna uttalanden har från de nuvarande restaurangbolagens sida anmärkts, att det vore angeläget att frågor som berörde restaurangbolagens förhållande till systembolagen samt till vederbörande lokala myndigheter omhänderhades av dotterbolagen och icke av centralbolaget. För egen del finner jag det emellertid mest ändamålsenligt, att såsom de sakkunniga föreslagit utskänkningstillstånden innehavas av centralbolaget och icke av dotterbolagen. Även i övrigt ansluter jag mig i huvudsak till de sakkunnigas uttalanden om fördelningen av arbetsuppgifterna mellan centralbolaget och dotterbolagen samt om centralbolagets rätt att fälla avgörandet vid uppkommande kompetenskonflikter. Jag vill emellertid understryka, att det enligt min mening är möjligt att inom ett stort lands-

omfattande företag lämna utrymme för en viss decentralisering av verksamheten och jag förutsätter, att centralbolagets ledning beaktar vikten av att dotterbolagen erhålla den rörelsefrihet inom bolagsorganisationen som är möjlig att genomföra. Samtidigt vill jag framhålla, att då de sakkunniga starkt betona skyldigheten för centralbolaget att vid handläggning av frågor, som beröra de lokala förhållandena, söka kontakt med vederbörande lokala myndigheter, detta givetvis icke bör tolkas så, att dotterbolagen skulle vara förhindrade att för egen del samarbeta med dessa myndigheter; det är tvärtom naturligt — och behöver knappast fastslås i någon instruktion — att dotterbolagen vid handhavandet av sin restaurangrörelse uppehålla fortlöpande kontakt med de lokala intressena på varje ort, där rörelsen bedrivs.

På sätt de sakkunniga föreslagit bör centralbolaget omhändervä sådana utskänkingsrörelse, som avses i 3 kap. 18 § rusdrycksförsäljningsförordningen. Vad under remissbehandlingen anmärkts mot sakkunnigförslaget i denna del torde icke böra föranleda annan ändring härutinnan än att föreskrift meddelas om skyldighet för länsstyrelsen att, innan ansöknungen avgöres, inhämta yttrande icke endast från nykterhetsnämnden utan även från centralbolaget.

I fråga om utdelningen å stamaktierna i centralbolaget må framhållas, att högsta tillåtna utdelningen å dessa aktier av de sakkunniga föreslagits till fem procent. Ehuru denna procentsats överstiger vad tidigare ifrågasatts, anser jag mig i allt fall med hänsyn till det skäl, som de sakkunniga anfört till stöd för sitt ifrågavarande förslag, icke böra avvika från förslaget i detta hänseende.

De sakkunnigas förslag rörande sättet för val av styrelseledamöter i centralbolaget har föranlett olika yrkanden från remissinstansernas sida. Sålunda har anförts, att de nykterhetsvårdande organen ävensom systembolagen borde vara representerade i denna styrelse. Vidare har från sakrevisionens sida ifrågasatts, huruvida icke stamaktieägarnas inflytande på valet av de styrelseledamöter, vilka icke skulle utses av Kungl. Maj:t, borde säkerställas i högre grad än som skulle bli valet enligt sakkunnigförslaget. Vad angår förstnämnda yrkande är det uppenbarligen till fördel, om i bolagets styrelse ingå representanter för de nykterhetsvårdande organen och för systembolagsrörelsen. Såsom kontrollstyrelsen framhållit torde det emellertid icke möta några svårigheter att tillgodose dessa önskemål inom den ram, som anges i sakkunnigförslaget. Beträffande sakrevisionens förslag, som torde innebära att stamaktieägarna skulle ensamma äga rösträtt å bolagsstämma vid val av ledamöter och suppleanter i centralbolagets styrelse, må framhållas, att även enligt sakkunnigförslaget stamaktieägarna tillförsäkras praktiskt taget avgörande inflytande vid ifrågavarande val. Någon ändring på denna punkt torde därför icke vara erforderlig.

De sakkunnigas förslag i fråga om sättet för revision av styrelsens för centralbolaget förvaltning och bolagets räkenskaper har icke föranlett någon erinran under remissbehandlingen. Emellertid bör framhållas, att centralbolagets revisorer böra vara oförhindrade att taga del även av dotterbolagens bokföring. Det synes därför lämpligt att i avtalet mellan staten och central-

bolaget intaga en uttrycklig bestämmelse om skyldighet för centralbolaget att medverka till att dotterbolagens bokföring hålles tillgänglig för centralbolagets revisorer i den utsträckning revisorerna finna erforderlig.

I fråga om sådan revisor eller revisorssuppleant i centralbolaget, som utses av Kungl. Maj:t, torde — i anslutning till nya aktiebolagslagens bestämmelser om revision — böra gälla att vederbörande skall vara auktoriserad av handelskammare. Däremot torde några särskilda kompetensvillkor icke böra uppställas för revisor eller revisorssuppleant, som utses å bolagsstämma.

Det av statens sakrevision framförda förslaget, att centralbolagets förvaltning skulle ur ekonomiska synpunkter granskas av sakrevisionen, finner jag beaktansvärt. Frågan härom torde dock böra upptagas till prövning i samband med spørsmålet om motsvarande granskning beträffande andra statliga eller halvstatliga bolag.

Slutligen må erinras om de sakkunnigas uttalande att den föreslagna nya organisationen icke finge betraktas såsom ett skatteinstrument; i stället skulle centralbolaget driva sin rörelse så, att fördelarna av en god skötsel komme konsumenterna till godo. Under hänvisning härtill har systembolagens förtroendenämnds verkställande utskott anfört, att nämnda uttalande borde kompletteras i så måtto att hänsynen till det ekonomiska utfallet förklarades icke få inverka på centralbolagets ställningstagande till nykterhetsfrämjande åtgärder. Vad sålunda förekommit ger mig anledning understryka, att det nya restaurangbolaget icke är avsett att vara en inkomstkälla för staten utan att bolagets uppgift är att betjäna allmänheten på ett ur allmänna synpunkter gagneligt sätt.

Vad härefter beträffar dotterbolagen till centralbolaget har sakkunnigförslaget föranlett erinringar från de nuvarande restaurangbolagens sida såvitt angår antalet styrelseledamöter i dotterbolagen och den ordning, i vilken styrelseledamöterna skola utses. Spørsmålet om antalet styrelseledamöter i dotterbolagen sammanhänger nära med två andra frågor, nämligen dels med frågan om fördelningen av arbetsuppgifterna mellan centralbolaget och dotterbolagen och dels med frågan i vilken utsträckning ortsintressena böra tillgodoses genom lokala representanter i dotterbolagens styrelser. Såsom jag tidigare framhållit böra enligt min mening åtskilliga av de uppgifter, som för närvarande fullgöras av restaurangbolagen själva, efter omorganisationen handhavas av centralbolaget. Det torde med hänsyn härtill vara motiverat att något begränsa antalet styrelseledamöter i dotterbolagen i förhållande till vad som nu gäller. Vidare må erinras om att i centralbolagets styrelse torde komma att ingå representanter för olika delar av landet, varför även av sådan anledning en viss begränsning av antalet ledamöter i dotterbolagens styrelser synes befogad. I enlighet härmed förordar jag att, på sätt de sakkunniga föreslagit, antalet styrelseledamöter i vart och ett av sistnämnda bolag bestämmes till fem och att suppleanter skola utses till samma antal som de ordinarie ledamöterna. Något uttryckligt stadgande om att styrelseledamöterna i dotterbolagen skola vara bosatta inom respektive bolags verksamhetsområde eller att representanter för systembolagen skola ingå i dotterbolagens styrelser torde icke böra meddelas.

Frågan om kontrollstyrelsens ställning efter restaurangbolagens omorganisation torde jag senare få anmäla i samband med anslagsäskandena för kontrollstyrelsen för nästkommande budgetår. Jämväl frågan om särskilt investeringsanslag för förvärv och teckning av aktier i samband med bildandet av centralbolaget torde i annat sammanhang få underställas riksdagen.

Såsom de sakkunniga framhållit förutsätter genomförandet av ifrågavarande omorganisation ett flertal ändringar i 1937 års rusdrycksförsäljningsförordning. Utöver de ändringar i nämnda förordning, som föreslagits av de sakkunniga, har kontrollstyrelsen i sitt remissyttrande ifrågasatt, huruvida icke i 1 kap. 5 § 2 mom. rusdrycksförsäljningsförordningen borde införas en bestämmelse av innehåll, att till ledamot av styrelse för bolag som i 1 mom. sågs icke må utses den som enligt 3 kap. 13 § eller efter överlåtelse enligt 3 kap. 16 § innehar tillstånd till utskänkning eller som är styrelseledamot i annat företag med rätt till dylik utskänkning än restaurangbolaget eller dotterbolag till detta. Även enligt min mening är det olämpligt att en enskild restauratör eller styrelseledamot i ett enskilt restaurangföretag genom ledamotskap i styrelsen för systembolag förskaffar sig kännedom om andra restaurangföretags interna förhållanden. Emellertid bör erinras om att samtliga styrelseledamöter i ett systembolag med undantag av en utses av offentliga förvaltningsorgan, varför risken för att personer tillhörande nyss angivna kategori inväljas i styrelsen får anses ringa. Då härtill kommer att frågan om systembolagens ställning överhuvud taget torde komma att upptagas till omprövning vid den nyligen igångsatta utredningen rörande nykterhetslagstiftningens framtida innehåll och utformning anser jag den av kontrollstyrelsen föreslagna utvidgningen av bestämmelserna i 1 kap. 5 § 2 mom. icke nu böra genomföras.

I de sakkunnigas förslag till förordning om ändring i 1937 års rusdrycksförsäljningsförordning ha — liksom i propositionen nr 241 till 1944 års riksdag — upptagits vissa bestämmelser som icke äga samband med frågan rörande omorganisationen av restaurangbolagens verksamhet. De viktigaste av dessa bestämmelser avse förhållandet mellan systembolagen och deras personal, å ena, samt kontrollstyrelsen, å andra sidan. Beträffande motiveringen för dessa bestämmelser, som återfinnas i 6 kap. 9 och 10 §§, torde jag allenast få hänvisa till förenämnda proposition s. 60 o. ff. Då varken under riksdagsbehandlingen av 1944 års proposition eller i de senast avgivna remissyttrandena framförts någon erinran mot ifrågavarande bestämmelser, torde jämväl dessa ändringsförslag böra genomföras.

Även de föreslagna ändringarna i 3 kap. 20 och 21 §§ samt 7 kap. 17 § torde i detta sammanhang böra framläggas för riksdagen. Motiveringen för dessa ändringar återfinnes i 1944 års proposition s. 60 och 71.

I enlighet med vad jag i det föregående anfört har inom finansdepartementet upprättats förslag till *förordning om ändring i förordningen den 18 juni 1937 (nr 436) angående försäljning av rusdrycker.*

I detta författningsförslag har, på sätt förut anmärkts, i 3 kap. 18 § upptagits en bestämmelse om skyldighet för länsstyrelse att i ärenden, som i paragrafen avses, inhämta yttrande från restaurangbolaget. Vidare föreslås i departementsförslaget dels en formell ändring i 3 kap. 20 § 2 mom. dels ock att andra punkten i 6 kap. 2 § måtte utgå. I övrigt är sistnämnda förslag, fränsett vissa redaktionella jämkningar, likalydande med det vid de sakkunnigas promemoria fogade författningsförslaget.

Vad härefter angår de sakkunnigas förslag till bolagsordningar för centralbolaget och dotterbolagen samt till avtal mellan staten, å ena, samt centralbolaget respektive stamaktieägarna i detta bolag, å andra sidan (promemorian s. 42—56), har jag inga väsentliga erinringar att göra mot utformningen av berörda förslag. På vissa punkter torde dock smärre justeringar vara erforderliga. Sålunda torde 12 § 3 mom. tredje stycket i bolagsordningen för centralbolaget, däri angivas kompetensvillkoren för sådana revisorer och revisorssuppleanter som utses av bolagsstämman eller av Kungl. Maj:t, böra ändras i enlighet med vad förut anförts. I förslaget till avtal mellan staten och centralbolaget torde vidare 10 § tredje stycket sista punkten böra ändras i så måtto, att annan avsättning till fonder än i föregående punkt sägs förklaras icke få äga rum med mindre avsättningen enligt lag skall ske eller tillstånd därtill lämnats av Kungl. Maj:t. Därjämte bör i 11 § uttryckligen angivas, att centralbolaget skall tillse, att de av fullmäktige i riksgäldskontoret utsedda revisorerna beredes möjlighet att granska även dotterbolagens bokföring. Slutligen bör stadgandet i 6 § andra stycket i de sakkunnigas förslag till ändrad lydelse av bolagsordningarna för de nuvarande fem restaurangbolagen ersättas med den bestämmelsen, att å stamaktierna må av vinsten årligen utdelas högst fem procent å aktiebeloppet.

I samband med framläggandet för riksdagen av det inom departementet upprättade förslaget till förordning om ändring i 1937 års rusdrycksförsäljningsförordning torde nu berörda förslag till bolagsordningar och avtal — jämkade på sätt jag här förordat — böra bringas till riksdagens kännedom.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att antaga det inom departementet upprättade förslaget till *förordning om ändring i förordningen den 18 juni 1937 (nr 436) angående försäljning av rusdrycker*, i samband varmed de av de sakkunniga upprättade förslagen till bolagsordningar m. m. — jämkade på sätt framgår av vad jag förut anför — torde böra bringas till riksdagens kännedom.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Sven Åmark.

Bihang.

PROMEMORIA

MED FÖRSLAG TILL

OMORGANISATION AV DE ALLMÄNNA

RESTAURANGBOLAGENS

VERKSAMHET

UTARBETAD AV

SÄRSKILDA INOM FINANSDEPARTEMENTET

TILLKALLADE SAKKUNNIGA

Innehållsöversikt.

	Sid.
Skrivelse till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet	5
I. Inledning	7
II. Restaurangbolagens utveckling och den nuvarande omfattningen av bolagens verksamhet	9
III. Reformförslag, som berört de nuvarande restaurangbolagen	15
IV. Direktiven för de sakkunniga	18
V. Olägenheterna med avseende å den nuvarande organisationen av restaurang- bolagen	19
VI. Olika möjligheter att avhjälpa olägenheterna hos den nuvarande organisa- tionen av restaurangbolagen	20
VII. De ekonomiska återverkningarna av en omorganisation av de nuvarande restaurangbolagen till ett gemensamt aktiebolag	27
VIII. De sakkunnigas förslag till omorganisation av de nuvarande restaurang- bolagens verksamhet	28
Allmän motivering	28
Speciell motivering	30
Bilagor	37

Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Finansdepartementet.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 30 september 1944 har Herr Statsrådet tillkallat ledamoten av riksdagens första kammare, redaktören J. E. Andersson, ledamöterna av riksdagens andra kammare, grosshandlaren G. E. Birke och lantbrukaren N. Hammarlund, ledamoten av riksdagens första kammare, lektorn H. L. E. Sjödahl samt professorn F. G. P. Wetter att såsom sakkunniga inom departementet biträda med fortsatt utredning rörande omorganisation av de allmänna restaurangbolagens verksamhet. Tillika har Herr Statsrådet uppdragit åt Wetter att i egenskap av ordförande leda de sakkunnigas arbete. Till sekreterare åt de sakkunniga har utsetts hovrättsrådet i Svea hovrätt Henning Nitelius.

Sedan de sakkunnigas utredning numera slutförts, få de sakkunniga härmed vördsamt överlämna bifogade promemoria med förslag till omorganisation av de allmänna restaurangbolagens verksamhet.

Stockholm den 31 januari 1945.

FOLKE WETTER.

ELON ANDERSSON.

E. BIRKE.

NESTOR HAMMARLUND.

EDGAR SJÖDAHL.

/ *Henning Nitelius.*

I. Inledning.

Det torde numera vara allmänt vedertaget, att med uttrycket restaurangbolag eller de allmänna restaurangbolagen åsyftas de företag, till antalet fem, vilka driva folkrestauranger ävensom vissa andra hotell- och restaurangföretag och vilkas aktier (med undantag för en obetydlig aktiepost i ett av bolagen) ägas av vederbörande systembolag.

Tillskapandet av dessa allmänna restaurangbolag — för vilka alltså är särskilt utmärkande, att det enskilda vinstintresset är helt avkopplat — berodde på olika omständigheter. Sålunda ansågs det vara lämpligt att befria systembolagen från en verksamhet, som låg vid sidan av systembolagens egentliga uppgifter; och i samma mån som restaurangbolagens rörelse utvidgades, blev behovet av en särskild organisation för denna rörelse mera framträdande. Restaurangbolagen fingo från sin tillkomst övertaga de tidigare förefintliga systembolagsvärdshusen och göra dem till folkrestauranger med uppgift att fullfölja strävandena efter hyfsning och förfining av det enklare restauranglivet. Emellertid förvärvade dessa bolag även restauranger av högre klass, vilka tidigare innehafva av enskilda på grund av överlåtelse av tillstånd till utskänkning. Detta förekom bland annat i sådana fall, då folkrestaurang och restaurang av högre klass tidigare drivits på samma ställe av enskild restauratör, som efter överlåtelse av folkrestaurangrörelsen icke ansett sig kunna fortsätta rörelsen i övrigt. Genom en dylik utvidgning av restaurangbolagens verksamhet öppnades utrymme för nya insatser till höjning av restaurangkulturen. Överlåtelse av tillstånd till utskänkning medförde vidare i viss mån ett monopol för det fåtal enskilda, som erhöles dessa tillstånd, och för att hindra att monopolställningen ledde till olämpliga prisstegrande verkningar var en prisreglerande konkurrens med de enskilda tillståndsinnehavarna på sin plats. Slutligen var det både för systembolaget, som meddelade överlåtelse av tillstånd till utskänkning, och för den myndighet, som fastställde villkoren för sådan överlåtelse, behövt och värdefullt att genom restaurangbolag vinna en på erfarenhet grundad kännedom om de ekonomiska betingelserna för skilda arter av restaurangrörelse.

Ehuru samtliga restaurangbolag varit i verksamhet sedan mer än 20 år tillbaka, ha särskilda författningsbestämmelser rörande desamma utfärdats först genom 1937 års rusdrycksförsäljningsförordning.

I nämnda förordning, som trädde i kraft den 1 oktober 1938, finnas intagna följande bestämmelser angående de allmänna restaurangbolagen:

Enligt 6 kap. 9 § äger systembolag bilda särskilt aktiebolag (restaurangbolag) för drivande av restaurangrörelse och därmed sammanhängande verksamhet. I 10 § samma kapitel föreskrives, att systembolag icke utan samtycke av kontrollstyrelsen må bilda restaurangbolag. Vidare stadgas i 15 § 1 mom. att aktierna i restaurangbolag skola vara dels stamaktier och dels preferensaktier, att stamaktiekapitalet skall utgöra lägst tio och högst tjugoprocent av bolagets sammanlagda aktiekapital, att stamaktie ej må ägas av annan än systembolaget, samt att varje stamaktie medför rätt till tio röster och varje preferensaktie rätt till en röst. Enligt 2 mom. samma paragraf skall bolagsordning för restaurangbolag ävensom ändring i sådan bolagsordning

för att vara gällande godkännas av kontrollstyrelsen och skall bevis därom fogas vid registreringsansökningen. Enligt 3 mom. må restaurangbolag ej bereda preferensaktieägarna vinning utöver skälig utdelning å aktie, och ersättning till styrelseledamot eller avlöning till någon i bolagets tjänst anställd person må ej utgå i förhållande till storleken av omsättningen eller vinsten å bolagets rörelse; och ej heller må bolag vidtaga åtgärd som, till men för bolaget, gynnar kommun eller annan. I 4 mom. stadgas, att restaurangbolags styrelse skall bestå av fem ledamöter; dock må Konungen, där det med hänsyn till omfattningen av bolagets rörelse finnes påkallat, medgiva, att antalet ledamöter skall vara sju eller nio, att suppleanter skola finnas till samma antal som ledamöter, att ledamöter och suppleanter utses av stamaktieägaren och preferensaktieägarna, av vilka stamaktieägaren utser en ledamot och en suppleant mer än preferensaktieägarna, samt att av stamaktieägaren utsedd ledamot och suppleant så ock verkställande direktör i bolaget ej må äga preferensaktie i bolaget. Enligt 5 mom. må restaurangbolag ej utan samtycke av kontrollstyrelsen förvärva eller avhända sig aktier eller andelar i bolag eller ekonomisk förening eller inrätta restaurang, ingå affärsavtal med enskilda styrelseledamöter eller företaga vissa andra åtgärder av mera allmän räckvidd. I 6 mom. stadgas, att ledamot och suppleant i restaurangbolags styrelse ävensom revisor och suppleant för denne äga av bolaget åtnjuta ersättning enligt kontrollstyrelsens föreskrifter, samt att restaurangbolag står vid utövande av sin verksamhet under överinseende av kontrollstyrelsen och har att ställa sig till efter rättelse de föreskrifter kontrollstyrelsen meddelar beträffande bolagets förvaltning eller eljest i förordningen särskilt angivna hänseenden. Vidare föreskrives i 7 mom., att granskning av styrelsens förvaltning och bolagets räkenskaper skall verkställas av två revisorer, för vilka skola utses suppleanter, att å ordinarie bolagsstämma utses årligen av stamaktieägaren en revisor och en suppleant, att härtill må utses endast av handelskammare auktoriserad revisor eller någon som i avseende å lämplighet kan jämföras med sådan samt att å samma stämma utse preferensaktieägarna en revisor och en suppleant. Slutligen stadgas i 8 mom., att kontrollstyrelsen äger genom sin chef eller annan person som styrelsen förordnat deltaga i revisorerernas granskning av restaurangbolags förvaltning och räkenskaper ävensom när som helst företaga särskild granskning.

Enligt övergångsbestämmelserna till 1937 års förordning utgjorde stadgandet i 6 kap. 15 § 1 mom. om stamaktier och preferensaktier icke hinder för att i restaurangbolag, där vid förordningens ikraftträdande annat förhållande mellan olika slag av aktier var gällande, detta förhållande bibehölls.

I fråga om de motiv som ligga till grund för ovannämnda författningsbestämmelser må här allenast hänvisas till rusdryckslagstiftningsrevisionens den 23 oktober 1934 avgivna betänkande (SOU 1934: 39) med förslag till spritdrycksförordning m. m. (s. 212 ff.; s. 389; s. 394 ff.).

Vad angår kontrollstyrelsens förhållande till restaurangbolagen har i instruktionen för kontrollstyrelsen (SFS 1944: 516) stadgats, att styrelsen har till åliggande att i enlighet med gällande författningar och eljest av Kungl. Maj:t meddelade föreskrifter handlägga ärenden rörande bl. a. försäljning av sprit och övriga alkoholhaltiga varor. Vidare föreskrives i instruktionen, att överdirektören och byråcheferna, de senare efter kontrollstyrelsens för varje särskild gång lämnade uppdrag, må inom riket företaga inspektions- eller andra tjänsteresor, som påkallas av styrelsens åligganden.

Beträffande den närmare kontrollen över restaurangbolagen från kontrollstyrelsens sida har Kungl. Maj:t i brev den 30 juni 1944 föreskrivit, att under budgetåret 1944/45 finge disponeras anslag till arvoden till en förste byråinspektör och en byråinspektör vid kontrollen över nämnda bolag.

II. Restaurangbolagens utveckling och den nuvarande omfattningen av bolagens verksamhet.

Såsom förut omnämnts uppgår antalet restaurangbolag för närvarande till fem, nämligen Stockholmsdistriktets Allmänna Restaurangaktiebolag (SARA) i Stockholm, Västsveriges Allmänna Restaurantaktiebolag (VARA) i Göteborg, Skånes Allmänna Restaurangaktiebolag (SKAR) i Malmö, Bergslagens Allmänna Restaurantaktiebolag (BARA) i Örebro och Östra Sveriges Allmänna Restaurangaktiebolag (ÖSARA) i Linköping.

I fråga om *restaurangbolagens bildande och deras aktiekapital* torde följande uppgifter vara av intresse.

SARA, som bildades år 1915, hade från början ett aktiekapital av 114 150 kronor. Sedermera ökades aktiekapitalet år 1918 genom överföring av vinstmedel med 38 050 kronor och genom nyemission med ytterligare 200 000 kronor, år 1919 genom nyemission med 647 800 kronor samt år 1921 genom nyemission med 1 000 000 kronor. Aktiekapitalet uppgår härefter till 2 000 000 kronor.

Detta aktiekapital är fördelat på stamaktier å 600 000 kronor och preferensaktier å 1 400 000 kronor. Aktieägare äro systembolagen i Stockholm, Uppsala, Eskilstuna, Visby, Västerås, Gävle, Hudiksvall, Härnösand, Sundsvall, Sollefteå, Örnsköldsvik, Östersund och Umeå.

VARA bildades år 1921 med ett aktiekapital av 500 500 kronor. Detta aktiekapital har år 1941 ökats till 1 000 000 kronor, vilket aktiekapital är fördelat på 200 000 kronor i stam- och 800 000 kronor i preferensaktier. Aktieägare äro systembolagen i Göteborg, Uddevalla, Vänersborg, Borås, Mariestad, Lidköping, Skövde, Halmstad, Växjö och Karlskrona.

SKAR bildades år 1921. Aktiekapitalet, som från början var 202 100 kronor, ökades år 1938 till 600 000 kronor och år 1941 till 1 100 000 kronor. Sistnämnda belopp är fördelat i stamaktier å 220 000 kronor och preferensaktier å 880 000 kronor. Aktierna ägas av systembolagen i Malmö, Lund, Hälsingborg, Ystad, Kristianstad och Karlskrona.

BARA bildades år 1921. Aktiekapitalet var från början och är fortfarande 250 000 kronor. Aktiekapitalet är fördelat i stamaktier å 50 000 kronor och preferensaktier å 200 000 kronor. Aktieägare äro systembolagen i Örebro, Karlstad, Västerås och Falun. Preferensaktier å tillhopa nominellt 1 000 kronor äro placerade hos 6 privata aktieägare.

ÖSARA bildades år 1922 med ett aktiekapital av 50 000 kronor. I samband med ombildning av bolaget år 1938 ökades aktiekapitalet till 500 000 kronor, varav 100 000 kronor i stam- och 400 000 kronor i preferensaktier. Aktierna ägas av systembolagen i Linköping, Nyköping, Norrköping, Jönköping, Kalmar och Västervik.

De fem bolagens aktiekapital uppgår sålunda till sammanlagt 4 850 000 kronor.

För de sakkunniga har funnits tillgängligt ett omfattande statistiskt material rörande *restaurangbolagens ekonomiska verksamhet åren 1939—1943*. Vidare ha de sakkunniga i viss utsträckning tagit del av bolagens styrelseprotokoll under berörda tid.

Av utredningen rörande bolagens ekonomiska verksamhet under femårsperioden 1939—1943 lämnas i det följande vissa sammandrag.

Antalet restauranger år 1943.

	Antalet restauranger	Därav med hotellrörelse		Antalet restauranger	Därav med hotellrörelse
SARA:					
I Stockholm	34	1		Trpt 47	5
Enköping	1	—	I Västerås	2	1
Eskilstuna	2	1	Gävle	2	1
Mariefred	1	—	Hudiksvall	1	—
Norrtälje	1	1	Härnösand	1	—
Nynäshamn	1	1	Ljusdal	1	1
Strängnäs	1	1	Sollefteå	1	—
Sundbyberg	1	—	Sundsvall	1	—
Södertälje	2	—	Söderhamn	1	—
Uppsala	2	—	Örnsköldsvik	1	1
Visby	1	—	Östersund	1	—
Trpt	47	5	Summa ¹	59	9
VARA:					
I Göteborg	16	—	I Skara	Trpt 30	4
Båstad	1	—	Lidköping	1	—
Laholm	1	1	Mariestad	1	1
Halmstad	1	—	Skövde	1	1
Falkenberg	3	2	Karlsborg	1	1
Varberg	1	—	Tidaholm	1	1
Kungsbacka	1	1	Falköping	1	1
Kungälv	1	—	Alingsås	1	1
Uddevalla	1	—	Borås	2	—
Lysekil	1	—	Ulricehamn	1	—
Strömstad	1	—	Kinna	1	1
Trollhättan	1	—	Växjö	1	1
Vänersborg	1	—	Karlskrona	1	1
Trpt	30	4	Summa	44	14
SKAR:					
I Malmö	8	—	I Hässleholm	Trpt 16	2
Lund	1	—	Kristianstad	1	1
Landskrona	1	1	Ystad	1	—
Hälsingborg	3	—	Trelleborg	1	—
Ängelholm	1	—	Ronneby	1	—
Eslöv	1	—	Sölvesborg	2	1
Hörby	1	1	Karlshamn	1	—
Trpt	16	2	Summa	24	4
BARA:					
I Örebro	3	—	I Karlstad	Trpt 8	2
Nora	1	—	Kristinehamn	1	—
Askersund	1	1	Filipstad	1	—
Falun	1	—	Arvika	1	1
Köping	1	1	Karlskoga	1	1
Arboga	1	—	Summa	13	5
Trpt	8	2			

¹ Bolaget har dessutom drivit 18 restauranger utan tillstånd till utskänkning av spritdrycker eller vin (huvudsakligen s. k. lunchrestauranger i Stockholm).

ÖSARA:	Antalet restauranger	Därav med hotellrörelse		Antalet restauranger	Därav med hotellrörelse
I Eksjö	1	1		Trpt 12	4
Jönköping	2	—	I Nyköping.....	1	—
Kalmar	1	1	Nässjö	1	1
Katrineholm	1	1	Oskarshamn	1	—
Linköping	2	—	Oxelösund	1	1
Motala	1	—	Söderköping.....	1	1
Norrköping	3	—	Västervik.....	1	—
Nybro	1	1	Summa	18	7
Trpt	12	4			

Under år 1943 ha restaurangbolagen sålunda drivit (158 + 18 =) 176 restauranger och matserveringar. Av restaurangerna ha 39 varit förenade med hotellrörelse. Till jämförelse kan nämnas att motsvarande siffror år 1939 voro 178 respektive 36. Antalet restauranger har således under ifrågavarande tidsperiod sjunkit med 2, medan antalet hotell som drivas av restaurangbolagen ökats med 3.

Antalet anställda vid restaurangbolagen åren 1942 och 1943.

	År 1942	År 1943
SARA	3 207	3 391
VARA	1 902	2 077
SKAR	611	621
BARA	493	528
ÖSARA	667	699
Summa	6 880	7 316

Systembolagens försäljning av spritdrycker och vin (i liter) till restaurangbolagen.

	Spritdrycker	Starkvin	Övriga viner
År 1939.....	1 711 574	92 452	102 137
» 1940.....	1 451 555	61 160	67 735
» 1941.....	1 556 070	79 890	76 045
» 1942.....	2 097 956	122 884	61 574
» 1943.....	1 997 404	126 400	57 781

I fråga om orsakerna till fluktuationerna i försäljningen från systembolagen må här endast erinras om de höjningar, som utskänkningskatten undergått vid olika tillfällen under femårsperioden.

Restaurangbolagens försäljning av rusdrycker (i kronor).

	Spritdrycker	Viner	Summa kronor
År 1939	19 258 543	2 007 125	21 265 668
» 1940	21 118 581	1 555 938	22 674 519
» 1941	23 270 068	2 185 861	25 455 929
» 1942	35 037 876	2 750 614	37 788 490
» 1943	36 498 129	2 973 155	39 471 284

Restaurangbolagens nettoinkomster av försäljningen av rusdrycker under år 1943.

	Netto- inkomsterna	Därav s. k. kost- nadsersättning
SARA	1 989 193: 22	1 149 452: 89
VARA	1 560 510: 84	958 750: —
SKAR	509 794: 06	321 003: —
BARA	423 294: 05	252 985: 36
ÖSARA	537 523: 08	319 975: 97
Summa kronor	5 020 315: 25	3 002 167: 22

Beträffande uppställningen över nettoinkomsterna av restaurangbolagens försäljning av rusdrycker under år 1943 må framhållas, att dessa inkomster bestå — förutom av kostnadsersättningar, vilka enligt av kontrollstyrelsen fastställda normer utbetalas kontant av systembolagen — av inkomster genom försäljning av tomglas och genom s. k. övermål.

I följande sammanställning lämnas ett sammandrag av restaurangbolagens *utgifter för inköp av matvaror, kaffe, te, läskedrycker, maltdrycker och tobaksvaror* under vardera året 1942 och 1943.

	År 1942	År 1943
SARA	17 798 719: 21	19 123 439: 19
VARA	6 660 157: 80	6 903 715: 48
SKAR	3 163 985: 93	2 998 675: 93
BARA	2 248 612: 70	2 332 452: 56
ÖSARA	3 359 730: 46	3 384 069: 53
Summa kronor	33 231 206: 10	34 742 352: 69

I följande tablå redovisas *restaurangbolagens bruttovinster, omkostnader, avskrivningar, avsättningar till skatter m. m. och nettovinster för år 1943.*

År 1943.

	Sara	Vara	Skar	Bara	Ösara	Summa
Bruttovinst å hotell- och restaurang- rörelsen	19 283 623	9 630 030	3 382 591	2 914 322	3 895 558	39 106 124
Kostnader för hotell- och restaurang- rörelsen	15 341 430	7 005 701	2 633 698	2 000 438	2 681 489	29 662 756
Nettovinst å hotell- och restaurang- rörelsen före avskrivningar	<i>3 942 193</i>	<i>2 624 329</i>	<i>748 893</i>	<i>913 884</i>	<i>1 214 069</i>	<i>9 443 368</i>
Vinst å fastighetsrörelsen	—	15 513	94 420	62 360	56 444	228 737
Ränteinkomster	94 292	65 648	5 238	22 753	4 403	192 334
Utdelning å främmande aktier	2 730	6 052	1 610	—	3 350	13 742
Diverse inkomster	—	20 827	—	—	—	20 827
Summa	4 039 215	2 732 369	850 161	998 997	1 278 266	9 899 008
Centrala förvaltningskostnader	847 273	430 851	185 647	90 438	156 602	1 710 811
Förlust å fastighetsrörelsen	194 003	—	—	—	—	194 003
Vinst före avskrivningar och reserva- tioner	<i>2 997 939</i>	<i>2 301 517</i>	<i>664 515</i>	<i>908 560</i>	<i>1 121 663</i>	<i>7 994 194</i>
Avskrivningar å fastigheter	465 000	258 037	100 000	—	125 000	948 037
Avskrivningar å inventarier	729 740	800 000	109 623	69 094	134 594	1 843 051
Övriga avskrivningar	7 267	8 942	—	—	150	16 359
Nettovinst före reservationer	<i>1 795 932</i>	<i>1 234 538</i>	<i>454 892</i>	<i>839 466</i>	<i>861 919</i>	<i>5 186 747</i>
Avsättning till gäldande av skatter	523 049	300 000	150 000	300 000	275 302	1 548 351
Avsättning till pensionsfond	300 000	—	—	300 000	250 000	850 000
Nettovinst	972 883	934 538	304 892	239 466	336 617	2 788 396

I enlighet härmed ha restaurangbolagens sammanlagda nettovinst under år 1943 uppgått till 2 788 396 kronor.

Beträffande resultatet av de särskilda restaurangernas rörelse efter det de centrala förvaltningskostnaderna fördelats å restaurangerna och avskrivningar verkställt framgår av de tillgängliga statistiska uppgifterna, att 34 restauranger utvisade förlust och återstående 142 vinst. Av de restauranger vilka redovisade förlust å rörelse under nämnda år voro 11 s. k. lunchrestauranger; och 12 utgjordes av sådana företag som drivit både restaurang- och hotellrörelse.

Restaurangbolagens ekonomiska ställning den 31 december 1943 framgår av följande uppställning:

Restaurangbolagens ekonomiska ställning den 31 december 1943.

	Sara		Vara		Skar	
	Bokförda värden	Realvärden	Bokförda värden	Realvärden	Bokförda värden	Realvärden
<i>Tillgångar:</i>						
Fastigheter.....	6 209 000	11 375 000	1 795 000	4 500 000	1 654 026	2 924 400
Inventarier	720 833	4 955 801	665 842	4 200 000	486 527	1 500 000
Aktier	178 965	219 640	95 200	490 000	32 200	32 200
Obligationer	1 001 400	1 023 957	—	—	—	—
Varulager, inkl. sprit och vin	2 047 320	3 647 321	2 153 092	2 153 092	596 857	799 748
Diverse fordringar	1 391 174	1 391 174	2 780 624	2 780 624	40 082	40 082
Bankräkningar och postgiro..	943 190	943 190	249 900	249 900	331 147	331 147
Kassa	708 304	708 304	298 802	298 802	109 010	109 010
Summa	13 200 186	24 264 387	8 038 460	14 672 418	3 249 849	5 536 587
<i>Skulder och eget kapital:</i>						
Aktiekapital	2 000 000	2 000 000	1 000 000	1 000 000	1 100 000	1 100 000
Egna fonder	953 482	—	925 000	—	360 000	—
Reserverade skattemedel	1 311 951	—	651 678	—	370 065	—
Inteckningslån	3 523 277	3 523 277	519 100	519 100	518 549	518 549
Övriga skulder	2 607 535	2 607 535	2 069 638	2 069 638	426 293	426 293
Från föregående år balanserad vinst	1 008 009	—	1 638 506	—	20 050	—
Nettovinst före reservationer	1 795 932	—	1 234 538	—	454 892	—
Verklig behållning	—	16 133 575	—	11 083 680	—	3 491 745
Summa	13 200 186	24 264 387	8 038 460	14 672 418	3 249 849	5 536 587

(Forts. å sid. 14).

Den sammanlagda verkliga behållningen hos restaurangbolagen den 31 december 1943 (d. v. s. realvärdena i bolagen) utgjorde alltså 38 078 791 kronor, därav belöpte på SARA 16 133 575 kronor, VARA 11 083 680 kronor, SKAR 3 491 745 kronor, BARA 3 270 216 kronor och ÖSARA 4 099 575 kronor.

I fråga om restaurangbolagens fastigheter är SARA ägare till 10 fastigheter i Stockholm och 11 fastigheter å andra orter. VARA äger 10 fastigheter i Göteborg och 7 fastigheter utanför Göteborg. SKAR äger 3 fastigheter i Malmö och 9 utanför Malmö. Vidare är BARA ägare till 4 fastigheter och ÖSARA äger 10 fastigheter. Fastigheternas sammanlagda taxeringsvärden uppgå till 21 673 450 kronor. Utöver ovan angivna 21 fastigheter är SARA ägare till två byggnader å ofri grund i Stockholm (Alhambra och Lindgården), vilka äro taxeringsvärderade till 575 000 kronor.

Restaurangbolagens aktier utgöras av aktier i dels nio fastighetsbolag och dels en mineralvattenfabrik.

Restaurangbolagens ekonomiska ställning den 31 december 1943 (forts.).

	Bara		Ösara		Samtliga restaurangbolag	
	Bokförda värden	Realvärden	Bokförda värden	Realvärden	Bokförda värden	Realvärden
<i>Tillgångar:</i>						
Fastigheter.....	500 000	1 406 700	1 125 000	2 600 000	11 283 026	22 806 100
Inventarier.....	16	1 000 000	200 000	1 458 000	2 073 218	12 913 801
Aktier.....	—	—	33 500	100 500	339 865	842 340
Obligationer.....	—	—	—	—	1 001 400	1 023 957
Varulager, inkl. sprit och vin	250 959	360 063	404 588	404 588	5 452 816	7 364 812
Diverse fordringar.....	16 876	16 876	93 577	93 577	4 322 333	4 322 333
Bankräkningar och postgiro..	1 192 230	1 192 230	471 312	471 312	3 187 779	3 187 779
Kassa.....	84 345	84 345	149 749	149 749	1 350 210	1 350 210
Summa	2 044 426	4 060 214	2 477 726	5 277 726	29 010 647	53 811 332
<i>Skulder och eget kapital:</i>						
Aktiekapital.....	250 000	250 000	500 000	500 000	4 850 000	4 850 000
Egna fonder.....	30 000	—	150 000	—	2 418 482	—
Reserverade skattemedel.....	357 800	—	224 698	—	2 916 192	—
Inteckningslån.....	70 060	70 060	150 000	150 000	4 780 986	4 780 986
Övriga skulder.....	469 938	469 938	528 151	528 151	6 101 555	6 101 555
Från föregående år balanserad vinst.....	27 162	—	62 958	—	2 756 685	—
Nettovinst före reservationer	839 466	—	861 919	—	5 186 747	—
Verklig behållning.....	—	3 270 216	—	4 099 575	—	38 078 791
Summa	2 044 426	4 060 214	2 477 726	5 277 726	29 010 647	53 811 332

Till upplysning om de i nu ifrågavarande uppställning angivna realvärdena må här anmärkas följande: Fastigheternas realvärden ha i flertalet fall ansetts motsvara taxeringsvärdena, dock ha realvärdena å de ÖSARA tillhöriga fastigheterna — som år 1943 varit taxeringsvärderade till 2 351 400 kronor — uppskattats från fall till fall. De förut omnämnda byggnaderna å ofri grund ha åsatts ett realvärde av 300 000 kronor. Inventariernas realvärden ha beräknats av SARA till 50, av VARA till 63 och av SKAR till 70 procent av inköpsvärdena samt av ÖSARA till 60 procent av brandförsäkringsvärdena. Beträffande varulagren ha realvärdena å spritdrycker och vin upptagits till utskänkningspriserna, medan realvärdena å varulagret i övrigt beräknats efter inköpspriserna med vissa avdrag, bl. a. för bortskrivning av kristidsbetonade varuslag.

En sammanställning av de *belopp som restaurangbolagen under år 1943 utbetalat till styrelseledamöter m. fl.* lämnas överst å nästa sida.

I anslutning till ifrågavarande sammanställning må anmärkas, att ordföranden i SKAR utöver styrelsearvodet å 3 500 kronor åtnjuter ett arvode å 4 000 kronor såsom ordförande i ett dotterbolag till SKAR (en mineralvattenfabrik), samt att sekreteraren i VARA därjämte är juridisk ombudsman i bolaget.

I fråga om andra befattningshavare hos restaurangbolagen än de verkställande direktörerna må omnämnas, att under år 1943 39 befattningshavare haft en grundlön av 6 000 kronor eller därutöver. Av sistnämnda befattningshavare ha 12 åtnjutit en lön av 12 000 kronor eller högre belopp.

Vad angår det sätt på vilket restaurangbolagens verksamhet utövas må följande här omnämnas: Till styrelsesammanträdena kallas regelbundet såväl

¹ I samband härmed må omnämnas, att till SARA, BARA och ÖSARA äro anslutna pensionsstiftelser, vilkas nettotillgångar den 31 december 1943 uppgingo till resp. 1 961 493 kronor, 300 000 kronor och 505 331 kronor.

	Styrelsearvodet				Sekreterare	Revisorer och siffergranskare	Summa	Löp till verkställande direktören	
	Ordf.	Övriga ledamöter		Suppleanter					
		Antal	Arvode till var och en kronor	Antal					Arvode till var och en kronor
kronor					kronor	kronor	kronor		
SARA	5 400	6	2 400	7	1 000	500	11 000	37 235	
VARA	5 000	6	2 000	7	1 000	2 500	6 500	32 235	
SKAR	3 500	4	1 400	5	650	800	3 800	20 235	
BARA	2 400	4	1 000	5	500	1 000	2 200	18 988	
ÖSARA....	3 000	6	1 200	7	600	—	4 600	22 235	
Summa	—	—	—	—	—	—	119 850	130 928	

de ordinarie ledamöterna som suppleanterna. Inom de större bolagen finnas därjämte arbetsutskott för ärendenas beredning och för handläggning av ärenden av mera löpande natur. På grund härav sammantråda styrelserna i de större bolagen endast omkring en gång i kvartalet, medan de mindre bolagen hålla styrelsesammanträden mestadels en gång i månaden. Bolagens verkställande direktörer avlägga regelbundna personliga besök å varje plats, där restaurangrörelse bedrivs, och ha därvid i allmänhet konferenser med den styrelseledamot eller suppleant som är bosatt på platsen eller eventuellt med någon representant för systembolaget inom området. Inom VARA finnas dessutom på vissa platser av bolaget anställda ombud, vilka icke tillhöra styrelsen. Dessa ombud äro representanter för verkställande direktören och ha ingen funktion i förhållande till styrelsen. Därest ombudet och styrelseledamoten på platsen skulle vara av delade meningar i någon viss fråga, hänskjutes denna till avgörande av styrelsen i dess helhet. Antalet platsombud, vilka inneha sina uppdrag såsom bisyssla, uppgår f. n. till sex; och uppdraget avlönas med ett arvode av 1 000 kronor om året.

III. Reformförslag, som berört de nuvarande restaurangbolagen.

Frågan om en omorganisation av restaurangbolagen och en ändring beträffande förhållandet mellan kontrollstyrelsen och dessa bolag synes ha stått på dagordningen praktiskt taget under hela den tid 1937 års rusdrycksförsäljningsförordning varit i tillämpning. Sälunda har för de sakkunniga varit tillgänglig en den 8 mars 1939 dagtecknad promemoria angående organisationen av rusdrycksförsäljningen, vilken promemoria upprättats inom kontrollstyrelsen och under hand överlämnats till finansdepartementet. I denna promemoria lämnas en redogörelse för huru kontrollstyrelsen kommit att intaga en direktivgivande och kontrollerande ställning i förhållande till restaurangbolagen; och i anslutning därtill har i promemorian uttalats, att denna dubbla befogenhet kunde föranleda berättigade anmärkningar. Vidare ha i promemorian diskuterats de olika lösningar som kunde tänkas för undvikande av nämnda olägenheter, däribland den lösningen att man för ifrågavarande restaurangrörelse tillskapade ett särskilt bolag, Sveriges allmänna folkrestaurangaktiebolag, som för vinnande av en värdefull och för rörelsens bedrivande nödvändig lokal anknytning skulle äga befogenhet att inrätta särskilda dotterbolag.

Vidare framgår av propositionen nr 241 till 1944 års riksdag, att särskilda

av besparingsberedningen tillkallade utredningsmän i en år 1941 upprättad *promemoria med förslag till besparings- och rationaliseringsåtgärder inom rusdryckshandlingens område* behandlat organisationsspörsmål i fråga om bland annat restaurangbolagen. I denna promemoria har med avseende å kontrollstyrelsens ställning i förhållande till restaurangbolagen uttalats, att kontrollstyrelsen genom den utveckling, som rusdryckslagstiftningen erhållit, kommit att intaga en dubbelställning gentemot restaurangbolagen; å ena sidan hade kontrollstyrelsen till åliggande att vara direktivgivande och vägledande för restaurangbolagen och å andra sidan skulle kontrollstyrelsen i förhållande till dessa bolag vara ett kontrollerande organ. I promemorian har vidare framhållits, att ju större omfattning bolagens rörelse erhöles desto mera framträdde ifrågavarande olägenhet i förhållandet mellan kontrollstyrelsen och bolagen, att en dylik dubbelställning vore principiellt oriktig, att olägenheterna av dubbelställningen redan vid den tiden framträtt i praktiken i viss utsträckning och kunde förväntas göra sig starkare gällande framdeles, samt att med hänsyn härtill en reformering av restaurangbolagens ställning vore av behovet påkallad.

I fråga om möjligheten att avhjälpa olägenheterna med avseende å restaurangbolagens nuvarande organisation ha i promemorian behandlats olika alternativ till lösning av denna fråga, bland annat genom sammanslagning av partihandeln med detaljhandeln eller med utminuteringsrörelsen eller genom sammanslagning av denna rörelse med de fem restaurangbolagens rörelse. I promemorian har ingen av dessa vägar valts utan i stället har förordats inrättandet av ett enda aktiebolag för handhavandet av den rörelse som hittills utövats av restaurangbolagen. Genom en dylik anordning skulle — enligt vad i promemorian uttalades — skapas en enkel och effektiv form för utövandet av det allmännas inflytande på detta område och ett enda bolag skulle, i kontrollstyrelsens ställe, kunna utöva en både direktivgivande och kontrollerande verksamhet i syfte att få fram den rationellaste formen för driften och det bästa ekonomiska resultatet av rörelsen i sin helhet. I promemorian har vidare framhållits, att ett enda restaurangbolag för hela riket borde kunna lösa uppkommande frågor av social natur på ett ändamålsenligt sätt, och att genom en dylik koncentration borde på det kommersiella området ganska betydande fördelar stå att vinna. Vid tillskapandet av det nya bolaget — som skulle övertaga de uppgifter vilka åvilade kontrollstyrelsen med avseende å tillsynen över restaurangbolagen — borde eftersträvas, att bolaget till sin struktur och i sitt förhållande till staten byggdes upp i huvudsaklig överensstämmelse med vad som gällde för aktiebolaget vin- & spritcentralen.

Vad härefter beträffar de närmare formerna för den verksamhet, som skulle utövas av det nya restaurangbolaget, har i promemorian uttalats, att en betydande lokal rörelsefrihet måste kvarstå även efter de fem restaurangbolagens sammanslagning till ett bolag, varför det nya restaurangbolaget i och för rörelsens utövande borde uppdelas sin verksamhet i olika distrikt. Härvid borde, åtminstone till en början, följas den uppdelning som ditills bestått mellan de fem restaurangbolagen. Denna uppdelning kunde genomföras antingen så, att det nya bolaget för varje distrikt utsåge en distriktschef och inrättade ett distriktskontor för den löpande förvaltningen eller ock på så sätt, att bolaget tillskapade särskilda dotterbolag, ett för varje distrikt. Av dessa båda alternativ förordades i promemorian det senare eller alltså tillskapandet av en organisation med moderbolag och dotterbolag.

Under *remissbehandlingen* av den inom besparingsberedningen upprättade promemorian uttalades olika meningar i fråga om behovet av en omorganisation av restaurangbolagen och sättet för dess genomförande. Beträffande in-

nehållet i remissvaren — för vilka lämnats en redogörelse i den förut omnämnda propositionen nr 241 till 1944 års riksdag s. 49 ff. samt s. 64 ff. — må här anmärkas såvitt angår förslaget om det nya restaurangbolagets struktur, att statskontoret förordat att den av det allmänna bedrivna restaurangverksamheten skulle omhänderhavas av ett enda bolag med egen distriktsorganisation samt att kontrollstyrelsen ansett skapandet av ett särskilt holdingbolag för restaurangrörelsens centrala ledning erbjuda den ändamålsenligaste organisationsformen.

Vidare må omnämnas, att SARA ansett, att en centralisering av den allmänna restaurangrörelsen icke kunde beräknas medföra en ekonomisk rationalisering av den omfattning, att en sådan omorganisation skulle kunna motiveras enbart med hänvisning till de besparingar som därigenom skulle kunna uppnås. Enligt SARA:s mening syntes restaurangbolagen icke blott från social synpunkt utan även i ekonomiskt avseende ha i allt väsentligt väl fyllt sin uppgift. Beträffande formen för organisationen av det nya centrala bolaget har SARA uttalat, att det vore av vikt, att den nya organisationen i största möjliga omfattning bibehölle den intima kontakt med ortsintrössena som dittills funnits och som SARA städse eftersträvat att tillgodose. Med hänsyn härtill förordade SARA i främsta rummet en organisation, bestående av ett centralt moderbolag och de nuvarande restaurangbolagen såsom dotterbolag. Liknande synpunkter anfördes jämväl av de övriga restaurangbolagen. I andra hand tillstyrkte SARA, att ett centralbolag inrättades men att inom dess organisation träffades särskilda anordningar för att tillgodose behovet av erforderlig lokal självständighet och representation. I sistnämnda hänseende framhöll SARA, att en betydelsefull lokal motvikt mot överdriven centralisering från bolagsstyrelsens sida skulle vinnas, om ett antal distriktsförvaltningar inrättades under chefer med en jämförelsevis fristående ställning och stor handlingsfrihet och om dessa försåges med distriktsråd, som sammanträdde och överlade om distriktets frågor, avgåvo yttranden, gjorde framställningar till styrelsen och eventuellt även fattade beslut i vissa frågor. Slutligen torde här böra erinras om, att statens sakkärligast i ett särskilt utlåtande över promemorian anförde, att det syntes riktigtast att ifrågakvarande restaurangverksamhet omhänderhades av flera restaurangbolag, förslagsvis tre eller fyra, ettvarrt med i huvudsak den organisation som tilltänkts för det i promemorian föreslagna enda företaget på området, samt att — därest endast ett bolag ansåges erforderligt — den mest effektiva organisationsformen syntes vara att under riksbolaget anställdes distriktschefer med erforderlig kompetens varjämte, för att de lokala synpunkterna skulle bliva vederbörligen tillgodosedda, ett rådgivande organ lämpligen kunde ställas vid distriktschefernas sida.

I den förut omnämnda *propositionen nr 241 till 1944 års riksdag* framlades ett på grundval av ovanberörda promemoria utarbetat förslag till omorganisation av restaurangbolagen. I propositionen uttalade chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss, att han funnit kontrollstyrelsens ställning i förhållande till restaurangbolagen vara så otillfredsställande ur såväl principiella som praktiska synpunkter, att han ansåge en ändring härutinnan omedelbart böra komma till stånd. Beträffande sättet för genomförandet av en sådan reform hänvisade departementschefen till att i promemorian föreslagits, att de nuvarande restaurangbolagens verksamhet skulle överflyttas på ett aktiebolag med starkt statligt inflytande och med hela riket såsom verksamhetsområde. Jämväl det av statens sakkärligast framlagda förslaget förljänade enligt departementschefens mening att närmare övervägas. För egen del tillstyrkte departementschefen emellertid, att de nuvarande restaurangbolagens verksamhet överlättes på ett enda bolag. Beträffande det-

ta bolags organisation uttalade departementschefen, att den mest effektiva organisationen syntes vara, att under riksbolagets centrala ledning anställdes distriktschefer med relativt långt gående befogenheter; och samtidigt förordade departementschefen, att de lokala synpunkterna skulle kunna vinna beaktande på så sätt, att fullmäktige i kommun, där bolaget förvärvat tillstånd till utskänkning, uppdroge åt särskilt utsedda personer att tillhandagå företagsledningen med råd och upplysningar angående rörelsens bedrivande.

I anledning av propositionen väcktes inom riksdagen ett flertal *motioner*, däri hemställdes antingen om avslag å propositionen eller om fortsatt utredning av den föreliggande omorganisationsfrågan (se motionerna I: 321 och II: 512, I: 322 och II: 511 samt I: 323 och II: 513). I sistnämnda två motioner, som väcktes av herrar Åkerberg och Sundström i Skövde m. fl., förordades tillskapandet av en holdingbolagsorganisation, inom vilken staten skulle äga centralbolaget, under det att vederbörande systembolag skulle erhålla ett dominerande inflytande över dotterbolagen. Ifrågavarande två motioner utmynnade i en hemställan att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förnyad utredning och, därest utredningen därtill föranledde, för riksdagen framlägga förslag till frågans lösning med beaktande av de riktlinjer som angivits i motionerna.

Bevillningsutskottet vid 1944 års riksdag anslöt sig i sitt betänkande (nr 36) till det i propositionen framlagda omorganisationsförslaget. Mot betänkandet anfördes reservationer av bl. a. herr Sundström i Skövde, som i anslutning till den av honom väckta motionen hemställde om bifall till vad i motionen yrkats.

Vid frågans behandling i riksdagens kamrar biföll *andra kammaren* utskottets hemställan medan *första kammaren* efter votering (40 röster mot 40) och lottdragning biföll herr Sundströms i Skövde reservation. Då kamrarna sålunda fattat skilda beslut, hade frågan fallit vid 1944 års riksdag.

IV. Direktiven för de sakkunniga.

Den närmare innebörden av de sakkunnigas uppdrag framgår av de direktiv som lämnats de sakkunniga i samband med beslutet om verkställandet av en fortsatt utredning rörande de allmänna restaurangbolagens verksamhet.

I dessa direktiv har chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss — efter en redogörelse för tidigare framlagda reformförslag — uttalat, att såsom av sagda redogörelse framginge, kontrollstyrelsen intoge i förhållande till de allmänna restaurangbolagen en dubbelställning, i det att kontrollstyrelsen vore på en gång direktivgivande och kontrollerande. Enligt departementschefens mening rådde i stort sett enighet därom, att åtgärder borde vidtagas för att eliminera den olägenhet som ifrågavarande dubbelställning medförde. Såvitt anginge det närmare sättet för vinnande av en ändring härutinnan och tidpunkten för reformens genomförande hade däremot olika meningar kommit till uttryck.

I direktiven har departementschefen vidare anført, att han för egen del alltjämt vore av den uppfattningen, att frågan om kontrollstyrelsens ställning i förhållande till de allmänna restaurangbolagen vore av sådan praktisk betydelse, att det vore angeläget att så snart som möjligt — och utan avvaktan på den av 1943 års riksdag begärda förutsättningslösa utredningen angående nykterhetslagstiftningens framtida innehåll och utformning — nå en mera tillfredsställande ordning än den nuvarande. En förnyad utredning angående det mest ändamålsenliga sättet för handhavandet av de allmänna restaurang-

bolagens verksamhet borde därför enligt departementschefens mening nu komma till stånd. Vid denna utredning borde tidigare framkomna förslag till lösning av hithörande problem upptagas till förnyad granskning; och i den mån vid de fortsatta undersökningarna nya utvägar yppades, borde även dessa upptagas till övervägande.

Vad angår omfattningen av de sakkunnigas utredningsuppdrag har departementschefen anfört:

Det synes mig icke lämpligt att genom närmare direktiv binda eller begränsa omfattningen av den nu ifrågasatta utredningen, som i stället torde böra göras allsidig och helt förutsättningslös. Emellertid böra självfallet vid utredningens fullföljande särskilt beaktas — förutom att olägenheterna av kontrollstyrelsens dubbelställning elimineras — sådana väsentliga synpunkter som det allmännas intresse av kontroll över ifrågavarande restaurangrörelse, kostnaderna för rörelsens utövande samt det lokala intresset av att denna rörelse handhaves på lämpligt sätt.

Slutligen har departementschefen i direktiven framhållit att utredningen borde bedrivas så skyndsamt, att förslag i ämnet kunde framläggas för 1945 års riksdag.

V. Olägenheterna med avseende å den nuvarande organisationen av restaurangbolagen.

Såsom framgår av den föregående redogörelsen för de förslag som framlagts i syfte att åvägabringa en lämpligare organisation för den verksamhet som för närvarande, under kontrollstyrelsens uppsikt, utövas av de nuvarande restaurangbolagen har i olika sammanhang understrukits att kontrollstyrelsens dubbelställning såsom på en gång direktivgivande och kontrollerande organ icke var en lämplig anordning, varför olägenheterna härutinnan borde elimineras. Av särskilt intresse härvidlag synes vara, att under behandlingen vid 1944 års riksdag av den förut omnämnda propositionen nr 241 — däri framlades förslag till olägenheternas undanröjande — enighet i stort sett rådde inom riksdagen därom att de olägenheter varmed den nuvarande organisationen är förknippad borde undanröjas.

I direktiven för de sakkunniga har departementschefen ånyo understrukit förenämnda olägenheter och därvid uttalat, att frågan om kontrollstyrelsens ställning i förhållande till restaurangbolagen vore av sådan praktisk betydelse, att det vore angeläget att så snart som möjligt nå en mera tillfredsställande ordning än den nuvarande.

Då det sålunda synes vara allmänt vitsordat, att kontrollstyrelsens ställning i förhållande till restaurangbolagen lämnar utrymme för berättigade anmärkningar och det därjämte i direktiven fastslagits, att olägenheterna härutinnan böra elimineras, torde de sakkunniga icke ha någon anledning att närmare ingå på dessa olägenheter. De sakkunniga — som även för egen del äro av den uppfattningen, att en omorganisation på förevarande område bör genomföras — anse sig därför kunna begränsa sina undersökningar till frågan, vilka åtgärder som böra vidtagas för att, med undanröjande av olägenheterna i följd av kontrollstyrelsens dubbelställning, ernå en lämpligare organisation av restaurangbolagen.

VI. Olika möjligheter att avhjälpa olägenheterna hos den nuvarande organisationen av restaurangbolagen.

Innan de sakkunniga gå närmare in på frågan rörande sättet för avhjälpan av olägenheterna med avseende å restaurangbolagens nuvarande organisation, torde lämpligen böra klarläggas den huvudsakliga omfattningen av de uppgifter, vilka skola anförtros den organisation som, till undanröjande av olägenheterna, bör träda i stället för den nu bestående. Vilka dessa uppgifter äro, torde — då de delvis framgå av vad tidigare anförts — redan nu kunna angivas. Åt den nya organisationen bör sålunda anförtros att — vid sidan av den enskilda hotell- och restaurangnäringen — självständigt och utan att underställas någon ämbetsmyndighet driva den rörelse som hittills utövats av de fem nu bestående restaurangbolagen. Kontrollstyrelsens både direktivgivande och kontrollerande uppgifter böra i enlighet härmed överföras å den nya organisationen. Vidare skall tillses å ena sidan att staten erhåller det avgörande inflytandet över verksamheten, men å andra sidan att lokala intressen med avseende å de särskilda restaurangernas karaktär och skötsel kunna göra sig gällande; och slutligen är det av vikt, att den nya organisationen uppbygges på sådant sätt, att kostnaderna för densamma icke bliva större än som motsvaras av reella fördelar.

I den diskussion som under senare år förts i syfte att för den av restaurangbolagen bedrivna verksamheten skapa en organisationsform, genom vilken olägenheterna av kontrollstyrelsens dubbelställning undanröjas, ha flera utvägar anvisats.

Till en början må här något beröras det under riksdagsdebatterna rörande restaurangbolagen framförda förslaget, att dessa bolag skulle närmare anknytas till systembolagsrörelsen. Sålunda framhölls från olika håll inom riksdagen, att om ett enhetligt systembolag bildades, kunde detta bolag bliva ägare till restaurangbolagen och övertaga kontrollstyrelsens direktivgivande uppgifter varigenom frågan om kontrollstyrelsens dubbelställning automatiskt skulle lösas. Samtidigt betonades emellertid, att förutsättningen för realiserandet av detta förslag vore, att även frågan om systembolagens organisation upptoges till prövning och icke, såsom av Kungl. Maj:t föreslagits, ställdes på framtiden i avvaktan på den av riksdagen begärda förutsättningslösa utredningen rörande nykterhetslagstiftningens framtida innehåll och utformning. Beträffande ifrågavarande omorganisationsförslag har för de sakkunnigas bedömande varit av betydelse, att sistnämnda utredning, som tillkallats så sent som i november 1944, enligt sina direktiv äger att i ett sammanhang upptaga till behandling hela den svenska nykterhetslagstiftningen och mot varandra väga effekten av samhällets olika nykterhetsvårdande åtgärder, varför utredningens slutförande kunde bliva relativt tidsödande, under det att enligt direktiven för den nu förevarande utredningen rörande restaurangbolagens verksamhet de sakkunniga ha att fullfölja sin utredning utan avvaktan på resultatet av den förut omnämnda, mera omfattande utredningen. En jämförelse mellan direktiven för ifrågavarande två utredningar torde giva vid handen, att frågan rörande restaurangbolagens framtida organisation skall lösas oberoende av och utan avvaktan på ett eventuellt framtida förslag till omorganisation av systembolagsrörelsen. På grund härav och utan att närmare gå in på de olägenheter, som ha anförts gentemot förslaget om ett rikssystembolag såsom överorganisation för restaurangbolagen, ha de sakkunniga icke funnit skäl att till saklig prövning upptaga detta förslag.

Ett annat sätt att lösa olägenheterna med avseende å kontrollstyrelsens dubbelställning innefattas i förslaget att av de nuvarande restaurangbolagen tillskapa ett statligt affärsdrivande verk. En lösning efter denna linje diskuteras i 1941 års promemoria (s. 94 ff.), däri dock uttalades, att en dylik lösning icke borde ifrågakomma; och såsom skäl mot ett dylikt alternativ framhölls att det ej vore lämpligt att ett statligt affärsdrivande verk skulle driva restaurangrörelse i konkurrens med enskilda restauratörer, att svårigheter skulle uppstå då det gällde att inordna restaurangbolagens personal i ett statligt avlöningsystem, samt att ett dylikt alternativ icke syntes bereda utrymme för några besparingar i jämförelse med vad den nuvarande organisationen kostade. De sakkunniga, som ansluta sig till dessa synpunkter, anse förevarande förslag icke böra närmare övervägas. Utöver vad i 1941 års promemoria anförts torde böra framhållas, att om ett statligt affärsdrivande verk tillskapades för övertagande av de nuvarande fem restaurangbolagen, särskild risk kunde uppkomma för en monopolisering hos detta verk av hela restaurangnäringen. En sådan utveckling på förevarande område skulle enligt de sakkunnigas uppfattning icke vara önskvärd. Till denna senare fråga torde de sakkunniga få anledning återkomma i annat sammanhang.

I debatten rörande restaurangbolagens framtida organisation har framkastats jämväl det förslaget, att bolagen skulle ställas under kontroll av statens sakrevision eller av annan sakkunnig revision. Ej heller detta förslag anse de sakkunniga sig kunna godtaga. Då de nuvarande olägenheterna med avseende å kontrollstyrelsens ställning kunna hänföras bland annat till det förhållandet, att kontrollstyrelsen utövar en direktivgivande verksamhet — d. v. s. intager ställningen av ett affärsdrivande verk utan att vara organiserat såsom ett sådant — skulle någon förbättring i denna del icke vinnas genom ett överflyttande av kontrollstyrelsens *kontrollerande* uppgifter på ett särskilt revisionsorgan. Därest i stället både den direktivgivande och den kontrollerande verksamheten förlades till exempelvis statens sakrevision, skulle härmed icke vinnas annat än att de nu föreliggande olägenheterna överflyttades från en statlig myndighet till en annan.

Såsom av det anförda framgår synes ett undanröjande av olägenheterna i följd av kontrollstyrelsens dubbelställning icke kunna ske på lämpligt sätt, därest kontrollstyrelsen eller eventuellt annat statligt organ bibehålles såsom övervakare av de nuvarande restaurangbolagen. Med hänsyn härtill torde en lösning böra sökas efter den linjen, att de åt kontrollstyrelsen nu anförtrödda uppgifterna brytas ut från statsförvaltningen och överflyttas till en särskild organisation.

Vid en undersökning rörande den lämpligaste formen för en från statsförvaltningen fristående organisation, som skall omhändervä dels restaurangbolagens nuvarande verksamhet och dels kontrollstyrelsens uppgifter i fråga om dessa bolag, ligger det nära till hands att söka en dylik organisationsform bland sådana juridiska personer — bolag av olika slag, ekonomiska föreningar och stiftelser — vilkas organisationsform och verksamhetsätt redan nu finnas närmare reglerade i lagstiftningsväg. Det kan ju för övrigt knappast komma i fråga att skapa en juridisk konstruktion av nytt slag för nu ifrågasvarande verksamhet, särskilt som åtskilliga fall förekomma redan nu, där statlig verksamhet drives i exempelvis bolagsform.

Att organisera nu ifrågasvarande verksamhet såsom en stiftelse synes mindre lämpligt. Visserligen är för närvarande just inom restaurangnäringen aktuellt att sammanföra ett flertal restauranger, var och en organiserad såsom ett aktiebolag, under gemensam ledning, som består av en stiftelse. Då emellertid en stiftelse såsom övervakande organ för den verksamhet, som utövas av de nuvarande restaurangbolagen, svårligen skulle kunna utöva en effektiv

ledning i den utsträckning som ur allmän synpunkt skulle vara gagnelig, anse de sakkunniga sig icke behöva gå närmare in på ett dylikt alternativ.

Av möjligheterna att tillskapa en organisation, bestående av en ekonomisk förening eller ett aktiebolag — någon annan bolagsform kan uppenbarligen ej komma i fråga — är en organisation uppbyggd såsom en ekonomisk förening givetvis det sämre alternativet.

Med hänsyn till vad sålunda anförts ämna de sakkunniga i fortsättningen upptaga till närmare behandling de olika möjligheter som kunna tänkas föreligga vid organiserandet i aktiebolagets form av den verksamhet som för närvarande utövas av de fem restaurangbolagen under kontrollstyrelsens överinseende.

Såsom framgår av den föregående redogörelsen för reformförslag, som berört restaurangbolagens verksamhet, är det möjligt att vid övergången till en annan bolagsorganisation för denna verksamhet följa olika linjer. Enligt de sakkunnigas mening äro tre olika utvägar möjliga, då det gäller att välja den aktiebolagsorganisation som — till undanröjande av olägenheterna med avseende å kontrollstyrelsens dubbelställning — bör övertaga såväl de nuvarande restaurangbolagens verksamhet som kontrollstyrelsens uppsiktsrätt över densamma.

1) Den ena utvägen är den som under remissbehandlingen av 1941 års omorganisationsförslag förordades av statens sakrevision eller alltså att man tillskapar flera helt fristående aktiebolag, i vilka staten tillförsäkras ett avgörande inflytande. Antalet bolag torde i så fall kunna bestämmas till 3, 4 eller 5.

2) En annan utväg består däri att de nuvarande bolagens verksamhet samt kontrollstyrelsens uppsiktsmyndighet över densamma överflyttas å ett riksbolag, vilket — med en central ledning med starkt statligt inflytande — skall utöva sin verksamhet i olika distrikt; och i varje distrikt skall finnas en förhållandevis självständig distriktschef, som vid sin sida bör äga tillgång till en lokal representation. Denna lösning följer alltså samma huvudlinjer som Kungl. Maj:ts förslag i propositionen nr 241 till 1944 års riksdag.

3) Slutligen är den utvägen möjlig att ett centralbolag med därtill hörande dotterbolag inrättas. Det centrala bolaget skall ha till åliggande att fullgöra de uppgifter som nu utövas av kontrollstyrelsen ävensom i övrigt samordna och leda dotterbolagen. Sistnämnda antal torde kunna fastställas till 3, 4 eller 5. Denna utväg anknyter i viss mån till det förslag som framfördes i vissa av de förut omnämnda motionerna till 1944 års riksdag.

Vad först angår den utvägen att de nuvarande restaurangbolagens verksamhet ävensom kontrollstyrelsens uppsiktsmyndighet över densamma överflyttas å flera fristående aktiebolag med direkt statligt inflytande kunna olika synpunkter göras gällande för och emot en dylik lösning. Såsom en fördel med flera fristående aktiebolag skulle kunna åberopas, att man härigenom eliminerade olägenheterna av kontrollstyrelsens dubbelställning samtidigt som man gjorde minsta möjliga ingrepp i den nu bestående organisationen. Andra fördelar skulle bestå däri — såsom tidigare framhållits av statens sakrevision — att varje bolag komme att sträva efter att uppvisa en god skötsel och ett fördelaktigt driftsresultat i förhållande till de övriga; förekomsten av flera än ett bolag på området skulle alltså lämna möjlighet till jämförelser av olika slag, vilka icke i samma grad skulle föreligga om verksamheten omhänderhades av endast ett bolag. En uppdelning av ifrågakvarande verksamhet på nu angivet sätt skulle vidare motverka en eventuell likriktning inom restaurangnäringen och således bidra till att de olika restaurangernas särprägel icke ginge förlorad. För avgörande av sådana frågor som vore gemensamma för samtliga restaurangbolag kunde samarbete

etableras mellan bolagens styrelser, och enhetlighet i behandlingen av olika ärenden kunde vinnas genom att vissa — av Kungl. Maj:t utsedda — styrelseledamöter skulle vara gemensamma för alla bolagen. Möjligheterna för de nya bolagen att vinna en lokal anknytning skulle, därest bolagens antal bestämdes till fem, vara lika stora som enligt den nu gällande ordningen. Slutligen kan måhända den synpunkten anföras, att man genom inrättandet av flera fristående bolag skulle undvika att centralisera ledningen för restaurangbolagen till huvudstaden.

Å andra sidan må framhållas den nackdelen med förevarande alternativ, att man genom tillskapandet av 3, 4 eller 5 fristående restaurangbolag finge lika många dyrbara förvaltningsapparater. En fördyring av själva ledningen av driften skulle alltså kunna tänkas bliva följden av en omorganisation efter denna linje. I konkurrensen mellan bolagen inbördes skulle bolagsledningarna i främsta rummet sträva efter att visa upp ett gott ekonomiskt resultat; de rent ekonomiska intressena inom bolagen kunde följaktligen befaras dominera på bekostnad av de lika viktiga sociala synpunkterna. De nuvarande bolagens ekonomiska förutsättningar äro — såsom framgår av det statistiska materialet rörande bolagen — synnerligen skiftande. Skulle de nuvarande bolagen omvandlas till helt fristående bolag, skulle olikheten härutinnan mellan bolagen framträda ännu tydligare; och vid en lågkonjunktur skulle bolagens möjligheter att bemästra en sådan bli mindre än inom ett gemensamt företag. Såsom ett praktiskt exempel på bolagens olika ekonomiska förutsättningar må här omnämnas, att ordnade pensionsförhållanden ännu icke kunnat införas för personalen vid restaurangbolagen, beroende på att icke samtliga bolag ansetts vara i stånd att bära kostnaderna för pensioneringen. Även i andra hänseenden än beträffande rent ekonomiska frågor torde nackdelar vara förenade med tillskapandet av flera fristående bolag. Sålunda skulle det kunna befaras, att bolagen, framför allt i personalärenden, skulle låta rena prestigesympunkter spela en stor roll. Härigenom skulle uppstå svårigheter att i olika fall placera lämplig arbetskraft på den plats, där vederbörande skulle göra den största nyttan. Att farhågorna i detta avseende icke torde vara obefogade bestyrkes därav, att dylika sympunkter gjort sig gällande redan inom den nuvarande organisationen, som dock står under kontrollstyrelsens överinseende. Ehuru det såsom förut anförts skulle kunna anses vara en fördel med flera fristående bolag ur den synpunkten, att man därigenom avvärdade risken för en eventuell likriktning inom restaurangnäringen, torde dock böra framhållas, att om antalet självständiga bolag bestämdes till exempelvis fem, dessa bolag komme att vart för sig omfatta så många restauranger, att denna risk icke helt eliminerades. En organisation med flera fristående bolag har vidare den svagheten, att en central ledning saknas, vilket är så mycket mera olägligt som åtskilliga ärenden med nödvändighet måste avgöras efter enhetliga linjer, exempelvis frågor rörande tillämpningen av gällande utskänkingsbestämmelser samt lönefrågor. Visserligen kan man genom en samorganisation till en del avhjälpa denna olägenhet, men en dylik samorganisation besitter givetvis icke den handlingskraft och effektivitet, som kan ådagaläggas av ett centralt, beslutande organ. Vad slutligen beträffar den lokala anknytningen i de olika bolagens ledning må framhållas, att i samma mån som i styrelserna ingå ledamöter, som äro gemensamma för alla bolagen, minskas möjligheterna att i styrelserna bereda plats för lokala förtroendemän. Därest antalet fristående bolag — såsom statens sakrevision förutsatt — bestämmes lägre än till fem, blir utrymmet för det lokala inflytandet än mera begränsat. Över huvud taget kan det med visst fog göras gällande, att lokala sympunkter icke kunna komma till sin rätt under annan förutsätt-

ning än att i de fristående restaurangbolagens ledning funnes representanter för varje plats där bolagen dreve verksamhet. Skulle de lokala intressena tillgodoses i denna utsträckning erfordrades antingen mycket stora styrelser i ett fåtal bolag eller ock ett stort antal bolag; och dessa alternativ synas föga tilltalande.

De övriga två utvägarna för överförande av restaurangbolagens nuvarande verksamhet och kontrollstyrelsens uppsiktsmyndighet över densamma på en organisation i aktiebolagets form innebära, såsom förut anmärkts, tillskapandet av antingen ett riksbolag med distriktschefer och erforderlig lokal representation eller ock ett centralbolag med därtill knutna dotterbolag. För dessa två utvägar är alltså gemensamt, att de — i motsats till det först behandlade alternativet — gå ut på inrättandet av ett enda — gemensamt — aktiebolag för den centrala ledningen av verksamheten.

Innan de sakkunniga gå närmare in på frågan vilka fördelar och nackdelar som kunna tänkas föreligga med ett gemensamt bolag — vare sig detta bygges ut med dotterbolag eller icke — torde böra något beröras vilka uppgifter som i de olika fallen böra ankomma på bolagets centrala ledning och vilka uppgifter som skola handhavas av distriktscheferna med biträde av lokal representation resp. dotterbolagen. Hos den centrala ledningen torde böra förläggas alla frågor, som nu behandlas av kontrollstyrelsen. Jämväl en viss inspektionsverksamhet samt behandlingen av frågor av mera allmän natur såsom sociala frågor, viktigare spörsmål angående stängningstider och kvantitetsbegränsningar samt personal- och lönefrågor torde böra tillhöra den centrala ledningens uppgifter. Alla frågor om inköp av fastigheter, större ombyggnadsfrågor samt frågor om inrättande och slopande av restauranger böra förläggas centralt liksom frågor om inköp av större förnödenhets- och förbrukningsartiklar. Såsom exempel på dylika artiklar må nämnas fisk, maltdrycker, läskedrycker, kolonialvaror, linne, silver, porslin och köks-tillbehör. Beträffande de hjälpavdelningar som f. n. äro inrättade vid restaurangbolagen — exempelvis charkuterifabrik, tvättinrättning, snickeri- och tapetserareverkstad — synes det mest naturligt, att dessa avdelningar även efter en omorganisation böra drivas lokalt om ej särskilda skäl kunna anföras för en annan ordning. Däremot har erfarenheten visat, att det är nödvändigt att frågor rörande fördelningen av personalen böra handläggas av den centrala ledningen. I fråga om bokföringen torde denna böra förläggas hos de lokala organen i större utsträckning om dessa äro dotterbolag till ett centralbolag än om distriktschefer stå i spetsen för desamma. En central huvudbokföring måste föras och avslutas av det centrala organet. I övrigt torde det dock vara svårt att på förhand mera i detalj angiva de befogenheter, som böra tillkomma bolagets centrala ledning resp. vederbörande lokala organ. I praktiken kunna givetvis uppkomma kompetenskonflikter mellan de centrala och lokala styresmännen, men i dylika konflikter bör självfallet den centrala ledningen fälla avgörandet.

I förhållande till en organisation, bestående av flera fristående bolag, får tillskapandet av ett gemensamt bolag — vare sig detta bygges ut med dotterbolag eller icke — anses medföra åtskilliga fördelar. Då kontrollstyrelsen f. n. utgör en överinstans i förhållande till de nuvarande restaurangbolagen, skulle ett gemensamt bolag, som från nu ifrågavarande synpunkt i huvudsak skulle få till uppgift att övertaga kontrollstyrelsens berörda åligganden, icke medföra någon väsentlig ändring av det nu bestående. Särskilt om man väljer alternativet med centralbolag och dotterbolag blir omorganisationen i själva verket av förhållandevis ringa omfattning. Inrättandet av ett gemensamt bolag har det väsentliga företrädet framför flera fristående bolag att härigenom tillskapas ett centralt — handlingskraftigt — organ, som kan ut-

öva det allmännas inflytande över den av restaurangbolagen nu bedrivna verksamheten. Det är ju uppenbart, att en samorganisation som saknar beslutanderätt — hur dugande krafter som än ingå i organisationen — icke kan jämföras med en central bolagsledning med självständig beslutanderätt. Tillskapandet av ett gemensamt bolag skulle vidare medföra säkrare garantier för att frågor av större räckvidd bleve avgjorda efter enhetliga linjer. Vad angår de ekonomiska frågorna är det tydligt, att ett gemensamt bolag skulle äga helt andra förutsättningar och möjligheter att exempelvis bemästra en lågkonjunktur än ett flertal från varandra helt fristående bolag med lokalt begränsade verksamhetsområden. Det är jämväl antagligt att en driftsform med ett bolag skulle ställa sig mera kostnadsbesparande än om flera helt fristående bolag inrättades. Denna fråga komma de sakkunniga att i ett senare sammanhang upptaga till särskild behandling. Om den nuvarande restaurangbolagsverksamheten koncentrerades inom ett gemensamt bolag skulle en definitiv reglering av de anställdas pensionsförhållanden lättare kunna genomföras. Möjligheten att göra jämförelser mellan det ekonomiska resultatet av verksamheten inom olika delar av landet skulle föreligga även om ett gemensamt bolag inrättades; såsom förut anförts borde ju bokföringen i första hand ordnas lokalt inom de olika distrikten resp. dotterbolagen. Vad angår frågor av social natur skulle dessa kunna handläggas på ett ur allmän synpunkt ändamålsenligt sätt, därest en central ledning funnes för restaurangbolagsverksamheten. Beträffande risken för en likriktning och uniformering av den verksamhet som nu utövas av de fem restaurangbolagen torde böra framhållas, att redan med den nu bestående organisationen föreligger risk för en viss uniformitet; och det kan knappast antagas, att risken härför skulle bli större därest ett gemensamt bolag tillskapades med särskild lokal anknytning.

Vad härefter angår de nackdelar, som äro förenade med införandet av ett gemensamt bolag i stället för flera fristående sådana, ligger det nära till hands att påstå att ett gemensamt bolag skulle bli alltför stort och ohanterligt för att på rätt sätt kunna handhava de skilda uppgifter som falla på ett sådant bolags lott. Denna synpunkt kan göras gällande särskilt med avseende å ett tilltänkt riksbolag utan dotterbolagsorganisation, i synnerhet om detta riksbolag icke förses med en effektiv distriktsorganisation. De nackdelar som i övrigt kunna anföras mot nu ifrågavarande förslag i jämförelse med förslaget om inrättande av flera fristående bolag sammanhänga med frågan i vad mån och på vilket sätt en lämplig anknytning kan vinnas mellan den centrala ledningen för bolaget och de lokala intressena. Kan en tillfredsställande lokal anknytning icke åvägabringas enligt förevarande alternativ skulle detta innebära en försämring i förhållande till både en organisation med flera fristående bolag och den nu rådande ordningen.

Därest man vid valet mellan de nu behandlade utvägarna att tillskapa flera fristående bolag eller ett gemensamt bolag stannar inför det senare alternativet, torde en närmare jämförelse böra göras mellan de förut omnämnda båda alternativen med å ena sidan ett riksbolag med distriktschefer och lokal representation samt å andra sidan ett centralbolag med därtill hörande dotterbolag.

Beträffande alternativet med ett riksbolag med distriktschefer och lokal representation torde såsom en fördel med nämnda alternativ kunna anföras att en riksbolagsorganisation — förutom att den är förhållandevis enkel till sin konstruktion — ställer sig något billigare än en organisation med centralbolag och dotterbolag. Skillnaden ur kostnadssynpunkt mellan de båda alternativen torde dock icke vara särskilt stor. Vidare torde det icke föreligga några svårigheter att inom en riksbolagsorganisation verkställa änd-

ringar av de olika distriktsområdena. Vad angår förslaget om inrättandet av centralbolag med dotterbolag talar till förmån för detta alternativ den omständigheten att — såsom särskilt understrukits i 1941 års promemoria — ansvaret för den lokala förvaltningen skarpere accentueras då förvaltningen sker i form av dotterbolag, vilkas styrelser vid verksamhetens utövande äro bundna av i aktiebolagslagen meddelade föreskrifter. Vidare må erinras om att de nuvarande restaurangbolagen i sina förut omnämnda remissyttranden anslutit sig till en lösning av omorganisationsfrågan enligt denna linje. Det är givetvis icke utan sin betydelse för restaurangrörelsens framtid, att denna rörelse drives i en form som vinner uppskattning hos den för rörelsen ansvariga personalen. Även sistnämnda argument skulle därför utgöra skäl för att man valde alternativet med centralbolag och dotterbolag. Å andra sidan kan man i fråga om detta alternativ ej bortse ifrån att en dylik holdingbolagskonstruktion enligt en utbredd uppfattning icke har det allra bästa anseende. Sålunda har gjorts gällande, att holdingbolag kunna missbrukas antingen i syfte att eliminera riskerna för ett alltför omfattande ansvar för ingångna förbindelser eller för att kringgå eller mildra beskattningen av en rörelse som drives inom holdingbolagsorganisationens ram. Utan att förringa betydelsen av dessa synpunkter torde det dock böra framhållas, att dessa icke i någon mån äga giltighet med avseende å en eventuell organisation med centralbolag och dotterbolag inom den del av restaurangnäringen, varom nu är fråga, särskilt med hänsyn till att staten skall äga avgörande inflytande inom organisationen, vars vinst dessutom skall i sin helhet tillfalla det allmänna.

En mera väsentlig skillnad mellan nu berörda båda alternativ kan möjligen uppkomma i ett annat avseende nämligen i fråga om möjligheterna att vinna en anknytning mellan resp. bolag och de lokala intressena på sådana orter där bolagen driva restaurangrörelse. Därest man väljer alternativet med centralbolag och dotterbolag kan den lokala anknytningen vinnas genom styrelseledamöterna i dotterbolagen. Med sistnämnda alternativ skulle ändringen i förhållande till vad som nu gäller bliva ganska obetydlig; dock minskas möjligheterna att få en allsidig representation i dotterbolagens styrelser i samma mån som dessa reduceras eller däri komma att ingå representanter för centralbolagets styrelse.

Om åter alternativet med riksbolag med distriktschefer och distriktsråd eller annan lokal representation anses böra ifrågakomma, uppstå vissa svårigheter att ordna den lokala anknytningen på ett tillfredsställande sätt. De svårigheter som föreligga i detta hänseende voro särskilt uppmärksammade under riksdagsbehandlingen av den förut omnämnda propositionen nr 241 till 1944 års riksdag. Härutinnan må erinras om dels att i berörda proposition förordades, att vederbörande kommunala myndigheter skulle äga utse särskilda delegerade med rätt för dem att tillhandagå riksbolagets ledning med råd och anvisningar angående rörelsens bedrivande, och dels att 1944 års bevillningsutskott särskilt underströk, att den av SARA anvisade utvägen att tillskapa distriktsråd borde närmare övervägas av det föreslagna nya riksbolaget. Enligt de sakkunnigas mening synes det förslag som framlades i 1944 års proposition icke på ett ändamålsenligt sätt bereda utrymme åt det lokala inflytandet. Det torde emellertid icke vara praktiskt omöjligt att genom tillskapande av distriktsråd vid sidan av distriktscheferna ernå lokal förankring i den utsträckning som allmänt anses vara behövlig. Förutsättningarna härför äro i första hand att distriktschefernas handlingsfrihet i förhållande till riksbolagets centrala ledning icke beskäres alltför mycket, samt att garantier skapas för att distriktsråden beredes tillfälle att följa utvecklingen inom resp. distrikt och göra sin speciella mening gällande in-

för både vederbörande distriktschef och den centrala ledningen för bolaget. Erhålla dessa synpunkter tillräckligt beaktande vid införandet av ett riksbolag, torde det i själva verket kunna anses, att skillnaden mellan förevarande båda alternativ, såvitt angår möjligheterna att skapa en effektiv lokal anknytning, icke är alltför betydande.

VII. De ekonomiska återverkningarna av en omorganisation av de nuvarande restaurangbolagen till ett gemensamt aktiebolag.

Det är uppenbarligen av intresse att såvitt möjligt få klarlagt, huruvida en omorganisation av den rörelse, som f. n. drives av de fem restaurangbolagen under kontrollstyrelsens överinseende, kan — samtidigt som därigenom de föreliggande olägenheterna undanröjas — resultera i några besparingar. För att närmare belysa denna fråga torde en jämförelse böra göras emellan å ena sidan den nuvarande organisationen och å andra sidan de tre olika slag av aktiebolagsorganisationer, som i den föregående framställningen särskilt diskuterats. Emellertid torde härvid omedelbart kunna konstateras, att då skillnaden mellan den nuvarande organisationen och alternativet med flera fristående bolag är förhållandevis obetydlig på de områden, inom vilka besparingar skulle kunna tänkas uppkomma, besparingsmöjligheterna genom en omorganisation efter denna linje äro mycket begränsade. På grund härav torde det vara tillräckligt att göra en jämförelse mellan den nuvarande organisationen och en organisation, bestående av ett gemensamt aktiebolag. Huruvida sistnämnda aktiebolag kommer att driva sin verksamhet genom dotterbolag eller icke torde i förevarande hänseende vara utan betydelse. Det resultat som erhålles vid en dylik undersökning rörande besparingsmöjligheterna torde i huvudsak kunna tjäna till ledning även vid en jämförelse mellan alternativet med flera fristående bolag, å ena, samt de båda alternativen med ett gemensamt bolag, å andra sidan.

Vid övervägande av alternativet att överföra de nuvarande restaurangbolagens verksamhet till ett gemensamt bolag synes möjligheten att genom en sådan åtgärd vinna besparingar böra särskilt prövas i två hänseenden, nämligen dels i fråga om de vinster, som möjligen kunna göras genom en centralisering av vissa varuinköp, och dels i avseende å kostnaderna för den centrala förvaltningen.

I förstnämnda hänseendet har kontrollstyrelsen, på uppdrag av de sakkunniga, från restaurangbolagen införskaffat vissa uppgifter rörande storleken av nämnda bolags varuinköp under år 1943, fördelade på olika varugrupper och varuslag, samt därefter med biträde av verkställande direktören i VARA verkställt bedömning av lämpligheten för olika varugrupper av en centralt anordnad upphandling och möjligheten att vid sådan upphandling ernå prisreduceringar å olika varuslag. Den sålunda verkställda utredningen visar, att restaurangbolagens inköp av varor, exklusive rusdrycker och tobak, under nämnda år uppgingo till omkring 39,2 milj. kronor. Härav ha varor till ett sammanlagt värde av cirka 15,9 milj. kronor ansetts lämpligen kunna göras till föremål för central upphandling. På grundval av vissa närmare angivna antaganden, olika för olika varuslag, har den prisreducering, som härigenom skulle kunna emötses, beräknats till något över 1 milj. kronor. Härmed har således angivits storleksordningen av den årliga besparing, som vid varuinköp av 1943 års omfattning och fördelning på olika varuslag kan antagas möjlig genom en av ett gemensamt bolag bedriven central upphandling.

För egen del anse de sakkunniga sig böra understryka, att den sålunda framlagda slutsiffran 1 milj. kronor om året är grundad på antaganden, för vilka — enligt vad som ligger i sakens natur — icke finnes något så beskaffat underlag som medger en säker beräkning. Då emellertid utredningen omhänderhafts av speciella fackmän på området och då de i utredningen gjorda antagandena icke förefalla osannolika eller strida mot eljest vunna erfarenheter av möjligheterna att genom centraliserade inköp uppnå prisreducingar, äro de sakkunniga i allt fall av den uppfattningen, att utredningen har ett visst värde vid bedömandet av frågan, i vad mån besparingar kunna tänkas uppkomma genom övergången till en ny bolagsorganisation.

Beträffande härefter möjligheterna att vinna besparingar i fråga om de centrala förvaltningskostnaderna torde det kunna antagas, att en organisation enligt alternativet med riksbolag skulle ställa sig något billigare och en organisation enligt alternativet med centralbolag med dotterbolag något dyrare än den nu bestående organisationen. Till kostnaderna för sistnämnda organisation böra därvid hänföras jämväl kostnaderna för kontrollstyrelsens befattning med restaurangbolagen. Skillnaden i de centrala förvaltningskostnaderna vid de olika organisationsformerna synes dock vara av så ringa storleksordning, att det icke torde vara erforderligt att i förevarande hänseende framlägga någon närmare specificering över de centrala förvaltningskostnaderna i de olika fallen, i synnerhet som en dylik specificering givetvis skulle bliva endast mycket ungefärlig.

VIII. De sakkunnigas förslag till omorganisation av de nuvarande restaurangbolagens verksamhet.

Allmän motivering. Såsom av den föregående framställningen torde framgå äro de sakkunniga av den uppfattningen, att en omorganisation av den verksamhet, som för närvarande — under kontrollstyrelsens överinseende — bedrivs av de fem restaurangbolagen, bör ske efter den linjen, att en ny aktiebolagsorganisation tillskapas för ifrågavarande verksamhet.

Av de tre utvägar, vilka de sakkunniga ansett framkomliga vid genomförandet av den omorganisation, varom nu är fråga, synes förslaget om inrättandet av flera fristående aktiebolag vara det minst lämpliga. De sakkunniga, som därför anse sig icke kunna förorda detta alternativ, ha härutinnan fäst avgörande vikt vid att en organisation med flera fristående aktiebolag skulle komma att sakna ett centralt — med självständig beslutanderätt utrustat — organ, som vore i stånd att effektivt utöva det allmännas inflytande på restaurangrörelsen och handhava ledningen av rörelsen på det ur ekonomiska och sociala synpunkter lämpligaste sättet.

Beträffande övriga båda alternativ eller alltså tillskapandet av antingen ett riksbolag med distriktschefer samt distriktsråd eller annan lokal representation, å ena, samt ett centralbolag med dotterbolag, å andra sidan, väga fördelarna och nackdelarna med dessa alternativ så jämnt, att inom de sakkunniga förelegat synnerlig tvekan inför valet mellan dem. Med båda alternativen äro förenade i främsta rummet de fördelarna, att därigenom skulle skapas en central ledning för verksamheten i sin helhet och att i båda fallen skulle avsevärda besparingar stå att vinna. Å andra sidan ha de sakkunniga icke kunnat undgå att taga intryck av att med vardera alternativet äro förknippade vissa nackdelar; mot förslaget om inrättandet av ett centralbolag med dotterbolag har sålunda särskilt understrukits, att kompetenskonflikter mellan den centrala ledningen och dotterbolagen skulle kunna lägga

hinder i vägen för en rationellt driven rörelse, och beträffande det andra alternativet har gjorts gällande, att riksbolaget bleve alltför stort för att kunna administreras på ett tillfredsställande sätt och att det lokala inflytandet på bolagets rörelse icke skulle kunna i tillräcklig grad tillgodoses.

De sakkunniga ha vid sina överväganden av den nu föreliggande omorganisationsrågan stannat för den lösningen, att de för sin del förordade alternativet med *centralbolag med dotterbolag*.

Vid detta sitt ståndpunktstagande ha de sakkunniga ansett följande synpunkter vara av avgörande betydelse. Genom centralbolaget — som skall övertaga bland annat kontrollstyrelsens direktivgivande och kontrollerande verksamhet, varigenom de i direktiven angivna olägenheterna i följd av kontrollstyrelsens dubbelställning elimineras — kan det allmänna i erforderlig utsträckning tillförsäkras inflytande över bolagets verksamhet samtidigt som denna verksamhet erhåller en fast och enhetlig ledning. I förhållandet mellan centralbolaget och dotterbolagen har centralbolaget möjlighet — i sista hand på grund av sitt aktieinnehav i dotterbolagen — att bestämma över ledningen av dessa, varför eventuella kompetenskonflikter kunna lösas enligt den mening som i varje särskilt fall företrädes av centralbolaget. Genom en uppdelning av den lokala verksamheten på ett antal dotterbolag undvikas en alltför långt gående centralisering av verksamheten och därjämte skapas underlag för att vinna en — såsom det allmänt anses — värdefull lokal förankring i ungefär samma omfattning som för närvarande. Ehuru alternativet med centralbolag med dotterbolag icke torde kunna möjliggöra besparingar i fullt samma utsträckning som alternativet med ett riksbolag, eftersom kostnaderna för centralbolagets och dotterbolagens styrelser troligen bliva större än kostnaderna för styrelsen och den lokala representationen inom riksbolaget, torde det i allt fall kunna anses, att skillnaden i besparingar mellan nämnda två alternativ är så ringa att den ej bör spela någon roll vid valet av den ur övriga synpunkter mest lämpliga organisationsformen.

I detta sammanhang torde de sakkunniga böra något beröra jämväl frågan om förhållandet mellan den restaurangrörelse, som genom restaurangbolagen drives av det allmänna, å ena, samt den enskilda restaurangnäringen, å andra sidan. Enligt vad som är allmänt känt ha restaurangbolagen under senare år övertagit åtskilliga restaurangföretag, vilka icke kunna anses såsom folkrestauranger i egentlig mening. Härvid förtjänar dock framhållas, att initiativ till övertagande av äldre restauranger så gott som alltid kommit från vederbörande kommunala myndigheter. Även om den hittillsvarande utvecklingen icke berättigar till några farhågor för monopolisering av restaurangrörelsen i dess helhet — det avgjort övervägande antalet restauranger äro alltjämt i enskild ägo — torde det dock böra understrykas, att centralbolaget för framtiden i första hand bör koncentrera sig på folkrestaurangrörelsen. Efter den nu föreslagna omorganisationens genomförande kommer för övrigt centralbolaget att bliva så stort, att bolaget framdeles bör låta sig angeläget vara att iakttaga återhållsamhet då fråga uppkommer om förvärv av ytterligare restauranger av högre klass. Vad nu sagts bör uppenbarligen icke hindra centralbolaget att övertaga dylika restauranger i den mån ett allmänt intresse kräver att så sker; och givetvis kan centralbolaget ej heller ställa sig avvisande mot en begäran om bolagets övertagande av en restaurang av högre klass i sådant fall, där behovet av folkrestaurang på en viss ort icke lämpligen kan tillgodoses under annan förutsättning än att centralbolaget samtidigt övertager en därstädes befintlig restaurang av högre klass.

Speciell motivering. De sakkunniga övergå härefter till behandlingen av frågan, huru centralbolaget och dotterbolagen mera i detalj böra organiseras.

Centralbolaget. Vad först angår det av de sakkunniga förordade centralbolaget torde detsamma i stort sett kunna byggas upp på samma sätt som det i propositionen nr 241 till 1944 års riksdag föreslagna riksbolaget.

Beträffande centralbolagets struktur och dess allmänna uppgifter må följande framhållas. Det nya bolaget — som torde kunna erhålla benämningen »Sveriges centrala restaurangaktiebolag» — bör ha till ändamål att driva restaurang- och hotellrörelse ävensom att idka annan därmed sammanhängande verksamhet. I detta hänseende torde böra gälla, att sådana tillstånd till utskänkning av rusdrycker, som för närvarande utnyttjas av de fem restaurangbolagen, för framtiden skola omhänderhavas av det nya bolaget. At detta bolag ensamt skall alltså anförtras bl. a. hela folkrestaurangrörelsen. Beträffande själva tillståndet till utskänkning bör detta — i princip i samma omfattning som för närvarande — meddelas vederbörande systembolag, som framdeles dock icke skall äga rätt att självt utnyttja detsamma; innan tillstånd till utskänkning, som meddelats systembolag, må begagnas, skall alltså tillståndet överlätas antingen till det nya bolaget eller till enskild restauratör. I fråga om det nya bolagets uppgifter må vidare anmärkas, att bolaget bör omhänderhava den utskänkingsrörelse, som avses i 3 kap. 18 § rusdrycksförsäljningsförordningen. I enlighet härmed komma systembolagen framdeles — fränsett att de, med vissa speciella undantag, alltjämt skola vara bärare av utskänkningstillstånden och att de bibehållas vid sina befogenheter med avseende å utskänkingsbestämmelserna — att vara avkopplade från all befattning med utskänkningen av rusdrycker. Det nya bolagets rätt att driva folkrestaurangrörelse bör prövas av Kungl. Maj:t och medgivande därtill torde böra lämnas för viss tid, lämpligen för fyra år i sänder.

Centralbolagets aktiekapital torde — med hänsyn till att de nuvarande restaurangbolagens aktiekapital utgör tillhoppa 4 850 000 kronor — kunna bestämmas till lägst fem och högst femton miljoner kronor. Varje aktie bör lyda å 1 000 kronor. Då såsom förut framhållits staten bör erhålla bestämmanderätten i bolaget, bör huvudparten av aktierna ägas av det allmänna. Denna del av aktiekapitalet torde böra utgöras av preferensaktier till ett belopp av högst 14 950 000 kronor. Återstående delen av aktiekapitalet, 50 000 kronor, torde böra utgöras av stamaktier, tecknade av förslagsvis tio enskilda personer, som kunna förutsättas representera erfarenhet och insikt på rusdryckshanteringens område samtidigt som de intaga en fri och självständig ställning. Stamaktieägarna böra utses av Kungl. Maj:t och garantier böra skapas mot att icke önskvärda personer genom överlåtelse eller annat fång förvärva dylika aktier. Beträffande högsta tillåtna utdelningen å stamaktierna torde densamma — med hänsyn till att aktieägarna själva få vidkännas kostnaderna för inställelse vid bolagsstämma — böra bestämmas till fem procent. Till jämförelse må omnämnas, att högsta tillåtna utdelningen å motsvarande aktier i aktiebolaget svenska tobaksmonopolet och aktiebolaget vin- & spritcentralen bestämts till fem och en halv procent. Vinsten å bolagets verksamhet skall inlevereras till statsverket.

Av centralbolagets styrelse, som bör bestå av åtta ledamöter och fyra suppleanter, torde halva antalet, däribland ordföranden och vice ordföranden, böra utses av Kungl. Maj:t och återstoden av bolagsstämman. Centralbolagets verkställande direktör bör lämpligen beredas plats i styrelsen antingen såsom ledamot eller såsom suppleant. Antalet revisorer kan bestämmas till fem, av vilka en utses av Kungl. Maj:t, en av bolagsstämman och tre av fullmäktige i riksgäldskontoret. I samma ordning torde revisorssuppleanter bö-

ra utses. Beträffande slutligen frågan om rösträtt vid bolagsstämman bör varje aktie medföra en röst, dock att vid val av ledamöter och suppleanter i styrelsen samt av revisor och suppleant för denne varje stamaktie bör medföra trehundra röster; härigenom skulle beredas möjlighet för stamaktieägarna att i sistnämnda frågor göra sin mening gällande. I enlighet med den praxis som sedan länge varit rådande hos de enskilda aktieägarna i aktiebolaget vin- & spritcentralen torde stamaktieägarna i centralbolaget lämpligen böra välja ledamöter och suppleanter i styrelsen samt revisor och suppleant för denne utanför sin egen krets.

Slutligen anse de sakkunniga sig böra uttala såsom sin mening, att till nu nämnda uppdrag i centralbolaget icke bör utses någon som uppnått 70 års ålder.

Vad angår sättet för verksamhetens bedrivande skall centralbolaget, såsom förut anförts, driva sin rörelse genom dotterbolag. Vid verksamhetens utövande bör det åligga centralbolaget att ställa sig till efterrättelse de föreskrifter Kungl. Maj:ts utfärdar eller kan komma att utfärda i fråga om handhavandet av utskänkning av rusdrycker, att noggrant uppfylla de villkor, som föreskrivits i samband med överlåtelse å bolaget av tillstånd till utskänkning av rusdrycker, att vid sådan utskänkning tillämpa de grunder för prissättningen som kontrollstyrelsen kan komma att föreskriva ävensom att städa med omsorg och noggrannhet handhava de ekonomiska och sociala uppgifter vilka ankomma på bolaget. Det torde vidare böra särskilt föreskrivas för centralbolaget, att bolaget vid handläggningen av frågor, som beröra lokala förhållanden, skall i erforderlig utsträckning söka kontakt med vederbörande lokala myndigheter, bereda de lokalt verk samma organen inom bolagets rörelse tillfälle att framlägga sina synpunkter i dylika frågor för bolagets centrala ledning ävensom på andra sätt som stå bolaget till buds bidra till att kontakt uppehålls med de lokala intressena. Inom centralbolaget bör finnas ett arbetsutskott med uppgift att bereda frågor som skola avgöras av styrelsen ävensom att behandla andra spörsmål av större betydelse för bolagets verksamhet. Centralbolaget bör medgivas rätt att överföra vinstmedel till pensionsstiftelse. Vidare bör centralbolaget äga rätt att verkställa avsättningar till fonder inom en icke alltför snävt begränsad ram; avsättning bör sålunda få ske till vinstregleringsfond och reservfond. Vinstregleringsfonden bör enligt de sakkunnigas mening maximeras till 15 miljoner kronor och till reservfond bör få avsättas högst 1,5 miljoner kronor årligen till dess fonden uppgår till 15 miljoner kronor. Annan avsättning till fonder bör ej få äga rum utan Kungl. Maj:ts medgivande.

Slutligen må i detta sammanhang beröras en annan fråga, som är förtjänt av särskild uppmärksamhet. Vid behandlingen inom bevillningsutskottet av 1944 års proposition rörande restaurangbolagens omorganisation framhölls — såväl av utskottsmajoriteten som av ett flertal reservanter — att det då föreslagna riksbolaget icke skulle få betraktas såsom ett skatteinstrument; i stället skulle det nya bolaget driva sin rörelse så, att fördelarna av en god skötsel komme konsumenterna själva till godo. Detta uttalande från bevillningsutskottets sida är enligt de sakkunnigas mening i full utsträckning tillämpligt även med avseende å den av de sakkunniga nu förordade organisationen, bestående av centralbolag med dotterbolag. De sakkunniga förutsätta, att nu berörda synpunkt icke framdeles skjutes åt sidan.

Dotterbolagen. Beträffande härefter dotterbolagen till centralbolaget anse de sakkunniga sig böra förorda, att dotterbolagens antal, åtminstone under den första tiden av centralbolagets verksamhet, fastställes till fem. I enligt

het härmed torde samtliga de nu bestående restaurangbolagen böra övertagas av centralbolaget såsom dotterbolag till detta. Huruvida det sedermera bör ske en ökning eller minskning av dotterbolagens antal, torde det icke vara möjligt att nu uttala sig om; i stället bör det ankomma på centralbolagets ledning att framdeles under hänsynstagande till de olika synpunkter, som kunna anläggas på denna fråga, verkställa de omregleringar som finnas mest ändamålsenliga.

Beträffande dotterbolagens struktur och allmänna uppgifter må till en början anmärkas, att dotterbolagen eller alltså de nuvarande restaurangbolagen — vilka jämväl i fortsättningen, så länge deras verksamhetsområden ej väsentligen ändras, lämpligen böra utöva sin verksamhet under samma namn som för närvarande — skola hava till uppgift att inom resp. områden handhåva den restaurangrörelse och annan därmed sammanhängande verksamhet, som anförts dem av centralbolaget.

Vid själva övergången till den nya ordningen torde av praktiska skäl icke böra ske någon ändring i fråga om de fem nuvarande restaurangbolagens aktiekapital. Beträffande fördelningen av de fem bolagens aktier i stamaktier och preferensaktier hör däremot en ändring genomföras i samband med att bolagen övergå till att fungera såsom dotterbolag till centralbolaget. Med hänsyn till de nuvarande aktiekapitalens storlek synes en sådan uppdelning av aktierna lämplig att stamaktiekapitalet fastställas till högst en procent av hela aktiekapitalet eller, om detta är bestämt till vissa minimi- och maximibelopp, högst en procent av minimikapitalet, i vardera fallet dock till minst 20 000 kronor.¹ I fråga om äganderätten till stamaktierna torde böra gälla i huvudsak samma bestämmelser som de sakkunniga förordat med avseende å äganderätten till stamaktierna i centralbolaget, dock bör beslut rörande tillstånd till förvärf av stamaktie i dotterbolagen meddelas — icke av Kungl. Maj:t — utan av länsstyrelsen i det län där dotterbolagets styrelse har sitt säte. De sakkunniga förutsätta, att resp. länsstyrelser komma att tillse, att stamaktieägarna utväljas på olika håll inom dotterbolagets verksamhetsområde. Beträffande återstoden av aktiekapitalet i dotterbolagen bör denna del utgöras av preferensaktier, vilka skola ägas uteslutande av centralbolaget. Enligt de sakkunnigas mening böra alltså systembolagen, vilkas uppgifter äro av helt annan art än de uppgifter som f. n. handhåvas av de fem restaurangbolagen, helt avkopplas från restaurangbolagens verksamhet.

Såsom i det föregående anförts komma vissa av de arbetsuppgifter vilka hittills vilat å de fem restaurangbolagen att övertagas av centralbolaget. På grund härav torde det icke vara erforderligt att sedan dotterbolagsorganisationen införts bibehålla så stora styrelser som de nuvarande. En tillräckligt effektiv lokal anknytning skulle kunna vinnas, därest antalet styrelseledamöter i dotterbolagen bestämmas till fem och suppleanter utses till samma antal som de ordinarie ledamöterna i resp. styrelser. Det må i detta sammanhang erinras om att i centralbolagets styrelse självfallet komma att ingå representanter för olika delar av landet, varför en lokal förankring torde komma att finnas även i den centrala ledningen för den nya organisationen. I dotterbolagens styrelser bör lämpligen centralbolagets verkställande direktör ingå såsom ledamot, för vilket uppdrag denne uppenbarligen icke bör komma i åtnjutande av något särskilt arvode. Däremot torde dotterbolagens verkställande direktörer endast i undantagsfall böra ifrågakomma såsom ledamöter eller

¹ I de nuvarande restaurangbolagen äro enligt bolagsordningarna minimi- och maximikapitalen fastställda till följande belopp, nämligen i SARA 2 resp. 6 milj. kronor, i VARA 500 000 resp. 1 500 000 kronor, i SKAR 600 000 resp. 1 800 000 kronor, i BARA 250 000 resp. 750 000 kronor samt i ÖSARA 500 000 resp. 900 000 kronor.

suppleanter i resp. dotterbolags styrelser. För att bereda stamaktieägarna möjlighet att i någon mån erhålla inflytande över dotterbolagens förvaltning, torde den inskränkningen böra ske i fråga om centralbolagets rösträtt vid val av styrelseledamöter och styrelsesuppleanter i dotterbolagen, att centralbolaget vid bolagsstämma, där stamaktieägare är representerad, icke må utöva rösträtt vid val av en ledamot och en suppleant i styrelsen. De sakkunniga förutsätta, att preferensaktieägaren — centralbolaget — vid val av övriga ledamöter och suppleanter i styrelserna för dotterbolagen tillgodoser behovet av representanter från olika delar av bolagens verksamhetsområden. Till ordförande i dotterbolagets styrelse bör utses någon bland de av centralbolaget utsedda styrelseledamöterna.

Antalet revisorer i vart och ett av dotterbolagen torde kunna bestämmas till två. Även två suppleanter torde böra utses i varje bolag. En revisor och en suppleant i resp. dotterbolag böra utses av stamaktieägarna.

Beträffande ersättningarna till i dotterbolagen invalda styrelseledamöter och revisorer och suppleanter för dem bör det vara för centralbolaget angeläget att tillse, att ersättningarna icke utgå med högre belopp än som i varje särskilt fall är skäligt. Om beslutade ersättningar till styrelseledamöter och suppleanter för dem torde anmälan böra göras till Kungl. Maj:t. Vidare torde centralbolaget lämpligen böra följa den principen, att åt en och samma person icke utan synnerliga skäl anförtros flera med arvoden förenade uppdrag inom dotterbolagen.

Vad de sakkunniga förut anfört därom att stamaktieägarna lämpligen böra välja ledamöter och suppleanter i styrelsen för centralbolaget samt revisor och suppleant för denne utanför sin egen krets och att till dylika uppdrag i bolaget icke bör utses den, som uppnått 70 års ålder, bör enligt de sakkunnigas mening med allt fog äga tillämpning även med avseende å motsvarande uppdrag i dotterbolagen till centralbolaget.

Av det tillgängliga statistiska materialet rörande de nuvarande restaurangbolagen framgår, att dessa f. n. i viss utsträckning driva rörelse genom dotterbolag. Det synes icke erforderligt att i detta sammanhang avgöra, huruvida nämnda anordning bör bestå även framdeles eller huruvida dessa dotterbolag böra omorganiseras till dotterbolag åt centralbolaget. I stället torde det böra ankomma på styrelsen för centralbolaget — i detta fall under anläggande av rent ekonomiska synpunkter — att avgöra vilketdera alternativet som är det mest lämpliga. Jämväl frågan om arvoden till styrelseledamöter m. fl. i de nuvarande restaurangbolagens dotterbolag bör ägnas särskild uppmärksamhet av styrelsen för centralbolaget.

Vad härefter angår sättet för bedrivandet av dotterbolagens verksamhet bör det givetvis ankomma på dotterbolagen att handhava den mera lokalt betonade skötseln av de inom resp. område befintliga restaurangföretagen. Beträffande frågan, i vilken utsträckning centralbolaget bör vara befogat att ingripa i dotterbolagens verksamhet, torde det vara tillräckligt att hänvisa till vad i det föregående anförts beträffande fördelningen av arbetsuppgifterna mellan den centrala ledningen och dotterbolagen. De sakkunniga anse sig i detta sammanhang endast böra understryka — utan att dock frånga sin förut uttalade mening att det icke är möjligt att i förväg draga upp strikta skiljelinjer mellan den centrala ledningen och de lokala förvaltningarna — att alla större ärenden och frågor av mera principiell natur, även om de beröra huvudsakligen lokala förhållanden, måste förbehållas centralbolaget, och att vid uppkommande kompetenskonflikter avgörandet skall tillkomma detta bolag.

Kontrollstyrelsens ställning efter omorganisationen n. m. En omorganisation av restaurangbolagens verksamhet efter den linje som förordats av de sakkunniga kommer att i viss utsträckning återverka på kontrollstyrelsens ämbetsåligganden. Kontrollstyrelsens befattning med berörda verksamhet kommer sålunda i allt väsentligt att upphöra. Förhållandet mellan kontrollstyrelsen, å ena, samt det nya centralbolaget och dess dotterbolag, å andra sidan, kommer att bli fullt analogt med förhållandet mellan kontrollstyrelsen och de nuvarande enskilda restauratorerna.

Beträffande omorganisationens återverkningar med avseende å kontrollstyrelsens personalbehov torde de två byråinspektörer, som f. n. äro sysselsatta med en fortlöpande kontroll över restaurangbolagen, bli övertaliga. Dessa byråinspektörer kunna givetvis, därest de så önska, beredas anställning hos centralbolaget. Härutöver torde någon minskning av kontrollstyrelsens personal icke i detta sammanhang kunna genomföras; dock lämna de sakkunniga öppet huruvida någon reducering av biträdespersonalen kan ske på grund av den nu ifrågakvarande överflyttningen av arbetsuppgifter från kontrollstyrelsen till det nya centralbolaget.

I samband härmed torde böra omnämnas, att handlingar rörande det nya centralbolagets verksamhet som inkomma till detta — enskilda — bolag givetvis icke bli offentliga. Emellertid må erinras om att enligt nu gällande bestämmelser (SFS 1939: 7) handlingar angående restaurangrörelse eller därmed sammanhängande verksamhet, vilka skola insändas till eller eljest tillhandahållas kontrollstyrelsen eller styrelsen underställda tjänstemän eller vilka av sådan myndighet upprättats, icke må utlämnas förrän 20 år förflutit från handlingens datum. Då sålunda redan nu restaurangbolagens verksamhet praktiskt taget är undandragen allmän insyn, kommer den föreslagna omorganisationen icke att innebära någon principiell ändring i förevarande hänseende.

Frågor i samband med övergången till den nya organisationen. Enligt de sakkunnigas mening bör den nya organisationen träda i kraft den 1 januari 1946. Vid denna tidpunkt bör alltså det nya centralbolaget vara färdigbildat och överlåtelse av aktierna i de nuvarande restaurangbolagen på dels centralbolaget och dels enskilda, av vederbörande myndighet godkända aktieägare ha ägt rum.

I samband med centralbolagets bildande böra lämpligen samtliga aktier i restaurangbolagen med undantag för aktier å nominellt 20 000 kronor i vart och ett av bolagen överlåtas av systembolagen till staten. Likviden för dessa aktier bör utgöra aktiernas nominella belopp 4 750 000 kronor. Beträffande centralbolagets aktiekapital torde till en början icke erfordras aktieteckning till högre belopp än 5 miljoner kronor; och härav bör staten teckna preferensaktier å nominellt 4 950 000 kronor. Det synes lämpligt, att staten i stiftelseurkunden förbehålles rätt att likvidera sin aktieteckning intill ett belopp av 4 750 000 kronor genom att tillföra centralbolaget de av staten sålunda förvärvade aktierna i de fem restaurangbolagen. Genom ett dylikt tillvägagångssätt blir centralbolagets fång av sistnämnda aktier icke föremål för stämpelkostnad.

Omorganisationen av de nuvarande restaurangbolagen till dotterbolag åt centralbolaget torde kunna ske under överinseende av kontrollstyrelsen, som ju enligt nu gällande författning äger meddela erforderliga direktiv för såväl system- som restaurangbolagen. Att från system- och restaurangbolagens sida skulle göras svårigheter vid omorganisationen är givetvis uteslutet.

Några särskilda övergångskostnader utöver sedvanliga kostnader för bil-

dande av aktiebolag torde knappast behöva uppkomma vid genomförandet av de sakkunnigas omorganisationsförslag.

Beträffande frågan om finansieringen av centralbolagets verksamhet under tiden från bolagets bildande till dess utdelning från dotterbolagen första gången blir tillgänglig för centralbolaget räkna de sakkunniga med att till sistnämnda bolag kommer att vid bolagets bildande kontant inflyta 250 000 kronor, därav 50 000 kronor från stamaktieägarna och 200 000 kronor från staten. Beloppet 250 000 kronor torde vara fullt tillräckligt för centralbolagets rörelse under ifrågavarande tid. Därest sedermera för centralbolaget skulle uppstå behov av rörelsekapital, torde dylikt kapital kunna upplånas hos dotterbolagen, vilken utväg icke är ovanlig inom bolagskoncerner.

Då de nuvarande restaurangbolagen, åtminstone under den närmaste framtiden, komma att såsom dotterbolag utöva sin verksamhet inom samma områden som för närvarande, synas omföringar av bolagens tillgångar icke i någon större utsträckning behöva ifrågakomma.

I samband härmed må understrykas att därest — mot de sakkunnigas förmodan — på något håll tillgången på fast anställd personal inom dotterbolagen skulle efter omorganisationen vara större än det aktuella behovet, centralbolaget givetvis bör tillse, att därest en överflyttning icke kan ske, rimlig kompensation lämnas sådan övertalig personal. Beträffande den del av personalen, som framdeles kommer att vara verksam inom dotterbolagen i stället för såsom nu inom fristående restaurangbolag, bör omorganisationen för denna personals del icke utan synnerliga skäl föranleda en sänkning av nu utgående löneförmåner.

Till övertagande och teckning av aktier i samband med bildandet av centralbolaget torde å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1944/45 anvisas ett investeringsanslag av 4 950 000 kronor.

Författningsförslag m. m. Ett genomförande av den utav de sakkunniga föreslagna omorganisationen förutsätter ett flertal ändringar i 1937 års rusdrycksförsäljningsförordning. I anledning härav ha de sakkunniga upprättat förslag till ändring av sagda förordning, vilket förslag fogas vid denna promemoria såsom *Bilaga A*. De sålunda föreslagna ändringarna överensstämman i väsentliga delar med de ändringar i rusdrycksförsäljningsförordningen, som föreslogos i propositionen nr 241 till 1944 års riksdag.

Några mera vidlyftiga kommentarer till de ifrågasatta ändringarna torde nu icke vara erforderliga. Emellertid bör anmärkas, *dels* att de i 1 kap. 5 § 1 mom. rusdrycksförsäljningsförordningen upptagna bestämmelserna utvidgats att omfatta jämväl ledamöter i styrelserna för dotterbolagen till restaurangbolaget och *dels* att det i 1944 års proposition framlagda förslaget om upphävande av 1 kap. 5 § 4 mom. på grund av bland annat den praxis, som numera tillämpas vid meddelande av utskänkningstillstånd, icke upptagits i det nu föreliggande förslaget.

I anslutning till den föreslagna nya bestämmelsen i 3 kap. 15 § första stycket, enligt vilken tillstånd till utskänkning, som meddelats systembolag, må utnyttjas först sedan tillståndet överlåtits å annan, må omnämnas, att för närvarande på vissa håll, exempelvis i Öregrund, där en självständig folkrestaurangrörelse icke skulle vara ekonomiskt lönande, tillämpas den ordningen, att vederbörande systembolag avtala med enskild restauratör, som innehar en restaurangrörelse av högre klass, att denne vid sidan härav skall driva särskild restaurangrörelse, som i viss mån har karaktär av folkrestaurangrörelse. Efter omorganisationens genomförande torde det böra ankomma på restaurangbolaget i stället för systembolaget att vidtaga erforderliga åtgärder

för tillgodoseende av behovet utav folkrestaurangrörelse i bland annat sådana fall varom nu är fråga.

Beträffande det nya restaurangbolaget torde — med hänsyn till den vikt som i den allmänna diskussionen tillmättes frågan rörande sättet för den lokala verksamhetens utövande — direkt i författningen böra fastslås, att såsom restaurangbolag må av Kungl. Maj:t godkännas endast sådant bolag, som förbundet sig att driva sin restaurangrörelse genom dotterbolag. En bestämmelse härom har upptagits i 6 kap. 16 § andra stycket rusdrycksförsäljningsförordningen.

De föreslagna nya bestämmelserna i 6 kap. 17 § innefatta en närmare reglering av rätten att äga aktier i restaurangbolaget och dess dotterbolag.

Vidare må framhållas, att vissa av de föreslagna ändringarna i rusdrycksförsäljningsförordningen — i 3 kap. 20 och 21 §§, 6 kap. 9 och 10 §§ samt 7 kap. 17 § — icke äga något som helst samband med frågan rörande omorganisationen av restaurangbolagens verksamhet. Då emellertid ändringar i sistberörda hänseenden föreslogos i 1944 års proposition och inom riksdagen icke framställdes någon erinran mot förslaget i dessa delar, anse de sakkunniga, att jämväl nämnda ändringar böra — utan några särskilda kommentarer från de sakkunnigas sida — redovisas i samband med de ändringar, vilka föranledas av de sakkunnigas omorganisationsförslag.

Såsom framgår av de sakkunnigas författningsförslag ha endast vissa huvudsakliga bestämmelser rörande det nya centralbolaget och dotterbolagen upptagits i själva rusdrycksförsäljningsförordningen. De övriga bestämmelser som skola lända till efterrättelse för central- och dotterbolagen eller alltså de mera detaljerade föreskrifterna angående dessa bolags uppgifter, organisation och verksamhet samt förhållandet mellan centralbolaget och staten och mellan central- och dotterbolagen inbördes ävensom rörande stamaktieägarnas rättsställning torde — i huvudsaklig överensstämmelse med vad härutinnan föreslogs i den förut omnämnda propositionen nr 241 — böra intagas *dels* i bolagsordningarna för central- och dotterbolagen, *dels* i avtal mellan staten och centralbolaget angående sådant godkännande av centralbolaget, som avses i 3 kap. 15 § andra stycket rusdrycksförsäljningsförordningen i dess nu föreslagna lydelse, och *dels* i avtal mellan staten, å ena, samt stamaktieägarna i central- och dotterbolagen, å andra sidan.

De sakkunniga ha utarbetat förslag till bolagsordning för centralbolaget samt till erforderliga avtal mellan staten, å ena, samt centralbolaget och stamaktieägarna i detta bolag, å andra sidan. Vidare ha de sakkunniga upprättat ett gemensamt förslag till sådan ändrad lydelse av bolagsordningarna för de nuvarande fem restaurangbolagen, som betingas av dessa bolags övergång till dotterbolag under det nya centralbolaget. Samtliga förslag bifogas denna promemoria (*Bilagor B—E*). Nu ifrågakvarande förslag ha upprättats i överensstämmelse med vad i det föregående anförts rörande central- och dotterbolagens uppgifter, organisation och verksamhet. Några ytterligare kommentarer till berörda förslag synas icke erforderliga.

De sakkunnigas förslag
till
förordning om ändring i förordningen den 18 juni 1937 (nr 436)
angående försäljning av rusdrycker.

Härigenom förordnas *dels* att 1 kap. 5 § 1 och 2 mom., 3 kap. 7 § 2 mom., 15, 16 och 18 §§, 20 § 1 mom. samt 21 §, 6 kap. 2, 9, 10, 15 och 16 §§ samt 7 kap. 9 och 17 §§ förordningen den 18 juni 1937 angående försäljning av rusdrycker¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, *dels ock* att i 6 kap. skola införas fem nya paragrafer, betecknade 17—21 §§, av nedan angivna lydelse.

1 KAP.

5 §.

1 mom. Ledamot av styrelse för partihandels-, system- eller restaurangbolag, som i 2 och 3 kap. sägs, eller för dotterbolag till restaurangbolaget må ej den vara som är omyndig eller i konkurstillstånd, ej heller annan än den som gjort sig känd för ordentlighet samt prövas i övrigt vara lämplig för uppdraget.

2 mom. Ämbets- eller tjänsteman som till följd av sin befattning kan komma att deltaga i beslut om tillverkning eller försäljning av rusdrycker eller att däröver utöva tillsyn må ej utan Konungens medgivande vara ledamot av styrelse för sådant bolag som i 1 mom. sägs. Ledamot av sådan styrelse må ej den vara som äger till avsalu tillverka rusdrycker eller maltdrycker eller är ledamot av styrelse för annat företag med rätt till dylik tillverkning än partihandelsbolaget.

3 KAP.

7 §.

2 mom. Ansökan om tillstånd till årsutskänkning i viss kommun skall av systembolaget göras hos länsstyrelsen före utgången av året innan utskänkningen är avsedd att taga sin början. Inkommer bolaget ej med ansökan, må sådan göras av fullmäktige senast den 31 mars det år utskänkningen är avsedd att taga sin början. Utan hinder av vad nu är sagt må till prövning upptagas ansökan av bolag eller kommun, som avser tillstånd allenast för återstående del av oktrojperiod.

15 §.

Tillstånd till utskänkning, som meddelats systembolag, må utnyttjas först sedan tillståndet överlåtits på annan. Beträffande sådan överlåtelse skall upprättas skriftligt avtal.

¹ Senaste lydelse av 6 kap. 15 §, se 1939:111.

I fråga om restaurang eller avdelning av restaurang, som med hänsyn till sin allmänna beskaffenhet, varupris eller kundkrets är att beteckna såsom folkrestaurang, må tillstånd till utskänkning som omfattar spritdrycker icke överlåtas på annan än ett särskilt aktiebolag, vilket av Konungen godkänts för bedrivande av restaurangrörelse av sådant slag (*restaurangbolag*). Ej heller eljest må systembolag överlåta tillstånd till utskänkning på annan än restaurangbolaget, där det till främjande av nykterhet eller ordning finnes påkallat, att utskänknigen handhaves av detta bolag.

Vid överlåtelse av tillstånd till utskänkning, som meddelats systembolag, skola i övrigt iakttagas de särskilda föreskrifter kontrollstyrelsen meddelar till ledning för sådan överlåtelse.

16 §.

1 mom. Har avtal träffats om överlåtelse av tillstånd till utskänkning, skall systembolaget söka fastställelse av avtalet hos länsstyrelsen som har att med avseende å skälen och villkoren för överlåtelsen samt, där fråga är om överlåtelse å annan än restaurangbolaget, lämpligheten och behörigheten hos den, å vilken överlåtelsen ifrågasättes, bifalla eller avslå systembolagets framställning. Meddelas fastställelse skall avskrift av beslutet tillställas kontrollstyrelsen.

2 mom. Med överlåtelse av tillstånd till utskänkning följer skyldighet för tillståndets innehavare att hos systembolaget inköpa alla för rörelsen erforderliga rusdrycker. Vid överlåtelse skall systembolaget, med iakttagande av de föreskrifter kontrollstyrelsen därutinnan kan utfärda, stadga sådana villkor för dylikt inköp, att innehavarens ekonomiska fördel, så långt ske kan, ej göres beroende på myckenheten av utskänkta spritdrycker och starkare viner.

18 §.

Bedrives icke årsutskänkning inom viss kommun, oaktat tillstånd därtill meddelats efter ansökan av kommunens fullmäktige, må länsstyrelsen, på framställning av fullmäktige och efter nykterhetsnämndens hörande, föreskriva restaurangbolaget, att sådan utskänkning skall anordnas i kommunen.

20 §.

1 mom. Har den — — — första borgenärssammanträdet.

Göres ej anmälan inom föreskriven tid eller godkännes icke föreståndaren, anses avtalet om överlåtelsen hava upphört den dag anmälningstiden utgick eller beslut angående föreståndaren meddelades.

Meddelande angående — — — och landsfiskalen.

21 §.

Under arbetsinställelse, vid tingssammanträde, inskrivningsförrättning, vapenövningsmöte eller annan truppsammandragning, under marknad, torgdag eller auktion så ock vid annan till större folksamling ledande förrättning, ävensom då eljest detaljhandel kan föranleda oordningar, må länsstyrelsen ävensom polismyndigheten i orten så ock kommunalnämnd för visst tillfälle förbjuda försäljningen eller föreskriva erforderliga inskränkningar med avseende å densamma.

6 KAP.

2 §.

Systembolag må icke driva restaurangrörelse eller därmed jämförlig verksamhet. Vad nu sagts utgör dock icke hinder för systembolag att idka detaljhandel med pilsnerdricka och därmed jämförliga drycker.

9 §.

Systembolag må icke fatta beslut i frågor rörande lön till befattningshavare i ledande ställning inom bolaget, rörande grunder för avlöning till annan personal eller för pensionering av personal samt rörande understöd till anställd person som till följd av ålder eller annan orsak är oförmögen till tjänstgöring. Det tillkommer i stället kontrollstyrelsen att i den ordning Konungen bestämmer avgöra dessa frågor.

10 §.

Systembolag må ej utan samtycke av kontrollstyrelsen

- 1) inköpa eller avhända sig fastighet;
- 2) inom bolaget tillhörig fastighet vidtaga annan mera omfattande förändring än sådan som påkallas av fastighetens underhåll eller rörelsens behöriga utövande;
- 3) ingå viktigare hyresavtal eller inom förhyrd lägenhet utföra större ändrings- eller reparationsarbeten;
- 4) ingå affärsavtal med enskilda styrelseledamöter eller aktieägare i bolaget;
- 5) förvärva eller avhända sig aktier eller andelar i bolag eller ekonomisk förening;
- 6) vidtaga eller biträda åtgärd som eljest är ägnad att förminska bolagets inflytande å företaget, där bestämmande inflytande på ledningen är tillförsäkrat bolaget genom aktieinnehav eller på annat sätt; eller
- 7) placera kapital annorledes än å bankräkning.

15 §.

Konungen meddelar närmare föreskrifter angående tillämpningen av bestämmelserna i 1—14 §§.

16 §.

Sådant godkännande av restaurangbolag, som avses i 3 kap. 15 § andra stycket, lämnas för viss tid, högst fyra år. Ansökan om godkännande skall, åtföljd av bolagsordningen, före ingången av året näst före det, då utskänkingen är avsedd att taga sin början, skriftligen göras hos Konungen.

Såsom restaurangbolag må godkännas endast sådant bolag, som genom bestämmelse i bolagsordningen eller på annat betryggande sätt berett staten övertvägande inflytande å bolagets ledning och som förbundet sig att driva sin restaurangrörelse genom dotterbolag; och skall restaurangbolaget därutöver vid verksamhetens bedrivande vara underkastat den särskilda kontroll från statens sida, som Konungen prövar nödig.

17 §.

Aktieägare i restaurangbolaget kan vara endast svenska staten eller svensk medborgare, som därtill erhållit Konungens tillstånd. I de dotterbolag till restaurangbolaget, genom vilka restaurangrörelsen drives, må aktier ägas endast av, förutom moderbolaget, svensk medborgare, som därtill erhållit tillstånd av länsstyrelsen i det län där dotterbolagets styrelse har sitt säte.

Tillstånd att äga aktie må ej meddelas, med mindre den som söker sådant tillstånd avlämnat förbindelse till den tillståndsgivande myndigheten att på anmodan av myndigheten överlåta sin aktie till behörig person mot erhållande av aktiens nominella belopp jämte vinstutdelning för tidigare år, i den mån sådan inestår hos bolaget, ävensom ränta efter fem procent å aktiebeloppet från löpande årets början till dess betalning sker.

De i denna paragraf föreskrivna inskränkningarna i rätten att äga aktier i restaurangbolaget eller dess dotterbolag skola finnas angivna å aktiebrev.

18 §.

Ej må restaurangbolaget eller dotterbolag till restaurangbolaget i någon form bereda aktieägare ekonomisk fördel utöver utdelning å aktie eller låta ersättningen till styrelseledamot eller avlöningen till någon i bolagets tjänst anställd person utgå i förhållande till storleken av omsättningen eller vinsten å bolagets rörelse. Ej heller må sådant bolag vidtaga åtgärd som, till men för bolaget, gynnar kommun eller annan.

19 §.

Av den vinst som å restaurangbolagets rörelse årligen uppstår må bolaget enligt Konungens medgivande använda viss del till avskrivningar, överföring till pensionsstiftelse och avsättning till fonder samt till inlösen av preferensaktier eller till avsättning för sådant ändamål. Återstoden skall, sedan utdelning till aktieägarna ägt rum, efter varje kalenderårs slut inom påföljande juni månads utgång insättas å statsverkets checkräkning i riksbanken för kontrollstyrelsens räkning.

20 §.

Missbrukar restaurangbolaget sin rätt till utskänkning eller varder bolaget försatt i konkurs, må godkännandet av Konungen återkallas. Rätten till utskänkning upphör i dylikt fall å tid som av Konungen bestämmes. Konungen äger ock i sådant fall föreskriva viss annan tid än i 16 § sägs för avgivande av ansökan om godkännande såsom restaurangbolag.

21 §.

Närmare bestämmelser i de i 16 § andra stycket och 19 § angivna hänseenden ävensom de ytterligare föreskrifter i avseende å restaurangbolagets verksamhet och drift som finnas erforderliga skola intagas i avtal som upprättas i samband med bolagets godkännande.

7 KAP.

9 §.

Dömes någon till ansvar enligt 6 eller 8 § för förbrytelse vid utskänkning, till vilken tillstånd innehaves av annan än restaurangbolaget, och har han förut undergått bestraffning för förbrytelse i samma utskänkingsrörelse mot någon av nämnda paragrafer, må tillståndsinnehavaren förklaras sin rätt till försäljning förlustig.

17 §.

Det åligger — — — är stadgat.

Polismyndigheten i orten så ock kommunalnämnd skola tillse, att å ställe där detaljhandel idkas ordning iakttages samt de i denna förordning meddelade föreskrifter noga efterföljas.

För köping eller annat område å landet, för vilket ordningsstadgan för rikets städer är i tillämpliga delar gällande, må länsstyrelsen förordna lämplig polisman att fullgöra vad enligt denna förordning åligger polismyndighet.

Denna förordning skall, såvitt ej nedan annorlunda stadgas, lända till efterrättelse från och med den 1 januari 1946. Med avseende å ikraftträdandet skola följande bestämmelser gälla.

1. Bolag som avser att från och med den 1 januari 1946 bedriva verksamhet såsom restaurangbolag skall hos Konungen göra ansökan om godkännande före den 1 augusti 1945. Å sådant bolag skola de nya bestämmelserna i 6 kap. äga tillämpning redan före förstnämnda dag.

2. De äldre bestämmelserna i 6 kap. 15 § 1 mom. skola icke utgöra hinder för systembolag att, i den ordning Konungen bestämmer, överlåta bolagen tillhöriga aktier i restaurangbolag, som tillkommit enligt de äldre bestämmelserna.

3. Kontrollstyrelsen har att meddela de ytterligare föreskrifter som erfordras i samband med denna förordnings ikraftträdande.

De sakkunnigas förslag
till
Bolagsordning
för
Sveriges centrala restaurangaktiebolag.

1 §.

Detta bolag, vars firma är »Sveriges centrala restaurangaktiebolag», är grundat på aktier enligt bestämmelserna i lagen om aktiebolag den 12 augusti 1910 och Kungl. förordningen den 18 juni 1937 angående försäljning av rusdrycker.

2 §.

Bolaget har till ändamål att driva restaurang- och hotellrörelse ävensom att idka annan därmed sammanhängande verksamhet.

3 §.

Bolagets styrelse har sitt säte i Stockholm.

4 §.

Bolagets aktiekapital skall utgöra lägst fem miljoner kronor och högst femton miljoner kronor.

5 §.

Aktie skall lyda å ettusen kronor. Aktiebrevens skola ställas till viss man. Med varje aktiebrev skola följa vinstutdelningskuponger för tio år, varje å ett års utdelning, jämte talong. Efter dessa kupongers inlösen utgivas, mot avlämnande av talongen behörigen kvitterad, nya kuponger till samma antal jämte talong; och förfares på samma sätt allt framgent.

6 §.

Aktierna skola vara dels stamaktier till ett belopp av 50 000 kronor och dels preferensaktier, vilka sistnämnda skola kunna utgivas till ett belopp av högst 14 950 000 kronor.

Preferensaktierna skola framför stamaktierna medföra rätt till årlig utdelning av bolagets vinst intill fem procent å aktiebeloppet ävensom rätt att, därest under ett eller flera år sådan utdelning ej kunnat lämnas, av följande års vinst bekomma vad däruti brustit, innan utdelning å stamaktierna må äga rum. Därutöver skola preferensaktierna icke medföra rätt till utdelning av vinsten.

Å stamaktierna må av vinsten årligen utdelas högst fem procent å aktiebeloppet.

Återstående vinst skall, i den mån den ej enligt 8 § användes för inlösen av preferensaktier eller för sådant ändamål avsättes, insättas å statsverkets checkräkning i riksbanken för kontrollstyrelsens räkning.

Då bolaget upplöses, skall ägare av preferensaktie med företrädesrätt framför stamaktiernas ägare ur bolagets tillgångar erhålla ett belopp, motsvarande aktiens nominella värde jämte vad för ett eller flera år må hava brustit i fem procent utdelning. Därefter skall ägare av stamaktie erhålla ett på motsvarande sätt beräknat belopp. Övriga tillgångar tillfalla statsverket.

7 §.

Därest beslut framdeles skulle komma att fattas angående aktiekapitalets ökning genom utgivande av aktier mot likvid i penningar, skola aktieägarna äga företrädesrätt, envar i förhållande till antalet av honom innehavda aktier, att teckna de nya aktierna.

Aktiekapitalet må ej ökas genom utgivande av gratisaktier.

8 §.

Utelöpande preferensaktier skall bolaget kunna inlösa, dock att aktiekapitalet därigenom ej må nedsättas under minimikapitalet.

I fråga om dylik inlösen gälla följande bestämmelser:

Om av uppkommen vinst finnas till förfogande medel utöver vad som enligt 6 § erfordras för utdelning, äger bolaget använda sådant vinstöverskott till inlösen av preferensaktier.

Bolaget må för sådant ändamål ävenledes begagna på annat sätt anskaffade penningmedel.

Med enkel majoritet å bolagsstämma bestämmes det antal preferensaktier, som varje gång skall inlösas, varefter ordningen för inlösen bestämmes genom utlottning inför notarius publicus i Stockholm.

Innehavare av utlottad preferensaktie är skyldig att en månad efter uppsägning, verkställd i den ordning som i fråga om meddelanden till aktieägarna är föreskriven, för densamma taga lösen med ett belopp, motsvarande aktiens nominella värde jämte ränta efter fem procent om året från det löpande räkenskapsårets början samt dessutom eventuellt ogulden utdelning för ett eller flera föregående år.

Från den dag, då lösenbeloppet förfallit till betalning, upphör all ränteberäkning därå.

Då aktie enligt vad ovan sagts blivit inlöst, skall aktiebrevet genom styrelsens försorg förses med påskrift om inlösandet.

9 §.

Stamaktie i bolaget kan ägas endast av svenska staten eller svensk medborgare, som därtill erhållit Kungl. Maj:ts tillstånd. Preferensaktierna i bolaget må ägas endast av svenska staten.

10 §.

1. Bolagets styrelse består av åtta ledamöter med fyra suppleanter för dem.

2. Till ledamot eller suppleant i styrelsen må icke utses den, som äger eller har andel i annat företag, som självt eller genom dotterbolag idkar hotell- eller restaurangrörelse, ej heller den som, ändock att han icke äger eller har andel i företaget, som nu nämnts, är ledamot eller suppleant i styrelsen för sådant företag eller tjänsteman i företaget. Vad nu sagts gäller dock icke ledamot eller suppleant i styrelsen för bolagets dotterbolag.

3. Kungl. Maj:t utser fyra ledamöter i styrelsen, därav en såsom ordförande och en såsom vice ordförande, samt två suppleanter. Övriga styrelseledamöter och suppleanter utses å ordinarie bolagsstämma.

Såväl ledamöter som suppleanter utses för två år i sänder. Två ledamöter

och en suppleant bland de av Kungl. Maj:t utsedda och likaledes två ledamöter och en suppleant bland de å bolagsstämma utsedda skola årligen avgå, och skall i följd härav, då styrelsen första gången utses, halva antalet ledamöter och suppleanter utses för allenast ett år. Därest av Kungl. Maj:t utsedd styrelseledamot eller suppleant avgår före utgången av den tid, för vilken han blivit utsedd, skall i hans ställe annan utses för den återstående tiden.

Styrelsen utser verkställande direktör för bolaget. Tillhör verkställande direktören ej styrelsen, skall för honom gälla vad i 2 mom. är stadgat för styrelseledamot.

4. Styrelsen sammanträder på kallelse av ordföranden i regel minst en gång i månaden och eljest så ofta ärendenas behandling det fordrar. Sammanträde skall ock utlysas, när minst två styrelseledamöter det påkalla.

5. Därest såväl ordföranden som vice ordföranden äro förhindrade att närvara vid styrelsesammanträde, skall ordet föras av den till tjänsteåren i bolaget äldste bland de utav Kungl. Maj:t utsedda styrelseledamöterna.

Styrelsen är beslutför, när fem av styrelsens ledamöter, däribland minst två av de utav Kungl. Maj:t utsedda, finnas tillstädes. Frågor av större betydelse skola, därest minst två ledamöter så påfordra, behandlas vid två styrelsesammanträden.

Vid lika röstetal äger ordföranden utslagsröst.

Beslut om avtal, som innefattar åtagande för längre tid än den, för vilken bolaget godkänts såsom sådant restaurangbolag som avses i 3 kap. 15 § andra stycket förordningen angående försäljning av rusdrycker, är ej giltigt, med mindre det biträdes av minst tre av de utav Kungl. Maj:t utsedda ledamöterna; dock må utan hinder härav hyresavtal slutas till fardag, som infaller näst efter utgången av nämnda tid.

6. Vid styrelsens sammanträden skall föras protokoll, varav avskrift omedelbart efter justeringen tillställles samtliga revisorer.

7. Ersättningar till de av Kungl. Maj:t utsedda styrelseledamöterna och styrelsesuppleanterna bestämmas av Kungl. Maj:t.

11 §.

Bolagets firma tecknas av den eller dem bland styrelsens ledamöter eller suppleanter, som styrelsen därtill utser. Styrelsen må ock bemyndiga annan än styrelseledamot eller suppleant att teckna firman.

12 §.

1. För granskning av styrelsens förvaltning och bolagets räkenskaper skall finnas en revision, bestående av fem revisorer jämte lika många suppleanter.

2. Till revisor eller suppleant må icke utses den, som äger eller har andel i annat företag, som självt eller genom dotterbolag idkar hotell- eller restaurangrörelse, ej heller den som, ändock att han icke äger eller har andel i företag, som nu nämnts, är ledamot eller suppleant i styrelsen för sådant företag eller tjänsteman i företaget. Vad nu sagts gäller dock icke revisor eller revisorssuppleant i bolagets dotterbolag.

3. Å ordinarie bolagsstämma utses årligen en revisor och en suppleant för tiden till och med nästa ordinarie bolagsstämma.

Kungl. Maj:t äger utse en revisor och en suppleant för tiden från en ordinarie bolagsstämma till och med den ordinarie bolagsstämman två år där- efter. Av Kungl. Maj:t förordnad revisor skall vara jourhavande revisor.

Till revisor eller revisorssuppleant, som avses i första och andra styckena, må förordnas endast av handelskammare auktoriserad revisor eller person, som äger med sådan revisor jämförliga kvalifikationer.

Fullmäktige i riksgäldskontoret äga årligen utom sig utse tre revisorer och tre suppleanter för tiden från den ordinarie bolagsstämman under löpande kalenderår till och med nästa ordinarie bolagsstämma.

4. Revisionen utser inom sig ordförande och vice ordförande.

Revisionen sammanträder på kallelse första gången av chefen för finansdepartementet och därefter av ordföranden minst en gång varje kalenderkvartal och eljest då ordföranden eller minst två revisorer anse det erforderligt.

5. Vid revisionens sammanträden skall föras protokoll.

6. Ersättningar till revisor, som utsetts av Kungl. Maj:t, samt till revisor, som utsetts av fullmäktige i riksgäldskontoret, bestämmas av Kungl. Maj:t.

13 §.

Bolagets räkenskaper skola per den 31 december varje år i fullständigt bokslut sammanföras. Bokslutet skall vara verkställt senast den 1 maj påföljande år, då räkenskaperna jämte tillhörande handlingar ävensom av styrelsen avgiven förvaltningsberättelse jämte vinst- och förlusträkning samt balansräkning för senaste räkenskapsåret skola för granskning överlämnas till de utsedda revisorerna, vilka senast den 20 maj böra över granskningen avgiva skriftligt utlåtande, däri ansvarsfrihet för styrelsen tillstyrkes eller avstyrkes.

14 §.

Bolagsstämma öppnas av styrelsens ordförande eller, vid förfall för honom, av vice ordföranden eller vid förfall jämväl för honom av annan ledamot av styrelsen, varefter närvarande röstberättigade genom öppen omröstning efter huvudtalet sig emellan välja ordförande vid stämman.

15 §.

Ordinarie bolagsstämma skall hållas i Stockholm en gång om året under juni månad.

Å denna stämma skall styrelsen framlägga förvaltningsberättelse jämte vinst- och förlusträkning samt balansräkning för det förflutna räkenskapsåret tillika med revisorernas utlåtande över den av dem verkställda granskningen.

Utom övriga frågor, vilka i behörig ordning till stämmans avgörande hänskjutas, skola å stämman följande ärenden till behandling förekomma, nämligen:

1. fastställande av balansräkning;
2. fråga om beviljande av ansvarsfrihet åt styrelsen för den tid förvaltningsberättelsen omfattar;
3. fråga om användning av den vinst, som å bolagets rörelse uppkommit, samt, därest vinstutdelning beslutes, när densamma får av aktieägarna lyftas;
4. val av styrelseledamöter och suppleanter;
5. val av en revisor och en suppleant; samt
6. bestämmande av ersättningar åt de styrelseledamöter och styrelsesuppleanter samt den revisor och den revisorssuppleant, som utses å bolagsstämma.

16 §.

Å bolagsstämma må aktieägare rösta för fulla antalet av honom ägda aktier.

Varje aktie medför en röst, dock att vid val av ledamöter och suppleanter i styrelsen samt av revisor och suppleant för denne varje stamaktie medför trehundra röster.

17 §.

Kallelse till bolagsstämma ävensom andra meddelanden till aktieägarna skola ske medelst kungörelse i Post- och Inrikes Tidningar och genom brev med posten. Kallelse till bolagsstämma skall vara införd i tidningen och av-sänd till aktieägarna senast två veckor före ordinarie stämman och senast en vecka före extra stämma.

18 §.

Denna bolagsordning får ej ändras utan Kungl. Maj:ts tillstånd.

De sakkunnigas förslag

till

Avtal

angående

godkännande av Sveriges centrala restaurangaktiebolag såsom sådant restaurangbolag, som avses i 3 kap. 15 § andra stycket förordningen angående försäljning av rusdrycker.

1 §.

Med stöd av bestämmelserna i 3 kap. 15 § andra stycket förordningen angående försäljning av rusdrycker, sådant detta författningsrum lyder enligt förordningen den 1945 (nr), godkänner Kungl. Maj:t å statens vägnar härmed för en tid av fyra år från och med den 1 januari 1946 till och med den 31 december 1949 Sveriges centrala restaurangaktiebolag såsom sådant restaurangbolag som avses i nämnda förordning, med de rättigheter och skyldigheter som därmed följa jämlikt lag och författning samt på följande villkor i övrigt.

Kungl. Maj:t godkänner icke för tid, under vilken detta avtal är gällande, annat bolag såsom restaurangbolag.

2 §.

Centralbolaget förbinder sig att driva sin restaurangrörelse genom dotterbolag.

3 §.

Det åligger centralbolaget

att under den tid avtalet gäller utöva utskänkning av rusdrycker på sätt förutsättes i förordningen angående försäljning av rusdrycker och därjämte ställa sig till efterrättelse de föreskrifter Kungl. Maj:t utfärdat eller kan komma att utfärda i fråga om handhavandet av sådan utskänkning,

att noggrant uppfylla de villkor, som föreskrivits i samband med överlåtelse å bolaget av tillstånd till utskänkning av rusdrycker,

att vid sådan utskänkning tillämpa de grunder för prissättningen, som kontrollstyrelsen kan komma att föreskriva, samt

att städse med omsorg och noggrannhet handhava de ekonomiska och sociala uppgifter, vilka ankomma på bolaget.

4 §.

Centralbolaget förbinder sig

att tillhandagå kontrollstyrelsen och vederbörande systembolag med uppgifter och yttranden, som äro erforderliga för fullgörandet av kontrollstyrelsen eller systembolagen åliggande tillsyn över rusdryckshanteringen, samt

att varje år till kontrollstyrelsen avlämna statistiska uppgifter i den omfattning kontrollstyrelsen föreskriver.

5 §.

Det åligger centralbolaget

att vid handläggning av frågor, som beröra lokala förhållanden, i erforderlig utsträckning söka kontakt med vederbörande lokala myndigheter,

att bereda de lokalt verksamma organen inom bolagets rörelse tillfälle att framlägga sina synpunkter i dylika frågor för bolagets centrala ledning ävensom

att på andra sätt, som stå bolaget till buds, bidra till att kontakt uppehålls med de lokala intressena.

6 §.

För beredande av frågor, som skola avgöras av styrelsen, ävensom för behandling av andra spörsmål av större betydelse för centralbolagets verksamhet skall finnas ett arbetsutskott. Detta arbetsutskott består förutom av verkställande direktören av två personer, som styrelsen utser, därav minst en bland de av Kungl. Maj:t förordnade styrelseledamöterna. Därjämte deltaga i arbetsutskottets överläggningar men icke i dess beslut den eller de avdelningschefer, på vilkas handläggning ärendet ankommer. Styrelsen utser ordförande och vice ordförande i arbetsutskottet, vilket sammanträder på kallelse av ordföranden eller verkställande direktören.

I en av styrelsen utfärdad instruktion bestämmes närmare området för arbetsutskottets verksamhet. Åtgärd i strid mot något av arbetsutskottet gjort uttalande må icke vidtagas av verkställande direktören eller annan, med mindre styrelsen godkänt den ifrågasatta åtgärden.

Vid arbetsutskottets sammanträden skall föras protokoll, varav avskrift omedelbart efter justeringen tillställs samtliga styrelseledamöter och revisorer.

7 §.

Centralbolaget åtager sig att med belopp, som fastställas av Kungl. Maj:t, gälda ersättningar till de av Kungl. Maj:t utsedda styrelseledamöterna och styrelsesuppleanterna, till jourhavande revisorn samt till de av fullmäktige i riksgäldskontoret utsedda revisorerna.

Bolaget må ej för å bolagsstämma utsedd styrelseledamot och suppleant bestämma högre ersättning än av Kungl. Maj:t fastställts för av Kungl. Maj:t utsedd styrelseledamot och suppleant.

8 §.

Centralbolaget skall till revisorernas disposition ställa erforderliga penningmedel att av dem användas för anordnande av sifferrevision och övrig kontroll, som de pröva nödig.

9 §.

Centralbolaget må ej sluta avtal, som innefattar åtagande för längre tid än den, för vilken bolaget godkänts såsom sådant restaurangbolag, som avses i 3 kap. 15 § andra stycket förordningen angående försäljning av rusdrycker, utan så är att minst tre av de utav Kungl. Maj:t utsedda ledamöterna i bolagets styrelse biträda beslut därom; dock må utan hinder härav hyresavtal slutas till fardag, som infaller näst efter utgången av nämnda tid.

10 §.

Centralbolaget må årligen avskrika högst fem procent å byggnaders anskaffningsvärde men må använda fri avskrivning å inventariers anskaffningsvärde. För ytterligare avskrivningar som ej enligt lag skola ske fordras Kungl. Maj:ts medgivande.

Bolaget medgives rätt att överföra vinstmedel till pensionsstiftelse.

Vidare äger bolaget verkställa avsättning till dels vinstregleringsfond, vilken ej må överstiga 15 000 000 kronor, dels ock reservfond. Till reservfond må avsättas högst 1 500 000 kronor årligen intill dess fonden uppgår till 15 000 000 kronor. Annan avsättning till fonder må ej äga rum utan Kungl. Maj:ts medgivande.

11 §.

I fråga om dotterbolag, genom vilket restaurangrörelse drives, förbinder centralbolaget sig att före registreringen av nybildat sådant bolag eller, därest bolaget förvärvar aktiemajoritet i annat dylikt bolag, senast inom sex månader efter förvärvet underställa bolagsordningen Kungl. Maj:ts godkännande. Ändring i bolagsordningen må icke vidtagas utan att sådant godkännande lämnats.

I övrigt åligger det centralbolaget att beträffande sådant dotterbolags organisation och verksamhet iakttaga

att aktiekapitalet i dotterbolag utgöres av stamaktier och preferensaktier, att stamaktiekapitalet uppgår till högst en procent av aktiekapitalet eller om detta i bolagsordningen fastställts till vissa minimi- och maximibelopp, högst en procent av minimibeloppet, i vartdera fallet dock till minst 20 000 kronor, att stamaktierna ägas endast av svenska medborgare som erhållit tillstånd därtill av vederbörande myndighet och att preferensaktierna icke ägas av annan än centralbolaget,

att av dotterbolags vinst å stamaktierna årligen utdelas högst fem procent å aktiebeloppet,

att dotterbolags styrelse skall bestå av fem ledamöter och fem suppleanter,

att till ledamot i styrelsen för dotterbolag, där så finnes lämpligt, utses verkställande direktören i centralbolaget,

att centralbolaget vid bolagsstämma med dotterbolag — till förmån för stamaktieägarna — skall avstå från att rösta då fråga är om val av en styrelseledamot och suppleant för denne,

att den av Kungl. Maj:t utsedde revisorn hos centralbolaget jämväl utses till revisor hos dotterbolagen,

att centralbolaget vid bolagsstämma med dotterbolag — till förmån för stamaktieägarna — skall avstå från att rösta vid val av en revisor och suppleant för denne,

att beslut rörande ersättning till ledamöter och suppleanter i dotterbolags styrelse ävensom till revisorer och suppleanter för dessa i nämnda bolag omedelbart anmälas till Kungl. Maj:t,

att dotterbolag icke verkställer avskrivningar i större utsträckning än som för centralbolaget angives i 10 § i detta avtal,

att dotterbolag icke utan Kungl. Maj:ts medgivande verkställer avsättning till fonder i vidare mån än som enligt lag skall ske, samt

att den vinst å dotterbolags rörelse, som kan återstå sedan fondavsättning skett, icke användes för annat ändamål än till utdelning åt aktieägarna i överensstämmelse med gällande bolagsordning.

12 §.

Därest annan än centralbolaget godkännes såsom sådant restaurangbolag, som avses i 3 kap. 15 § andra stycket förordningen angående försäljning av rusdrycker, för tid efter den, under vilken detta avtal är gällande, skall den nye innehavaren berättigas och förpliktas att övertaga bolagets för rörelsens bedrivande erforderliga tillgångar, såsom fastigheter, varula-

ger, inventarier och förbrukningsartiklar, ävensom förpliktas att, i den mån sådant lämpligen kan ske, bibehålla hos bolaget anställd personal. Vid överlåtelse, som nu sagts, skall värdering av tillgångar, som ifrågakomma till övertagande, i den mån överenskommelse ej kan träffas, hänskjutas till avgörande enligt lagen om skiljemän.

13 §.

Skulle tvist uppstå mellan staten och centralbolaget rörande rätta tolkningen av detta avtal, skall dylik tvist avgöras enligt lagen om skiljemän.

14 §.

Av detta avtal äro två exemplar upprättade och mellan parterna utväxlade.

Stockholm den .

De sakkunnigas förslag
till
Avtal
angående
stamaktiekapitalet i Sveriges centrala restaurangaktiebolag.

Sedan staten i avtal den 1945 med Sveriges centrala restaurangaktiebolag för en tid av fyra år från och med den 1 januari 1946 till och med den 31 december 1949 godkänt bolaget såsom sådant restaurangbolag, som avses i 3 kap. 15 § andra stycket förordningen angående försäljning av rusedrycker, har mellan staten, å ena sidan, samt undertecknade, stamaktieägare i bolaget, — — — å andra sidan, träffats följande avtal angående stamaktiekapitalet i nämnda bolag.

1 §.

Envar av undertecknade har förvärvat fem stamaktier i Sveriges centrala restaurangaktiebolag med tillhörande kuponger till ett pris enligt parikurs av ettusen kronor för aktie.

2 §.

Stamaktieägarna tillförsäkra staten rätt att, när helst Kungl. Maj:t så påfordrar, till parikurs inlösa samtliga ifrågavarande stamaktier eller det antal därav, Kungl. Maj:t bestämmer, jämte kuponger, som ej förfallit till betalning, med tillägg av fem procent ränta, i den mån sådan ej genom utdelning guldits.

3 §.

Stamaktieägarna förbinda sig att icke överlåta aktierna till annan än staten eller den Kungl. Maj:t godkänner såsom ägare av aktierna.

Vid överlåtelse av aktie till annan än staten skall stamaktieägare tillförbinda ny ägare att underkasta sig de förpliktelser, detta avtal innehåller.

4 §.

Till säkerhet för statens rättigheter enligt detta avtal pantsätta stamaktieägarna ifrågavarande aktier, vilka för detta ändamål, in blanco transporterade, överlämnas till Sveriges riksbank under förbud för riksbanken att annat än med Kungl. Maj:ts medgivande och på villkor, som Kungl. Maj:t må bestämma, utlämna aktierna. Stamaktieägarna tillförsäkra staten rätt att, om stamaktieägarna brista i fullgörandet av åtagna förpliktelser enligt detta avtal, utan iakttagande av i lag stadgade föreskrifter, på sätt staten finner lämpligt realisera panten samt därur göra sig betald för sina ersättningsanspråk.

Utan hinder av vad nu sagts må stamaktieägare i riksbanken eller — utan att aktierna utlagas från riksbanken — i annan bank, vars reglemente blivit av Kungl. Maj:t fastställt, ställa aktierna såsom pant med förmånsrätt framför statens ersättningsanspråk för ett fordringsbelopp av högst aktiernas pari-

värde jämte ränta, motsvarande den å aktierna belöpande utdelningen. Sådan pantsättning må dock ske allenast på villkor, att panten ej må realiseras utan att Kungl. Maj:t på förhand underrättats och erhållit tillfälle att bevaka statens rätt.

5 §.

Stamaktieägarna förbinda sig att vid nyteckning av stamaktier verkställa överlåtelse av de nytecknade aktierna i enlighet med av Kungl. Maj:t given anvisning.

6 §.

Om stamaktieägarnas förpliktelser enligt detta avtal skall anteckning göras å aktiebrev.

7 §.

Av detta avtal äro två exemplar upprättade, av vilka staten tagit ett och — — — för stamaktieägarnas räkning ett.

Stockholm den

**De sakkunnigas förslag till ändrad lydelse av bolagsordningarna
för de nuvarande fem restaurangbolagen.**

Bolagsordning

för

1

1 §.

Detta bolag, vars firma är — — —, är grundat på aktier enligt bestämmelserna i lagen om aktiebolag den 12 augusti 1910 och Kungl. förordningen den 18 juni 1937 angående försäljning av rusdrycker.

2 §.

Bolaget har till ändamål att — såsom dotterbolag till sådant restaurangbolag, som avses i 3 kap. 15 § andra stycket förordningen angående försäljning av rusdrycker — driva restaurang- och hotellrörelse ävensom att idka annan därmed sammanhängande verksamhet.

3 §.

Bolagets styrelse har sitt säte i — — —.²

4 §.

Bolagets aktiekapital skall utgöra lägst — — — kronor och högst — — — kronor.³

5 §.

Aktie skall lyda å etthundra kronor och skola aktiebrevens ställas till viss man.

6 §.

Aktierna skola vara dels stamaktier till ett belopp av — — — kronor⁴ och dels preferensaktier, vilka sistnämnda skola kunna utgivas till ett belopp av högst — — — kronor.⁵

Preferensaktierna skola framför stamaktierna medföra rätt till årlig utdelning av bolagets vinst intill fem procent å aktiebeloppet ävensom rätt att, därest under ett eller flera år sådan utdelning ej kunnat lämnas, av följande års vinst bekomma vad däruti brustit, innan utdelning å stamaktierna må äga rum. Därutöver skola preferensaktierna icke medföra rätt till utdelning av vinsten.

Då bolaget upplöses, skall ägare av preferensaktie med företrädesrätt fram-

¹ De fem nuvarande restaurangbolagen bibehålla sina firmanamn oförändrade.

² Någon ändring i vad som nu gäller föreslås icke i detta hänseende.

³ Bolagets aktiekapital bibehållas oförändrade.

⁴ Stamaktiekapitalen fastställas för vart och ett av bolagen till 20 000 kr.

⁵ Preferensaktiekapitalen komma att uppgå till högst följande belopp, nämligen i SARA 5 980 000 kr., i VARA 1 480 000 kr., i SKAR 1 780 000 kr., i BARA 730 000 kr. och i ÖSARA 880 000 kr.

för stamaktieägare ur bolagets tillgångar erhålla ett belopp, motsvarande aktiens nominella värde jämte vad för ett eller flera år må hava brustit i fem procent utdelning.

Vid ökning av aktiekapitalet genom utgivande av aktier för vilka betalning skall erläggas i penningar må stamaktie tecknas endast av stamaktieägare och preferensaktie endast av preferensaktieägare. Ökning av aktiekapitalet genom utgivande av gratisaktier må ej förekomma.

7 §.

Stamaktie i bolaget kan ägas endast av svensk medborgare, som därtill erhållit tillstånd av — — —.¹ Antalet stamaktieägare må icke överstiga tio.

Preferensaktierna i bolaget må ägas endast av sådant restaurangbolag, som i 2 § avses.

8 §.

Bolagets styrelse består av fem ledamöter med lika många suppleanter för dem.

Till ledamot eller suppleant i styrelsen må icke utses den, som äger eller har andel i annat företag, som självt eller genom dotterbolag idkar hotell- eller restaurangrörelse, ej heller den som, ändock att han icke äger eller har andel i företaget, som nu nämnts, är ledamot eller suppleant i styrelsen för sådant företag eller tjänsteman i företaget. Vad nu sagts utgör dock icke hinder för ledamot eller suppleant i styrelsen för sådant restaurangbolag, som i 2 § avses, eller för tjänsteman i nämnda bolag att vara ledamot eller suppleant i bolagets styrelse.

Styrelseledamöterna och styrelsesuppleanterna utses å ordinarie bolagsstämma för tiden intill nästa ordinarie bolagsstämma.

Stamaktieägarna utse en ledamot av styrelsen och suppleant för denne. Övriga ledamöter och suppleanter i styrelsen utses av ägaren till preferensaktierna.

Styrelsen är beslutför när tre ledamöter äro tillstädes såvida dessa äro om beslutet ense. Kan enighet ej uppnås inom styrelsen, är den beslutför endast när fem ledamöter äro närvarande.

9 §.

Bolagets firma tecknas av den eller dem bland styrelsens ledamöter eller suppleanter, som styrelsen därtill utser. Styrelsen må ock bemyndiga annan än styrelseledamot eller suppleant att teckna firman.

10 §.

Bolagets verkställande direktör utses av styrelsen. Styrelsens val skall för godkännande underställas styrelsen för restaurangbolag, som i 2 § avses.

11 §.

Verkställande direktören har skyldighet att, där ej styrelsen annorlunda beslutat, övervara styrelsens sammanträden och föredraga ärendena inom styrelsen samt äger, ändå att han icke är ledamot av styrelsen, att därvid väcka förslag och göra framställningar, att deltaga i överläggningarna och att få sin avvikande mening antecknad till protokollet.

¹ Tillståndet skall meddelas beträffande stamaktieägare i SARA av överståthållarämbetet samt beträffande stamaktieägare i övriga bolag av länsstyrelserna i resp. Göteborgs och Bohus, Malmöhus, Örebro och Östergötlands län.

12 §.

Bolaget må ej låta avlöningen till någon i bolagets tjänst anställd person utgå i förhållande till storleken av omsättningen eller vinsten å bolagets rörelse. Ej heller må bolaget vidtaga åtgärd som, till men för bolaget, gynnar kommun eller annan.

13 §.

För granskning av styrelsens förvaltning och bolagets räkenskaper skall finnas en revision, bestående av två revisorer jämte lika många suppleanter.

Till revisor eller revisorssuppleant må icke utses den, som äger eller har andel i annat företag, som självt eller genom dotterbolag idkar hotell- eller restaurangrörelse, ej heller den som, ändock att han icke äger eller har andel i företag, som nu nämnts, är ledamot eller suppleant i styrelsen för sådant företag eller tjänsteman i företaget. Vad nu sagts utgör dock icke hinder för revisor eller revisorssuppleant i sådant restaurangbolag, som i 2 § avses, att vara revisor eller revisorssuppleant i bolaget.

Revisorerna och suppleanterna utses å ordinarie bolagsstämma för tiden intill nästa ordinarie bolagsstämma.

Stamaktieägarna utse en revisor och suppleant för denne, och ägaren till preferensaktierna utser den andre revisorn och dennes suppleant.

14 §.

Ledamöterna och suppleanterna i bolagets styrelse ävensom revisorerna och suppleanterna för dessa äga att av bolaget åtnjuta ersättning enligt föreskrifter som meddelats av styrelsen för restaurangbolag, som i 2 § avses.

15 §.

Bolagets räkenskaper avslutas för kalenderår. Senast den 1 mars skola räkenskaperna överlämnas till revisorerna för granskning, som bör vara avslutad senast den 31 mars.

16 §.

Ordinarie bolagsstämma skall hållas i — — — en gång om året under april månad.¹

Å denna stämma skall styrelsen framlägga förvaltningsberättelse jämte vinst- och förlusträkning samt balansräkning för det förflutna räkenskapsåret tillika med revisorernas utlåtande över den av dem verkställda granskningen.

Utom övriga frågor, vilka i behörig ordning till stämmans avgörande hänskjutas, skola därjämte å densamma följande ärenden till behandling förekomma:

- a) fastställande av balansräkning;
- b) fråga om beviljande av ansvarsfrihet åt styrelsen för den tid revisorernas utlåtande avser;
- c) fråga om användande av den vinst, som å bolagets rörelse uppkommit, samt, därest vinstutdelning beslutes, den tidpunkt då densamma får av aktieägarna lyftas;
- d) val av styrelseledamöter och suppleanter; samt
- e) val av revisorer och suppleanter.

17 §.

Å bolagsstämma må aktieägare rösta för fulla antalet av honom företrädde aktier.

¹ Bolagsstämman skall hållas å ort, där styrelsen har sitt säte.

18 §.

Kallelse till bolagsstämma ävensom andra meddelanden till akti skola, enligt styrelsens bestämmande, ske antingen genom avsändande i kommenderade brev av meddelandet till samtliga aktieägare under deras aktieboken angivna adress, eller ock medelst kungörelse i Post- och Inrik Tidningar. Föreskrivna kallelseåtgärder skola vara vidtagna senast två v kor före ordinarie stämman och senast en vecka före extra stämma.

19 §.

Denna bolagsordning får ej ändras utan Kungl. Maj:ts tillstånd.